

Dr. Láncki Jenő szerkesztő hadba vonult és így ennek a számnak a tartalmáért a társszerkesztő, Dr. Kadosa Marcel felelős.

A háború zivatarában.

Írta: **Dr. Kadosa Marcel.**

A gondolkodását és a világfelfogását is össze kell néha az embernek igazítania a normál-idővel.

Nem tudjuk magunkat annak a boldogan játszó gyermeknek a szerepébe beleélni, akit a messinai földrengés utáni napon, az emberi képzeletet meghaladó borzalmak közepette ott találtak egy lerombolt falazatú háznak utcára néző megmaradt emeletén, amint kacagva kergetőzött egy kis macskával. És nem tudjuk magunkat beleélni Archimedes szerepébe sem, aki nyugodtan rajzolgatta tovább a köreit, amikor az ellenség betört a hajlékába. Szociálpolitika kultusza a lapunk hivatása, de mi nem tudunk látni az egész világból egyebet, mint a szörnyű háborút. És ennek nyoma fog mutatkozni ebben a lapszámunkban is, amellyel az 1914-iki nagy esztendőnek a folyamatát lezárjuk. Úgy érezzük, hogy kénytelenek vagyunk egy kissé tágítani a szakszerűség korlátain. Nem megyünk ugyan annyira, mint néhánykülönféle tudományos német folyóirat, amely költeményeket és tábori leveleket tesz közzé kortörténeti emlékül, de képtelenek vagyunk figyelmünket kizárólag egy szakterületen megtartani. És nézetünk szerint nem is tudományos disciplina, hanem csigavér kell hozzá, hogy valaki a mai napokban épen úgy tudjon a maga tudományos szakmájának a légtüres körében élni és dolgoztatni, mint a békés munkálkodás boldog idejében. . .

Következtetésekert kellene levonnunk a világrendítő eseményből De vájjon nem volna-e még ez nagyon is békaperspektívájú és nagyon is korai művelet? Hiszen ha körülnézünk, tapasztalnunk kell, hogy a sebesüléseken és az emberéletben való pusztításokon kívül lényegesebb változásokat alig okozott még a háború. Éhez még a háború – a maga keserves és borzalmas öt hónapja után – nagyon is fiatal. Mindegyik ország, amely e háborúba belebonyolódva van, eddigelé társadalmi és gazdasági képletének legpicinyebb eltorzulása nélkül állotta az erőfeszítéseket, amelyeket a hadviselés tőle igényelt. Bárki járja be például Magyarország vagy Németország és való-

színiüleg a többi hadbanálló országok harctéren kívül eső városait és falvait, alig fog bármit is észrevehetni – a mozgalmas katonai élettől eltekintve – ami erre vonatkozó külön tudomás nélkül önmagától is elárulná néki, hogy a világtörténelem legnagyobb arányú háborújába van az ország belekeveredve.

Hogy mi lesz hónapok – vagy amint a háború gaz angol pakli-keverői biztatnak – évek múltán, ha addig a béke helyre nem áll, ez beláthatatlan és nem is hasznos talaja a képzelődésnek. Az az egy bizonyos, hogy amit annyit jósolgattak és bizonyítottak nekünk még a legközelebb múlt időkben is a szociológia és a pacifizmus publicistái, hogy egy európai háború akkora értékpusztítással és az ezermiliomszorosan összebogozott gazdasági kötelékek oly durva szétszakításával járna, amit a modern társadalmak néhány hónapig sem bírának ki – ez nem következett be.

Egyáltalában úgy véljük, hogy a szociológiai publicistikának egy kissé szerényebb hangon kell ezentúl beszélnie.* Anélkül, hogy egyes személyekre gondolnánk, meg kell állapítanunk, hogy ennek a tudományszakmának a publicistikus tevékenységet kifejtő művelői majdnem a csalhatatlanság öntudatával és prepotenciájával léptek fel az utóbbi időben. Dogmáik hitét akkora türelmetlenséggel oktrojálták a világra, ahogyan azt csak a legfanatikusabb vallásterjesztők szokták, ami különben egyszersmint világos bizonyítéka a becsületes meggyőződésnek is.

De a háború tanulságai nagyon sokat e dogmák közül tökéletesen elzárítottak. Egyik-másik blamázs már a humor vidám területére játsza át a dolgokat. Nem tudom például hogyan érezheti magát az az úr, aki ennek az 1914-iki évnek a tavaszán így ír az államok fegyverkezéséről szóló és az európai államszövetséget sürgető röpiratában:

„. . . Dabei zeigt sich bei diesem Wettstreite der zwei Dreibünde die *unumtössliche Tatsache*, dass es namlich nie zu einem Kriege kommen wird, weil mit Rücksicht auf die gleiche Stärke der beiderseitigen Wehrmacht weder der eine, nach der andere Teil sich loszuschlagen traut . . .

. . . Ein europäischer Krieg ist also nunmehr eine Fiktion . . .” **

Hányszor nem hallottuk ezt a bölcsességet magyarul is?! Hogy a háború csak üres rémlátás, amelyet csak azért idéznek föl foly-

* Nem kifogásoljuk itt a pártok publicistáit, akiknek nem kell és nem szabad semmi egyébre tekintettel lenniök, csak arra, amit a pártérdek előír.

** *Entweder ein Europäischer Staatenbund, oder . . .?* Wien, 1914 bei Karl Konegen.

tonosan előttünk, hogy folyton nagyobbra és nagyobbra lehessen fejleszteni a hadsereg molochját, amelyre kizárólag a felfelé törekvő néprétegek fékentartására van szükség stb. stb. Nem akarjuk ezeket az elcsépelet mondatokat végig elismételni. Közben Anglia szötte a hurkot, amelyben versenytársát megfojtsa és közben Oroszország ásta a földalatti csatornákat és helyezgette el benne robbantószerzeit amelyekkel légberöpíteni szándékozott a terjeszkedése előtt álló minden akadályt. Ha ma visszatekintünk ezekre a naiv és legmagasabb fokozatú tudományosság mezébe öltözött és ennek minden tiszteletét türelmetlenül, szinte dühösen magának vindikáló fecsegésekre, valóban zavarban vagyunk, hogy kacagni vagy mérgeledni kell-e ezeken a bambaságig jóhiszemű naivságokon. Mennyi munka, mennyi jobb célt érdemlő buzgalom és lelkesedés pazarlódott el ezekre a haszontalanságokra és hogy rúgta föl a sok naiv betűoszlopot és statisztikai adatokkal mindenkor bőven fűszerezett szóhalmazt a háború valósága!

A szocialista munkásmozgalom az elmúlt hatvan esztendő legjelentősebb társadalmi eseménye. Talán örök időkre megváltoztatta ez a mozgalom a társadalmi együttélés képletét avagy ha nem is még, úgy minden bizonnyal megalapozta ennek a változásnak a folyamatát. És ennek a világot átalakító mozgalomnak legmarkánsabb produktuma az Internacionálé. De ki nem érezte már egy évtized óta, hogy ez az Internacionálé korántsem az, aminek a szocializmus apostolai tervezték és álmodták? A nemzeti eszme, amely az ideológusok képzeletében már minden eresztékeiben meglazult és ropogott, talán soha még nem látott módon hatalmas erővel nyilatkozott meg úton-útfélen és hol itt, hol ott zúzta össze a dogmák kereteit. A tanult ideákhoz görcsösen ragaszkodó ideológusok hatalmasabbnál hatalmasabb tüntetéseket rendeztek az Internacionálé mellett, de mint minden egyéb esetben, a sok erősítgetés és megpecsételés, a sok szertartás itt is a belső tartalom fogyatkozását jelentette. Mígnem eljött a borzasztó augusztus, amely az Internacionálé büszkeségét és Aranyszájú Szent Jánosát, Jean Jaurest halálos golyótól leterítve földre bukni látta, hogy ne legyen többé semmi akadálya a nemzeti eszme szabad vágatásának, amint végig söpör az embervértől gőzölgő csatatereken . . . Boldog Jaures! Meghallhatott, mint az Internacionálé mártírja. Ha életben maradt volna, ma talán – a nagy martir iránti kegyeletből mondom, hogy talán, különben azt mondanám: egész bizonyosan – ő is tagja, a legtehetségesebb tagja volna a háborús francia kabinetnek.

Mennyivel szebb és dicsőbb így az életpályája, hogy nem kellett magát megtagadnia és amennyiben meg nem tagadta volna egész életét, nem kellett keserves- kinszenvedésekkel erősítgetnie, hogy nem

változott semmi, az Internacionálé ma is megvan és meglesz ezentúl is, amint erősítgetik azok, akik életben maradtak és nem akarják magukat megtagadni.

Kautskyra gondolok. A nagy hagyományoknak ő a letéteményese és leghívebb őrizője. Szükségképen kellett, hogy ő érezze leginkább a csapást, amelyet a háború az Internacionálé eszméjére mért. És mint mindenkor, úgy ezúttal is hűségesen kiállott, hogy dialektikájának erejével és tudásának hatalmával elhárítsa a csapást az ideálról. A „Neue Zeit”-ban ír tanulmányt erről a kérdéstről. Cikkét ügyes és hű kivonatban közli a „Népszava”, amely nem fogja talán rossz néven venni, ha könnyebb végén fogva a dolgot: egyszerűen lemásolom az ismertetést hasábjairól.

Kautsky mindenekelőtt azt a kérdést vizsgálja, hogy vajjon a szociáldemokrata felfogással összeegyeztethető-e a háborúban való pártfogalás. Erről a következőket mondja:

Több oldalról – még egyes elvtársak részéről is – halljuk azt az állítást, hogy a szociáldemokrácia ebben a mostani háborúban súlyos vereséget szenvedett. Hogy miben áll ez a vereség, afelől persze kritikusainknak legkevésbé sincs egységes véleményük. Némelyek szerint programmunk és taktikánk helytelenek bizonyult és szükségessé vált a párt irányának újabb megállapítása. Mások meg úgy vélekednek, hogy programmunk és taktikánk alapelvei helyesek voltak, de a párt a háború folyamán követett taktikájával eltért azoktól.

Erről a háború után, amikor a nyílt megbeszélés lehetségessé fog válni, sokat kell majd beszélni. Azonban nem céltalan dolog, ha már ma megállapítjuk, hogy ez a kritika nem talált általános hitelre.

Azonban igazán bajos belátni, hogy miért volna a pártnak új iránymegállapításra szüksége. A háború kitörése nem csődjét, hanem megerősítését jelenti a mi elméletünknek. Hiszen épen a mi elméletünk állította föl azt a tételt, hogy a háború elkerülhetetlen szükségesség, föltéve, hogy a nagy államok világpolitikája nem változik. Ha az európai hatalmak a nemzetközi szociáldemokrácia részéről sürgetett politikát elfogadták volna, akkor a mai nemzedék megkíméltetett volna a világháborútól. Minél jobban fog érvényesülni a mi politikánk szelleme a béke megkötésénél, annál célszerűbb lesz és tartósabb lesz a béke.

Nekünk nincs megbánni valónk, nincs revideálni valónk. Sőt határozottan megszilárdultak azok a nézeteink, amelyeket a háború kitöréséig képviseltünk.

Komolyabb az ellentétes vád, amely szerint nem a mi alapvető elveink helytelenek, hanem a háború kitörése után számosan a mi sorainkból fontos alapelveinket, amelyek helyesek, földadtak és külön-

böző hadviselő országokban az elvtársak magatartása nem egyeztethető össze a nemzetközi szolidaritással és megölte a nemzetközi egységet.

Az erről való eszmecserét is a háború utánra kell halasztanunk, amennyiben az egyes konkrét esetekre vonatkozik. De egy tisztán elméleti tárgyalás, amely nem egy bizonyos országra vonatkozik hanem a valamennyi kapitalisztikus nagyállamban meglévő viszonyokból indul ki, már ma segíthet egyes félreértéseket eloszlatni és súrlódásokat enyhíteni.

Vannak, akik azt állítják, hogy az Internacionálé csütörtököt mondott, mert nem bírta a háborút megakadályozni. Ezek a szigorú kritikusok az Internacionálétól olyan munkát kívánnak, amilyen az emberiség történelmének eddigi folyamán sohasem végeztetett: tudniillik, hogy egy párt, amely még nem elég erős a politikai hatalom meghódítására és az államok politikájának megszabására, elég erős legyen az állampolitika kikerülhetetlen következményeit minden körülmények között megakadályozni.

Nem ilyen egyszerű az a követelés, hogy a háborúban ne foglaljunk pártállást. Azt állítják, hogy aki az Internacionálé felfogása alapján ellenezte a háborút, annak a háború kitörése után nem szabad az egyik vagy a másik harcoló fél mellett állást foglalnia, mert ez a háború elismerését, a nemzetköziség megsértését jelenti, amely minden népet egyformán nagyrabecsül és minden ellenségeskedést, bármelyik nép ellen irányuljon is, elítél.

Ha ez az állítás alapos volna, akkor persze el kellene ismerni, hogy az Internacionálé agyonütötte a háborút; ámde akkor alig volna egyetlen elvtárs is, aki azzal dicsekedhetnék, hogy még az Internacionale alapján áll. *Mert ha van egyáltalában esemény, amellyel szemben az ember nem maradhat közönyös, amely állásfoglalásra, még pedig szenvedélyes állásfoglalásra valósággal kényszerű, akkor a háború ilyen esemény.* Bizonyára még a semleges államokban is állást foglaltak az elvtársak egyik vagy másik fél mellett. A semlegesség sohasem lehet egyéb, mint kötelezettségszerűen vállalt lemondás mindennemű állásfoglalásáról, amely tényleges beavatkozással járna; de sohasem lehet kötelezettség az olyan állásfoglalásról való lemondásra, amely ítéletekben és óhajtásokban nyilvánul.

Kétségtelen: a háborúban *lehet* olyan állásfoglalás, amely a nemzetköziséggel nem egyeztethető össze. Szerencsére azonban ez nem áll mindennemű állásfoglalásra vonatkozóan. Az *indító okok* döntenek, amelyekből az állásfoglalás ered.

Aki ezután az elv után indul: „Right or wrong my country” – Akár igaza van az én országomnak, akár nincs, én mindenesetre

melléje állok –, az persze az Internationálén kívül helyezi magát, ha ugyan egyáltalában azon belül állott.

Másképen áll azonban a dolog, ha az állásfoglalásnál nem az állam érdekéből, hanem a proletárság összességének érdekéből indult ki és azt kérdezi: Melyik félnek a győzelméből remélhető a mi ügyünknek erősebb előremenetele, nemcsak az illető államban, hanem az egész világon? Bármi legyen is erre a kérdésre a felelet, az sohasem fogja sérteni az Internationale alapelveit, mert az Internationale s abból indul ki, hogy az egyik ország proletárságának érdekei szolidárisak a többi országok proletárjainak érdekeivel, hogy a proletariátus egy országban nem érhet el tartós eredményeket, ha a többi országokban visszaesik.

Azonban a nemzetközi szolidaritás egyáltalában nem jelenti azt, hogy a fölvetett kérdésre mindenütt ugyanez legyen a válasz. Ellenkezőleg, valamely háború esetében szociáldemokráciának egybehangzó ítélete, rendkívül ritkán volt elérhető.

Ezek után Kautsky ezt a tényt a múlt század háborúinak vizsgálatával bizonyítja. Már a krími háborúban (1854-56) mutatkozott „a jelentékeny ellentét csirája egyrészt Lassalle, másrészt Marx és Engels között és ez a differencia különböző variációkban mai napig is hat az Internationáléban”. Szélesen mutatkozott ez az ellentét v 1859-ben az osztrák-olasz háborúban; Marx és Engels határozottan Ausztria oldalára állottak; ellenben? Lassalle Ausztriát a demokrácia károsabb ellenségének tartotta, mint Oroszországot és mint a napóleoni rémuralmat. Hasonló ellentéteket teremtett az 1866. év, amidőn a N lassalleanusok (Schweitzer) föntartás nélkül Poroszország oldalához állottak, míg. Bebel és Liebknecht a nagynémet programot képviselték. 1870-ben Bebelnek és Liebknechtnek a hadihitel megszavazásánál a szavazástól való tartózkodását a pártvezetőség határozottan helytelenítette. Még olyan háborúban is mutatkoztak hasonló differenciák, amelyekben Németország nem volt részes. Az orosz-török háborúban (1876) a régi és legtekintélyesebb elvtársak – Liebknecht, Marx, Engels – „a törökbarátok oldalán” voltak; Kautsky pedig „az öregeim felfogásával ellenkező álláspontot” védte. 1897-ben, a görögöknek a törökökkel való háborújában, Liebknecht a török álláspontot képviselte; az ellenkező álláspontot Bernstein, Rosa Luxemburg, Kautsky képviselte. így hát, mondja Kautsky „alig volt háború, amely nem hívta volna ki a szociáldemokraták állásfoglalását – gyakran szenvedélyes állásfoglalását – az egyik vagy másik harcoló fél mellett vagy ellen és amely ne vezetett volna közöttük jelentékeny nézeteltérésekre. De senkinek sem jutott volna eszébe, hogy az ilyen állásfoglalásban a nemzetközi szolidaritás rendelkezésének megsértését vagy a háború helyeslését lássa”.

Így Kautsky. Azt hiszem, hogy egy mákszemnyit sem kell feladnom abból a nagy tiszteletből, amellyel a nagy Mesternek adózom, ha megállapítom, hogy ezen a fejtegetésen a kínlódás és a verejték keresztül érzik. Igazán nem kérek abból a dicsőségből, hogy Kautskyt vitatkozásban letromfoljam, de lehetetlen nem látnia még a felületes olvasónak is, hogy ezekben a fejtegetésekben erős homályok vannak. Egy párt, amely még nem elég erős az államok politikájának a megszabására, nem akadályozhatja meg az állampolitika következményeit. Ezzel menti a munkáspártokat a nagy védő. És ugyanezt már magyarul is olvastuk. Hogy minden, amit itt megtörténni láttunk, csak azért volt lehetséges, mert még nem hatotta át az embereket az új világnézet. Még nem voltak eléggé keresztüldolgozva. Pedig hát, ha erre a békés propaganda most elmúlt ötven esztendeje nem volt elegendő, azt hisszük, egyhamarjában nem lesz többé ilyen bőséges alkalma a lelkek idomításának.

Mégis elfogadnók talán ezt a mentséget, ha csak arról volna szó, hogy a tömegnek nem volt elég befolyása és hatalma ahhoz, hogy ellene szegüljön a dolgok menetének vagy akár csak ahhoz, hogy passzív viselkedjék. De világos, hogy itt nem ilyen negatív meg nem akadályozásról van szó, hanem aktív közreműködésről, ^fsőt helyenként, mint alább látni fogjuk, egészen ordenáré háborúra uszításról. Avagy mit szóljunk ahhoz a felfogáshoz, hogy a „semlegeség sohasem lehet egyéb, mint kötelezettségszerűen vállalt lemondás mindennemű állásfoglalásról, amely tényleges beavatkozással járna; de sohasem lehet kötelezettség az olyan állásfoglalásról való lemondásra, amely ítéletekben és óhajításokban nyilvánul.” Mintha ehhez hasonlót már halottunk volna valamikor valakinek a szájából! . . . Hja igaz! Kossuth Ferenc mondta, amikor a sarokba szorították a régi elvekkkel, hogy más az: valamit óhajítani és hirdetni, és más az valamit megvalósítani. Kautsky, mint látjuk, finomabban tudja magát kifejezni.

De haj! a most beszélő tényekkel szemben keveset használnak az okoskodások. Az égő városok tüzenél mindenki látja, hogy az óhajítás ugyanaz, mint a cselekedet, csak éppen az erő hiányzik hozzá. Aki az erőt is megszerezvén, nem arra használja fel, hogy az óhajításait általa megvalósítsa, az tanúságot tesz mellette, hogy óhajítása nem volt lelkéből fakadó őszinteség, hanem alakoskodás és politikai huncutság avagy a valóság talajában nem gyökerező álmodozás.

„Az indító okok döntenek”, ezzel intézi el Kautsky a fogas problémát. De épen ez az egy az, amely a legteljesebb módon csütököt mond. Mert ha Németország, Belgium, Franciaország, Anglia és a többiek szocialistái egymással fegyveresen szemben állva, mind-

annyian azért lelkesednek és vérzenek a győzelemért, mert helyesnek tartják az indító okot, amely államukat a háborúba sodorta, akkor ez világos bizonyítéka annak, hogy az indító okok helyességének vagy helytelenségének semmiféle szerepe nincsen az állás foglaltságban, mert csak az egyiknek az indító oka lehet helyes. Valójában úgy áll a dolog, hogy nem az, hanem a nemzeti érzés az, amely az állásfoglalásnál szerepet játszik és ami ez alól kivétel, az bizony énnékem nem látszik valami tiszteletreméltó kivételnek. Az ellenséges országhoz tartozó mindenestre bámolni fogja a következetességet, de a saját országában érthetetlen megtévelyedésnek fogják tekinteni. Minthogy a mainzi szociáldemokraták közlönye a „Volkszeitung” írta Liebknecht tüntető szavazatáról:

„Liebknecht wird dabei aber dem Schicksal nicht entgehen, auch das Lob des chauvinistisch-kapitalistischen Pariser „Temps” zu ernten, der die Haltung der deutschen Socialdemokratie scharf tadelte, dagegen die der französischen mit den Worten höchsten Lobes bedachte, weil *unsere französischen Genossen . . . ebenfalls den Kriegskrediten zugestimmt hatten.*”

Hát lehet az ellen még az „indító okok” mineműségével jönni anélkül, hogy a konok igazándiság hibájába ne esnék az ember? Nem, ez lehetetlen. Amikor isten tudja hány kongresszuson a legkomolyabban tárgyalták a francia és német proletárság összefogását háború esetére, annak a háborúnak az esetére, amely azoknak a kongresszusoknak az idejében már a levegőben lógott, azután egy szép napon kitör a háború és a német szocialisták azonnal a zászlók alá állanak, a francia szocialisták legtudatosabb vezérei pedig három hét múlva benn ülnek a háborús kabinetben – nos hát akkor igazán Kautskynak kell annak lennie, aki nevetségességbe esés nélkül tudja bizonyítani, hogy az Internacionálénak nincsen semmi baja. Nagyon keserves dolog itt azzal bújni ki, hogy hát végső esetben is, mindazok, amik történtek nem azt bizonyítják, hogy az elveink voltak helytelenek, hanem hogy a szocialista pártok jártak el helytelenül „amiről majd a háború után sokat kell beszélnünk”. Ez már igazán egész közelről rokon annak a dogmáihoz ragaszkodó tudósoknak (avval az ismert kifakadásával, hogy hát ha a tények nem egyeznek meg az én teóriámmal, úgy az annál rosszabb a tényekre nézve.

Ám a franciák, németek mégis talán egymással háborúba keveredett országok. Ne ezek szerint ítéljük. Igaz, hogy éppen itt kellene megnyilvánulnia az Internacionálé ideájának, mert ha szabad magamat úgy kifejeznem, nem kunszt ott internacionálisnak lenni, ahol békében vannak az államok egymással. De mégis: tekintsük az enyhítő körülményeket. Ámde mit szóljunk hát ahhoz, amit a következő dokumentumok beszélnek:

Az olaszországi szakszervezeti központ hivatalos lapjának a „Confederazione del Lavoro” szeptember 1-i számában *Rigola* főtítkár tollából egy cikk jelent meg, amely a háborúval foglalkozik. A többek között a következőket írja:

„A háború eredménye a német feudalizmus levezetése és az osztrák-magyar monarchia felbomlása kell hogy legyen, hogy ezzel elősegíttessék a nemzeteknek természetes határaik között való elhelyeződése, ami elengedhetetlen feltétele a nemzetközi együttműködésnek és az általános leszerelésnek.

Két elv áll itt egymással szemben: az egyik, amelyik a militarizmusra, a feudalizmusra és a despotizmusra, a másik, amelyik a demokráciára vezet. Nem lehet kétséges a választás a kettő között... .

. . . Ismételjük: a faj, amelyhez tartozunk, ami demokratikus alkotmányunk oda irányítanak bennünket, hogy a lehető legkomolyabban kívánjuk a triple-entente győzelmét, mert reméljük, hogy ez a demokratikus szellemet erősíteni és a centrális hatalmak által képviselt feudalizmust és támadó szellemű militarizmust gyöngíteni fogja . . . stb. stb.”

Látnivaló, hogy a cikk a rosszhiszemű butaságok valóságos tárháza. Olyan ostoba ember nincsen a világon, feltéve, hogy kívül áll a háború körzetén – aki komolyan azt higgye, hogy a hármasszövetség esetleges győzelme – pláne erre miféleképpen – a francia (egyébként meglehetősen elkracholt és fenékgig korrumpált) demokrácia avagy az angol (egyébként tökéletesen feudális szellemű és végképen miniszteriális) parlamentarizmus győzelmét jelentené, nem pedig az orosz cárizmusét. Mégis amint a német szakszervezeti központ hivatalos lapja, a „Correspondenzblatt” írja, nyugodtan fogadták volna *Rigola* elvtárs fejtegetéseit, ugyanabban a számban a következő kis notiz is meg nem jelent volna:

„*Teuton kultúra és civilizáció.* Azok a hírek, amelyek Belgiumból, a háború legérdekesebb színhelyéről érkeznek, meglepőek, meghatóak és felháborítóak. A Teuton kultúra lovagjai olyan borzalmakat követnek el, amelyek a megengedettnél és meg nem engedettnek, a hihetőknek és hihetetlennek legalacsonyabb és legvisszataszítóbb határait is túlhaladják.

Semlegességet, népjogot és szerződést a legcinikusabb módon megsértik és megszüntetik; az aggok, a nők, és gyermekek seregeit kergetik a német csapatok előtt, hogy ezzel zsarolásszerű nyomást gyakoroljanak az ellenségre és minden baj nélkül megverhessék; városokat tesznek földdel egyenlővé és műtárgyakat rombolnak szét.... stb.

Nagyon jó volna tudni, hogy mit gondolnak, mondanak és tesznek mindezekkel szemben a német szocialisták és szakszervezeti emberek,

mert borzadunk tőle, hogy az ő beleegyezésüket, bűntársaságukat és felelősségüket higgyük.

A barbárságnak, vandalizmusnak és brigantiságnak ezekből a borzalmas tetteiből kiderül, hogy mit kell ironikus értelemben német kultúrának és civilizációnak nevezni.

El kell törölni a föld színéről!”

Ezekre a durvaságokra a német munkásság több vezérférfia, akinek személyes kapcsolatai voltak az olasz munkásság vezéreivel, levelekben fordultak az olasz elvtársakhoz, hogy jobb meggyőződésre bírják őket.

Az egyik ilyen levelet Sassenbach írta Rigolának. Ennek szó szerinti szövege a következő:

Berlin, 1914. szeptember 9.

Kedves Rigola barátom!

Ismételt olaszországi látogatásom és különösen az a föl-olvasó körút, amelyet tavaly D'Aragona elvtárs kíséretében Északolaszországban tettem, megtanított engem Olaszország és az olaszság szeretetére és becsülésére és számos olasz elvtárral a személyes barátság köteléke köt össze.

Az olasz munkássággal való e különös kapcsolataim bírnak arra, hogy ezekben a komoly napokban néhány szót szóljak, melyeket talán közreadhatna az Ön lapjában.

Mi itt Németországban csodálkozással és sajnálkozással állapítottuk meg, hogy az olasz munkássajtó a mostani háborúban a leghevesebben, sőt részben teljes gyűlölettel fordul Németország ellen, hogy bíráló nélkül tovább ad minden hazugságot, amelyet Németországról ellenségei terjesztenek, sőt erősen dolgozik azon, hogy Olaszország semlegességéből kilépjen és Franciaország mellé álljon.*

* Külön fejezet volna ezzel kapcsolatban annak a babonának a letárgyalása hogy a nép soha se akar háborút, hanem az csak néhány diplomatának és egypár profitéhes kapitalistának a miskulanciája, amit a paralitikus betegnek a makacsságával ismételtetnek még mindig azok, akik semmi szín alatt nem hajlandók az élet tanulságait elibe helyezni a könyvek teóriáinak. „Hja persze – írja erre, vonatkozólag már vagy ötödször egy barátom, akinek mély és tiszta eszét egyre jobban bámulom – hát hiszen nem csoda, hiszen az egész nevelésünk ezen alapszik: a más fajok gyűlöletét oltják belénk már óvodás korunktól kezdve”. Micsoda bámulatos vaksága ez a felfogás egy ilyen világos koponyának! Mint-hogyha elképzelhető volna – először – az, hogy előbb van a légüres térben a gyűlöletre nevelés és azután ennek a nyomán alakulnak ki a nemzeti és faji aspirációk és ábrándok, nem pedig megfordítva, hogy előbb adva van a nemzeti és faji törekvések sorozata és ennek nyomán és ennek irányában okosan vagy oktanul nevelik azután bele az emberekbe a megfelelő fajgyűlöletet. És – másodszer, mintha nem éppen most lettünk volna a szemtanúi annak, hogy milyen kevés tartóssága van a belenevelésnek! Hogy illant el egy pillanat alatt a nem-

Különféle sajtónyilatkozatokból kiderül, hogy Németországra tolják a háború kitörésének a felelősségét, hogy a németek magatartását a külföldön kegyetlennek és barbárnak tüntetik fel, hogy Németország győzelmét, ellenségei fölött mint a barbárságnak a kultúra fölött való győzelmeként tekintenek.

Ami az előbbit illeti, a német kormány által nyilvánosságra hozott tárgyalások bizonyítékot szolgáltatottak arra, hogy Németország minden tőle kitelhetőt megtett a háború kitörésének a megakadályozására. Ön tudja, hogy mi német munkások mindig harcban állottunk a kormányunkkal, de arról meg vagyunk győződve, hogy a mi kormányunk sohasem működött közre ennek a háborúnak a kitörésében. Francia elvtársaink minden ellenkező irányú törekvései dacára tovább élt Franciaországban a reváns gondolata, amely ezt az országot Oroszország oldalára kergette és hogy Oroszország évek óta tervszerűen készít elő egy támadást Németország ellen, az nemcsak Németországban ismeretes. A német munkásság osztatlan meggyőződése szerint ebben az esetben nem Németország volt a támadó fél

Ami a kegyetlen és barbár hadakozást illeti, e tekintetben az ellenséges külföld lapjai rémes tömegű hazugságot kürtöltek világgá. Németországban ezzel szemben a franciákat és oroszokat és legkülönösebben a belgákat vádolják kegyetlenséggel. Elég

zetközi munkásságba nemzedékeken keresztül igazán mélyen szántott barázdákban beleültetett ideológia! És – harmadszor – mintha nem itt a szemünk láttára bizonyosodott volna be, hogy ez az egész gyűlöletteória meglehetősen alaptalan. Alig van a gyűlöletnek szerepe a háborúban. Ha van gyűlöletre nevelés a világon, hát akkor az angolokat igazán az orosz elleni gyűlöletben nevelték már generációk óta és most együtt harcolnak, viszont pedig minket senki se nevelt arra, hogy gyűlöljük a franciát, akinek a várfalait most olyan őszinte gyönyörűségünkre török a mi 30 és feles mozsaraink. Ellenben a német szeretetére soha se nevelték bennünket, sőt az ellenkezőjére aligha szükséges bizonyítékokat felhoznom. Mindannyiunk szívének a keserűségével konstatálta Kozma Andor a kiel-i csatorna megnyitása alkalmával, amikor ezt a művet a Panama csatorna siralmas kudarcával hasonlított össze:

*Szeretem én a franciát, szívem csak érte dobban,
Be szó, mi szó, kanálisát a német fúrta jobban.*

Akkor keseregünk rajta francia-imádatunkban és most milyen drága ez a kanális nekünk!

És a nevelés egyáltalában! Vájjon mit gondol az én barátom, ki a harciasabb? Az az ügyvéd úr-e, aki az egész ifjúságát a harcias versek, harcias történelem és harcias morál beidegzésében töltötte az iskolában, aki még a latin nyelvet is a háborúkat leíró autorokon tanulta, vagy az a paraszt legény, aki négy évig járt iskolába, azután az egész életét a maga békés foglalkozásában töltötte és a háborúról nem hallott egyebet, mint hogy az valami borzalom? Azt hiszem nincs kétség az iránt, hogy az utóbbi a harciasabb.

tapasztalatom van hozzá, hogy ezeket a vádakát is bizalmatlansággal fogadjam, de ugyanezt a bizalmatlanságot ajánlanám az olasz elvtársaknak is a németek ellen irányuló rémhírekkel szemben. Azt hiszem az olasz munkásság jórésze eléggé ismeri a német népet ahoz, hogy képtelennek tartsa azokra a sokat hánytorgatott kegyetlenségekre.

És most rátérek a harmadik dologra, amely az olasz sajtóban kifejezésre jut, hogy a Németország fölött való győzelem a kultúrának a barbárság fölötti győzelme volna és megfordítva, hogy Németország győzelme a barbárságnak a kultúra fölött való győzelmét jelentené.

Ha ebben a háborúban Németország és Franciaország állana egymással szemben, akkor meglehetne érteni, hogy demokratikusan érző népek Franciaország mellé állanának, nem mintha magasabb kultúrája volna mint Németországnak, mert ilyen igényeket Franciaország nem támaszthat, hanem mert demokratikus elvű államról van szó. Ilyen háború a német munkásság körében is teljesen népszerűtlen lett volna. Ha ma az egész német nép és a német munkásság is belátja e háború lefolyásának szükségességét, úgy ez annak a világos felismeréséből következik, hogy itt elsősorban Oroszországgal való háborúról van szó, amelybe Franciaország a német és francia munkásság ellenére keveredett bele. Oroszország ellensége minden európai kultúrának, minden polgári szabadságnak és a munkásság minden önálló mozgásának. Ha Németország ellenségei győznének ebben a háborúban, ami az eddigi harcok alapján nem föltételezhető, akkor nem a francia demokrácia, hanem az az orosz kancsuka vonulna be Németországba és ez az, ami ellen a német munkásság minden eszközzel védekezik és a német munkásság kultúrszükségletnek tekinti, hogy Németország győzelmet arasson Oroszország fölött.

Ha már most az olasz munkásmozgalom szervei megnyilatkozásukban olyan éles németellenes álláspontot foglalnak el, úgy a német munkásság ezt úgy tekinti, mintha saját maga ellen volna ez irányítva. Az olyan megjegyzések, hogy ez az olasz magatartás csak a reakcionárius német kormány és burzsoázia ellen irányul. Teljesen értéktelenek, mert a német munkásságnak ugyanolyan érdeke az orosz és a – sajnos – vele szövetséget kötött francia és angol támadás visszautasítása, mint a burzsoáziának és a kormánynak. Félek tehát, hogy az olasz munkásmozgalom szerveinek a kevésbé neutrális, sokkal inkább németellenes magatartása a későbbi időkre olyan szakadást idéz elő az olasz és német munkások között, ami mindenekfölött az

évente Németországba jövő olasz saisonmunkások érdekében volna sajnálatos.

Miután mindég feladatomnak tartottam, hogy a különböző országok munkásai között az összeköttetéseket javítsam és a lehető legjobbra formáljam, remélem, hogy az olasz elvtársak se fogják teljesen figyelmen kívül hagyni a jövőbeli együttműködés érdekében eszközölt fejtegetéseimet.

Testvéri üdvözzettel

Sassenbach.

Az építőmunkás-szövetség az a német szakszervezet, amelynek legtöbb érintkezése van az olasz testvérszervezettel és amely nagyon sokat érintkezik olasz munkásokkal. Ennek egyik elnöke Winnig a következő levelet intézte az olasz építőmunkás-szövetség elnökéhez:

Hamburg, 1914 szeptember 9.

Nagyrabecsült Quaglino barátom!

A jelenlegi háború úgylátszik nem csak az összeköttetéseinket szakította meg, hanem az olasz és német munkásság régi és jól őrzött barátságát is széttépni látszik. Nem kell, hogy mondjam Neked, milyen súlyos következményei volnának az ilyen szakításnak épen az építőipar munkásaira nézve. A háború kitörése óta, az olasz pártsajtó a legméltatlanabb módon sértegeti a német népet. Az „Avanti” haszontalan hazugságait még nem tekintetem az olasz proletárság véleményének. De ma kapom a „La Confederazione del Lavoro”-t, a szakszervezeti orgánomot és látnom kell, hogy ebben a lapban is olyan gyalázkodásokkal szórják tele Németországot, amelyek szinte felülmúlják az „Avanti”-ét . . . Kedves Quaglino barátom! Én nem tudom elhinni, hogy te osszad a „Confederazione” véleményét. Hiszen te tudod, hogy mi németek nem vagyunk se brigantik, se barbárok, hanem hogy bizvást állhatunk akármelyik nép mellé erkölcsünkkel és kultúránkkal. Te sokszorosan megismerted Németországot és a német népet. Te tudod mindenekelőtt, hogyan fogadtuk azokat a szerencsétlen olasz munkásokat, akiknek a részére a saját hazájukban nem sütöttek kenyeret; milyen testvériesen bántunk el velük és hogy dolgoztunk az érdekeikért. Ezt nem csinálják brigantik, se barbárok . . .

Állásfoglalásunk a mai eseményekkel szemben meggyőződésünk szerint teljesen korrekt. Egész befolyásunkat latba vetettük a béke fentartása érdekében. Bizonyosan tudjuk, hogy a német kormány is a végletekig elment a háború elhárítása céljából. Mégis ránk szakadt. Ránk szakadt, mert Oroszország hódító politikája úgy akarta és mert Angolország elérkezettnek látta az időt, hogy világháborúval verje le a mi békés versenyünket, amelyet az

ipari termékeink fogyasztópiacáért folytattunk. De ez a csapás a német munkásság felé is irányul, sőt leginkább ő feléje. Gyorsan szaporodó nép vagyunk”, és csak úgy van megélhetésünk, ha ipari termékeket állítunk elő, amelyeket más országok élelmiszereire cserélünk be. Az angol tőke szándékainak a megvalósulása a német munkásság nyomorát jelenti vagy jelentené, az egész német nemzetgazdaság összeomlását, amely összeomlás szerencsétlenség volna az évente 100.000-nyi tömegben Németországba jövő és itt munkát kereső olasz munkásnépre nézve is. Amikor tehát a háború valósággá vált, akkor mi nem habozhattunk, össze kellett és Össze kell állania az egész német népnek, hogy fentartsa megélhetésének lehetőségeit.

Respektáljuk az olasz nép akaratát, hogy ebben a borzasztó háborúban semleges akar maradni és meg akarja magát menteni azoktól a rémségektől, amelyeket nekünk sajna el kell szenvednünk. De nem értjük Olaszország közvéleményének a magatartását és bámuljuk azokat a hihetetlen hazugságokat és méltatlanságokat melyekkel éppen Olaszország munkássajtója áraszt el bennünket. Mi Terád appellálunk Quaglino barátom, a Te okosságodra és a Te igazságérzetedre, hogy helyre fogod igazítani azokat a keresztül-kasul hamis nézeteket, amelyek az említett lapokban előttünk megnyilvánulnak.”

A német építőmunkásszövetségnek az évente óriási számban Németországba jövő olasz építőmunkásokra való tekintettel van olasz titkára is Karlsruheben: Luigi Bossi. Ez is írt az olaszországi szakszervezetek központjának ebben a tárgyban. Levele így hangzik:

Karlsruhe, 1914 szeptember 7.

Nagyrabecsült Elvtársak! Folyóiratok 310. számának 653. oldalán egy rövid cikket találtam „Cultura e civiltà teutonica” cím alatt, amelyben azt a kívánságokat fejezitek ki, hogy szeretnétek a német elvtársak véleményét hallani a belgiumi eseményekről. Én lefordítottam ezt a cikket és elküldöttem a szakszervezeti tanácsnak valamint a berlini „Vorwärts” szerkesztőségének, hogy nyilatkozhassanak ezekről a dolgokról.

Magához a tárgyhöz én még a következőket akarom megjegyezni: Ha _ti ismét Ítéletet akartok mondani olyan dolgokban, amelyeket személyesen meg nem vizsgálhattok, úgy tiszteljétek legalább a mindenféle igazságszolgáltatás legelemibb alapelveit, vagyis hallgassátok meg a vádlottat is. Ha az olasz polgári lapok minden hazugságot, amely Franciaországból és Angliából jön, látatlanul továbbadnak, úgy ez végtére is érthető, ha meg nem is bocsátható. De egy munkáslapnak, pláne olyannak, mint a tiétek, amely országotok munkásmozgalmának úgyszólván az élén

halad, soha nem volna szabad magát ilyesmire odaadnia. Mert aljas hazugság az az állítás, hogy német katonák asszonyokat és gyermekeket hajtottak maguk előtt.

Egyébiránt honnan merítitek ti értesüléseiteket? Persze bizonyára az „Agence Havas” jelentéseiből és a francia lapokból. Mért nem olvassátok a német lapokat is? Avagy talán a német hivatalos jelentések és tájékoztatások kevésbé szavahihetőek, mint a fentemlített források? Eddigelé még mindig az derült ki, hogy a német jelentések föltétlenül hitelt érdemelnek, nagyon is ellentétben a francia jelentésekkel. És azok a gyalázatos rágalmak, amelyeket ti a cikkekben megismételtek, már réges-régen való értékükre vannak leszállítva.

Továbbá azt kérdem én tőletek, hogy vájjon miért hallgatjátok el a cikkekben azokat a jelentéseket, amelyekből megállapítható, hogy Belgium semlegességét a franciák már megsértették volt még mielőtt egy szál katona átlépte volna a határt? És miért nem mondjátok, hogy a német hadseregnek azokat az erős rendszabályait Belgiumban kizárólag az ottani lakosság orgyilkos magatartása provokálta? Avagy talán az a latin kultúra, ha fanatizált asszonyok védtelen sebesülteknek a szemeit kiszurkálják?

És részletezzem nektek talán, hogy miképen tanyáztak a franciák Elzasz-Lotharingiában azalatt a rövid idő alatt, amíg német földön voltak?

Az én véleményem szerint épen az olaszoknak állana leginkább érdekében, ha újságjaitokat egy kissé több pártatlanság vezérelné. Föltéve persze, ha adtok valamit rá, hogy a háború után az elszakadt fonalak ismét összekötessenek. Ha ezt nem kívánjátok, akkor persze ezen is majd csak túlesünk. Rokonszenveteket fordíthatjátok, aki felé akarjátok; de legalább a tudósításaitok legyenek objektívek.”

Erre a sok szép testvéries és megható könyörgésre a tényekben nem jött semmi felelet. Az olasz testvérek tovább is ugyanazt a nótát fújták a németek ellen, akik évente 100.000 olyan olasz munkásnak adtak jól fizetett és a német szociálpolitika által páratlanul jól megvédelmezett munkát, akiknek a részére „a saját hazájukban nem sütnék kenyeret”. írásbeli válasz a megkeresettek közül egytől érkezett. A „nagyrabecsült Quaglino barát” válaszolt egy hónap múlva a következő levélben.

Turin, 1914 október 9.

Kedves Winnig! Nem felelhetem Neked előbb, mert pontos tájékozódást akartam magamnak szerezni úgy látom, hogy a „Confederazione del Lavoro” a legutóbbi számában közölt Sanen-

bach-féle levélhez fűzött megjegyzéseiben kimerítő feleletet adott. A „Confederazione”-nél levő elvtársaknak halvány sejtelmük se lehetett felőle, hogy Nektek bosszúságot okoznak, ha tiltakoznak a német militarizmusnak Belgiumban elkövetett borzalmai ellen és kifejezik azt a kívánságukat, hogy hallani akarják, mi ezekről a véleménye a német elvtársaknak. Egészen más volt a mi magatartásunk, amikor a mi kormányunk a líbiai hadjáratot megindította. Noha alacsonyabb kultúrájú népekről volt szó, mi mégse mulasztottuk el, hogy a legerélyesebben ne tiltakozzunk a népjog e megsértése ellen, mert mi abban a hitben élünk, hogy ez a legegységesebb kötelessége mindenkinek, aki a humanisztikus ideák követőjének vallja magát.

Akkoriban a külföldi sajtó banditáknak és barbároknak nevezte az olaszokat. De mi emiatt nem háborodtunk fel, mert tudjuk, hogy a népet nem lehet felelőssé tenni azokért a cselekedetekért, amelyeket a kormányzat elkövet. Ha nem így állana a dolog, akkor nem tudom miért küzdjünk mi a békeidőben a polgárság, a háború és a hadügyi kiadások ellen.

Nem akarok a jelenlegi háború okairól és természetéről beszélni. De annyit mondhatok Neked, hogy egész Olaszországban nincsen semmiféle párthoz tartozó ember, aki a centrális hatalmak háborújának védelmi jellegét elhinné. És elegendő bizonyíték erre az is, hogy Olaszország a szövetségi szerződés szerint nem késlekedhetnék két szövetségesének az oldalán harcolni, ha Németország és Ausztria volna a megtámadott fél.

De föltéve, hogy ti jóhiszeműen gondoljátok azt, hogy háborútok védelmi háború, akkor még mindig nem értem, hogyan védelmezhetitek Belgium semlegességének a megsértését; ez valóban szükségtelen dolog annak, aki csak védekezni óhajt.

Nem tudom, hogy lehetséges lesz-e a háború után ismét helyreállítani a jó viszonyt. De jónak látom, ha ti már most megtudjátok, hogy Olaszországban nincsen a népies pártok összes frakciói között egyetlenegy ember sem, aki helyeselné a német szociáldemokrácia és a német proletárság magatartását ebben a dologban.

A „Confederazione del Lavoro” közzétette Sassenbach levelét és viszonzólevél fűzött hozzá, amelyben mindent fentart és megismétel még pedig olyan modorban, hogy a német szakszervezeti közlöny a „Correspondenzblatt” a mostani viszonyok mellett „közölköztetlen”-nek mondotta a dolgot és a háború utánra halasztotta az

ismertetését. A „Metallarbeiter-Zeitung” azonban egyik számában foglalkozott ezzel az olasz viszonyállással és ugyancsak megmossa az olasz elvtársak fejét. A többek között ezeket írja:

„A szerző megjegyyezhetné magának, hogy a német hadseregben mintegy 600.000 szakszervezeti tag harcol. Nem egy közülük megkapta már a vaskeresztet és sokan közülük a halál martalékaivá lettek: bizonyíték arra, hogy nagyrésztben az első sorokban harcolnak. Nagyon sok közülük van legalább is olyan jó szocialista, mint a „Confederazione del Lavoro” vezetői. Mindegyikükbe bele lettek oltva a munkásmozgalom ideáljai és éhez képest azzal a komolysággal teljesítik kötelességüket, amely éhez méltó, de egyszersmint azzal az emberséges érzéssel, amellyel az ellenségnek is tartoznak. A német szociáldemokrata lapok százával közölnek mostanság katonaleveleket, amelyben a levél írója a legmélyebb fájdalommal nyilatkozik azok fölött a pusztítások és nyomorúságok fölött, amelyeket kényszerűleg okozniok muszáj Belgiumban és Franciaországban, mert ezeknek az országoknak a kormányai vakságukban befogatták magukat abba az igába, amelyet Anglia és Oroszország készített számukra. Mi csak azt kívánjuk, hogy a „Confederazione del Lavoro” vezetői ezeket a leveleket elolvashatnák. Hát ez az a „német szoldateszka”, amelyet az „olasz kultúra” viselői gyaláznak.

Aközött a 600,000 szakszervezeti tag között, akik ezidőszent a német hadsereg kötelékébe tartoznak, 150,000-nél több tagja van a német fém munkásszövetségnek. Kötelességünkben áll ezeknek a nevében kikérni magunknak, hogy akár a való tényállás ismertetével akár anélkül ilyen hallatlan” módon sérteggessék őket, ahogyan azt a „Confederazione del Lavoro” tette. Ne tessék nekünk avval a kifogással jönni, hogy az olasz elvtársaktól távol áll a német népnek a megbántása, hanem hogy ők csak a német militarizmus ellen fordulnak. Ha a militarizmus ellen akarnak harcolni, akkor csak tessék a saját országukban elkezdni a dolgot, mert hiszen az olasz militarizmus ugyancsak erőteljesen megnövekedett már. Sőt ezen kívül is van még Olaszországban elintézni való dolog. Ez kiviláglik már abból is, hogy Olaszországban a népességszámhoz viszonyítva 600-szor annyi analfabéta van, mint Németországban.”

Hát ime ez az, amiről a nagy hagyományokat mindhalálig híven őriző Kautsky azt mondja, hogy ezekről a dolgokról majd sokat kell beszélnünk *a háború után*. Az élete munkáját féltő agg tudós azt hiszi, hogy előről lehet majd megint kezdeni fölépíteni azokat a szavakból és betűkből magasra emelt, egészen a felhőkbe nyúló ideológiai kártyaváratokat, amelyek 1914 augusztusában egy szempillantás alatt összeomlottak. De hogy ez nem lesz többé lehetséges annak máris nevezetes jelei mutatkoznak. A napokban jelent meg

dr. Hugó Heinemann berlini ügyvéd tollából egy röpirat, amelynek címe: „*Die sozialistischen Errungenschaften der Kriegszeit.*” Heinemann nagy szerepet játszik a német szociáldemokrácia életében, különösen mint védőügyvéd és elvtársai között kiváló tekintélynek örvend. Röpiratának gondolatmenete valószínűleg a német szociáldemokraták többségének a felfogását tükrözi vissza és a jövőre vonatkozó jóslatai nyilván közóhajtásnak adnak kifejezést.

Heinemann dicséri „a német nép egybeolvadó lelkesedését”, amely nem csupán „a ragyogó katonai felvonulásban” nyilvánult meg, hanem épen úgy „a kormány teljes megértésében a háború szociális gondoskodásai iránt”. Azután így ír:

„Nagyon is nagy számban vannak azok a teóriák, amelyeket az első ágyúlövés halomra lött. Aki ma olvassa, amit némely teoretikus az európai államok közötti háború következményeiről, egy általános sztrájk föltevéséről, kivételének lehetőségeiről stb. írt, az a mai idők keserves komolysága mellett se fogja megállhatni mosolygás nélkül. Ezeknek az elmékedéseknek ma már csak ábránd értékük van, amely ábrándok minden népnél megtörték a nemzeti lelkesedés, a nemzeti önfentartás, a nemzeti összetartozandóság ércerejű valóságain. Ezek voltak azok az érzések, amelyek oda vezettek, hogy az általános sztrájk problémája abban nyert megoldást, hogy szakszervezeteink a hadüzenet pillanatában azonnal megszűntnek jelentettek ki minden legkisebb részleges sztrájkot, ha mindjárt csak egy tucat munkás volt is benne érdekelve. Így fest a valóságban az általános sztrájk, amely a lángba borulás pillanatára tervezve volt.”

Heinemann a hazaszeretet hiányát a kultúra haladása ellen való bűnnek mondja. Nem akarja ugyan elhallgatni, hogy pártjában itt-ott voltak ugyan „egyesekek részéről botlások;” ezeket azonban igazságtalanul írják a párt rovására, amely föltétlenül hű hazájához és vas kíméletlenséggel fog kitartani mellette:

„A társadalomra hasznos momentumok között, amelyeket ez a háború a világ elibe tárt, legszebb virágszál az a teljes összhang a nagy nemzeti mozgalomban, amely ezidőszert az egész német népet keresztülhatja. Hogy a szociáldemokrácia nem kivétel ez alól, az olyan magától értetődő, hogy hazaszeretetünk kifejezett hangoztatása énünk legjobbjának a megszenteltetésére volna. Ha mégis kénytelenek vagyunk róla beszélni, úgy ez csak azért történik, mert az ellenséges államok teljes komolysággal hitték, hogy a szociáldemokrácia háború esetében nehézségeket fog csinálni hazájának. Erre volt alapítva Anglia terve Németország kiéheztetését illetően, amelyet talán ma sem adott föl egészen. Ezzel szemben újból és újból be kell bizonyítanunk szóval és tettel, hogy a német birodalomban nincsen olyan párt, amelynek a haza szolgálatában a súlyosabb áldozat is elég súlyos

volna. És még tovább menve, arról van szó, hogy a harcban álló elvtársaink hősiességét acélozzuk, győzelemvágyukat erősbbítsük azzal, hogy minden nap újra lássák, hogy a német szociáldemokrácia egynek érzi magát velük abban a gondolatban, hogy nem csupán a maguk ösegvényi érdekeikért, nem csupán a saját rendjükért és osztályukért harcolnak, hanem hogy az a meredek út, amelyen most járnunk kell az emberiség civilizációjának a magasságaiba vezet.

A szerző ezután hevesen megtámadja *Hyndmant*, az angol szocialisták egyik vezetőjét, aki Olaszországot piszkálja, hogy menjen együtt Németország ellenségeivel az emberi jogok fentartásáért (lásd Oroszország!) az elnyomott nemzetiségek felszabadításáért (lásd Lengyelország, finnek, írek!) és önmagáért, hogy Itália megkaphassa azokat a területeket, amelyekre aspirál. Hyndmannek ezek a fejtegetései – mondja Heinemann – kitűnő szolgálatot tennének nekünk, majd ha bekövetkezik a most ellenséges államok szocialistáival való leszámolásunk és akkor például Hyndmann elvtárs hozzánk vágná az annexiók politika elleni menyköveit.

„Amíg be nem bizonyítja majd nekünk, hogy nem szakasztott ugyanezt ajánlotta Olaszországnak, addig mi egyszerű németek a „Norddeutsches Volksblatt” nagyon érthető, de emellett igaz szavaihoz fogjuk magunkat tartani, amelyeket Hyndmann fejtegetéseihez fűzött: ... „Valóban, az Internacionáléban egészen különös kreatúrák lakoztak és prédikáltak – pardon meggyalázták – a szocialista alapelveket.”

Itt meg kell jegyeznünk: ez a Hyndmann ugyanaz a Hyndmann, aki a háború kitörése előtti napokban a háromféle angol szocialisták háborúellenes közös kongresszusán beterjesztette azt a nagy lelkesedéssel fogadott határozati javaslatot, amely Németország elleni háborút vad haraggal ítéli el. A háború kiütése után néhány héttel ez lett belőle! Ilyen irtózatosságot derültek ki ebben a háborúban a magasztos szónoklatok, a magába szedett teóriák és a háború tetteket termelő és a dolgokat a maguk igazi mivoltában kimutató valósága között.

Azután így folytatja a szerző:

Hyndman fejtegetései csak méltó párjai a Vandervelde tábori prédikációjának, amelyet megértő hallgatóinak, az indusoknak és singalézeknek tartott, hogy ők az egész emberiség szabadságáért és civilizációjáért harcolnak, amelyeket Németország fenyeget.” (Mutassunk itt rá Vanderveldenek londoni toborzó szónoklataira is, amelyekben főleg azért dicsérte az angol ifjakat, merthogy azok lelkesedéssel jelentkeznek katonának, *noha az ő országuk nincsen is megtámadva és az ő hazájuk területi épségét nem fenyegeti semmiféle veszedelme a meghódításnak.* A beszédet bő kivonatban közölte a „Vorwärts”. Utolsó rongyait tépi itt le Vandervelde annak az illúziójának, hogy a szo-

cializmus tanításaival átítatott munkásság csak abban az egyetlen esetben koncedálja a háborút és a fegyveres ellentállást, ha az országot más hatalom megtámadja. Hogy ebből a teóriából mi lett, arra igazán nem kell beszédesebb illusztráció annál a ténynél, hogy épen a területében meg nem támadott, állítólag csak lovagiasságból, Belgium megtámadott függetlenségéért harcoló *Angliában, ahol nincsen katonai kötelezettség, ahol az megy háborúba, aki akar, a szervezett munkásság nagyobb részét teszi ki az önként jelentkezőkből alkotott sereynek, mint a militarista Németországban!*)

Majd rámutat a szerző a szakszervezetek vezéreinek Legiennek és Bauernek a beszédeire, „amelyeknek végszavait a „Vorwärts” tudósítója sajnos, nem hallotta”:

„Ha elvtársaink visszatérnek a harcmezőről, akkor a mi feladatunk lesz, hogy megőrizzük és fokozatosan hasznosítsuk a német munkásságnak azt, amit a harc napjaiban a szociálpolitika terén megszerezünk. Múlthatatlan feltétele azonban e törekvésünk sikerének az a hajthatatlan elhatározásunk, hogy résztveszünk a gyakorlati munkában és abba hagyjuk valamennyi forradalmi hangzatú, de belülről tartalmatlan frázist. Aki erre nem tudja magát összeszedni, az vétkezik az érettünk csatatereken harcoló elvtársak és az egész német munkásosztály ellen”.

A szerző maga azzal fejezi be a röpiratot, hogy a szociáldemokrácia a háború után egész új helyzet előtt fog állani és új óriási feladatok várnak rá:

„Ezek nem fognak nekünk időt hagyni azokra a deklamálásokra, amelyeket már annyiszor hallottunk, hogy valósággal minden tanulóknak papagáj utána tudja már mondani, hanem szükség lesz, meggyőződésünk legkisebb feladása nélkül, praktikus, pozitív, a súlyos politikai felelősségtől áthatott közreműködésünkre annak a német birodalomnak a törvényhozásában, amely a leghatalmasabb kulturcselekedetek véghezvitelére van hivatva, miután sikerülni fog ellenségeink leveretését, reméljük tökéletes és Németországot minden új támadástól megoltalmazó leveretését elérnie.”

Valóban, az egy cöppet sem hasonlít az Internacionálé tanításaihoz, amelyek egészen mástól várták a békés munkát biztosító nyugalmat, mint az ellenség teljes leveretésétől. A „Vorwärts”, amely az orthodox dogmáknak legelszántabb védelmezője, szeptember végén még azt írta, hogy a német munkásosztály érdekei azért nem a német vagyonos osztály érdekeivel, hanem az angol munkásság érdekeivel azonosak. A cikk miatt Berlin katonai parancsnoka beszüntette a „Vorwärts”-et és csak néhány nap múlva vont vissza rendeletét, miután ígéretet kapott arra nézve, hogy hasonló esetek nem fognak megisméltódni. Igen ám, de a praktikusabb érzékű ango-

lok másképpen vélekednek ebben a kérdésben is. A nemzetközi fém-munkás-szövetség kötelékében lévő angolországi vas- és fém-munkás-szövetség főtítkársága cirkulárét küldött szét tagjainak, amelyben a többek között ilyeneket mond:

„Tagjaink kötelessége a háború alatt abban áll, hogy segítsenek a németeket gazdasági téren legyűzni. A munkaadók már belevetik magukat a nagy küzdelembe, hogy a német kereskedelmet megkaparintsák. A mi erőfeszítéseink nélkül azonban ez a küzdelem eredménytelen lesz, nekünk mindkettőnknek győznünk kell! Ne legyen többé munkaszünetelés, ne legyen többé munkából kimaradás . . . stb.”

Hiába csürni-csavarni a dolgot, egy Kautsky is hiába próbálkozik meg vele; az Internacionálé még abban az értelemben is a multaké, amely értelmet ma Kautsky belemagyarázni akar. Mert az ösértelme igazán nem ez a langyos megalkuvás volt. „A proletárnak nincs hazája.” Így hangzott az ige. És ez nem afféle nyafogás volt, hogy a proletárnak, leider, nincsen hazája, de adjatok neki jogot és kenyeret, hogy legyen hazája stb. Nem! Ez a mondat egy büszke kijelentés és egész világfelfogás vezérszava volt: a haza megtagadása. A munkásosztály egész jövőbeli magatartásául akart bázisul szolgálni. „A proletárnak nincs hazája!” Ez olyan tiszta és világos volt, hogy nem túrt semmi alkut, semmi rabbinisztikus furfangot és semmi prókátorságot. És az Internacionálé épülete ennek a mondatnak a bázisán nyugodott. Vagy legalább erre volt tervezve. Hovatovább persze lejjebb és lejjebb csúszott róla, amint a ködös teóriák világából az életbe ment át a mozgalom. A vezetők, a dogmák letéteményesei, a hagyományok papjai persze ragaszkodtak a régi szertartásokhoz és az ősi szavakat ismételték úton-útfélen. De bensejében senki se hitte már őket, sem a németek, sem a franciák, sem az olaszok, sem a többiek. Finomságában páratlan szép és emberi mivoltában szinte megható esetet mond el erre René Schickele a „Neue Rundschau” októberi számában Marcel Sembat-ról, a francta szocialisták vezéralakjáról.

Öt évvel ezelőtt volt – írja – mikor a képviselőház csarnokában beszélgetett Sembat-val az Internacionáléről. Sembat szépen, a dogmák értelmében és nagy elvi meggyőződéssel fejtegette a dolgokat, hogy napirendre tértek már Elzász-Lotharingia fölött és a többi és a többi. És hogy most jön majd a végleszámolás a nacionalizmussal. Schickele helyeslően járult hozzá mindenhez. Közben elment előttük a volt hadügyminiszter, Laferre, aki tréfás haraggal szólt rá Sembat-ra.

– Persze, megint elárulsz bennünket!

– Csak a jövőtöket jósolom meg, felelt vissza Sembat és végighúzta a nyitott tenyerét a torkán.

Egyszerre csöngettek a teremből. A képviselők befelé tolongtak és Sembat is elajánlotta magát. De az ajtóból még egyszer visszafordult és elmélázva így szólt látogatójához:

– Tudja . . . Egészen egy véleményen vagyunk, mindketten ugyanazt akarjuk. De Ön nemcsak német, hanem elszászi is. És hát ... és hát, tudja mégis olyan jól esett volna nekem, ha azt hallottam volna öntől, hogy szeretne ismét francia lenni. Értsen meg jól: én lebeszéltem volna róla és az elme minden okait felsoroltam volna, hogy jobb dolga van a Vilmos bácsinál, ... de hát . . . mit csináljak, mégis csak francia vagyok. A szívemnek jól esett volna tudni, hogy titokban, egészen titokban, néhanapján Önnek is megvan az a bolondos, megvalósíthatatlan álma . . . Bocsásson meg! Hiszen semmihez se ragaszkodik úgy az ember, mint egy elvesztett szerelméhez . . .

Igen, ez a szív igaz hangja, amikor egy pillanatra elnémul a a tanult szertartások zsinatolása. Aki ezeket a szavakat hallotta Sembat szájából, az nem volt meglepve, amikor Sembat belépett a háborút csináló kabinetbe. És nem volt vele meglepve senki, aki nem az orrával szántja a papirost és onnan ismeri a világot, sem az, akiről elmúlt ifjúságának az a harmatos naivsága (amelyet ugyan tökfilkóság formájában késő vénségig is meg lehet örizni), ami kész prédájává teszi őt a szónokok szavainak és a politikusok frázisainak.

Értékteória, Mehrwerth, álló és forgótöke, expropriáció, Verelendung, Internacionálé stb. Ez mind csak ködös, homályos tézisek sorozata volt, amelyet a tömeg utánamondott, mintahogy utána mondja papjainak a latin rituálékat. A megértett, az egyetlen, az örök igazság, hogy én francia vagyok, én német vagyok, én magyar vagyok, én szerb vagyok. Még több száz, vagy talán még több ezer esztendő kultúrája ennek az igazságnak, ennek a realitásnak a bázisán fog följebb és följebb emelkedni. És a munkásosztály ennek az igazságnak a talapzatára helyezkedve fogja csak betölthetni és fogja betölteni a nagyszerű missziót, amely reá várakozik. Mozgalmának erejét és politikájának a hatalmát ez nemhogy csökkenteni nem fogja, hanem egyenesen ellenállhatatlanná teendi. Igazán kis áldozat lesz érette annak a néhány embernek a félretolása, aki nem lesz képes belenyugodni abba, hogy földhöz csapja azt az agyongyűrött, agyonköhögött és nyálazott szótárat, amelynek a szavait olyan jól megtanulta és örök érvényű bölcsesség igéiként hirdette.

Az orosz Leviathan.

- Írta Ernest Schultze -

Amikor a 16-ik században Sermak az Urálon keresztül, az ott talált népek három ágyútól és a fegyverektől, amelyeket kozákjai magukkal vittek, úgy megrémültek, hogy könnyű győzelmet aratott fölöttük. Szibéria néptelen ország volt. Rengeteg kiterjedése dacára ma sincs 7 millió lakosa sem.

Hogy milyen lázas gyorsasággal terjedtek ki Oroszország határai, azt a következő számok mutatják.

A cári birodalom, amely 1500 körül mint moszkvai nagyhercegség, még a Fehértengerig terjedő novgorodi köztársaság annexiója után is teljesen kontinentális állam és nem épen túlságos terjedelmű volt		
III. Iván	uralkodása végén (1505)	40.000 négyzetmérföld
IV. Iván	„ „ (1584)	75.000
1613-ban		156.000
Michail	„ „ (1645)	225.000
Alexei	„ „ (1676)	264.000
Péter	„ „ (1725)	282.000
Erzsébet	„ „ (1761)	320.000
II. Katalin	„ „ (1796)	352.000
I. Sándor	„ „ (1825)	367.000
1888-ban		400.000
1913-ban		407.000

területet foglalt el.

A lakosság az utolsó két évszázad alatt becslések szerint – miután statisztikai számok, amelyeknek pontossága még ma se valami túlságos, csak az utóbbi évtizedekből állanak rendelkezésre – következőképen növekedett:

Év	Lakosság
1722	14,000.000
1742	16,000.000
1762	19,000.000
1782	28,000.000
1796	36,000.000

1812	---	---	---	---	---	---	---	---	---	41,000.000
1815	---	---	---	---	---	---	---	---	---	45,000.000
1835	---	---	---	---	---	---	---	---	---	60,000.000
1851	---	---	---	---	---	---	---	---	---	68,000.000
1859	---	---	---	---	---	---	---	---	---	74,000.000
1897	---	---	---	---	---	---	---	---	---	129,209.297
1906	---	---	---	---	---	---	---	---	---	149,299.300
1908	---	---	---	---	---	---	---	---	---	155,433.300

Az 1500-tól 1900 terjedő négy évszázad alatt Oroszország átlag naponta 130 négyzetkilométernyi területet csatolt magához. Hacsak Alexisnek, Nagy Péter apjának a halálától kezdődő két évszázadot vesszük, tehát az 1676-1876-ig terjedő időt, úgy a napi növekedés 90 négyzetkilométer volt. 1762 (II. Katalin trónralépése) és 1856 (II. Sándor trónralépése) között naponta átlag 80 négyzetkilométerrel növekedett a cári birodalom.

A hódított terület átlagos nagysága tehát állandóan csöként ugyan ebben a négy évszázadban, de még a közelmúlt időkig is elég tekintélyes számokat tüntet föl.

Ha az 1825-től kezdve megtörtént hódításokat vesszük, amelyek a 80-as években fejeződtek be, és elosztjuk ezeket egészen 1900-ig, úgy a 7Vs évtized évi növekedése 48,000 négyzetkilométer. Évente akkora területnagobbodást emészt meg tehát a cári birodalom, amely akkora, mint egész Belgium és az az egész francia terület, amelyet ezidőszerint a német csapatok megszállva tartanak.

Hogy kényszerítő gazdasági vagy szociális okokról ennél az óriási terjeszkedési politikánál nem lehet beszélni; az a rendkívül csekély népsűrűség mellett magától értetődik.

Még tisztább lesz ez a számképlet, ha a növekedést a következő időszakok szerint tekintjük át; az orosz birodalom kiterjedése volt:

a 16-ik század közepén	12.4 millió qkm
II. Katalin halálakor (1796)	19.4 „
I. Sándor „ (1825)	20.2 „
1914-ben „	23.86 „

Az utolsó időszakba esik Alaska eladása, amely 1867-ben 7,200.000 dollárért az Egyesült Államok tulajdonába ment át; Alaska területe 1,376.280 qkm. Ha ezt a számot 1,400.000-e kikerekítve hozzáadjuk az utolsó időszak növekedéséhez, hogy pontos képét kapjuk a hódítás által nyert területnek, úgy az orosz birodalom növekedése volt:

a 16-ik század közepétől 1796-ig	7,000.000 qkm
1796-1825-ig	800.000 „
1826-1914-ig	3,660.000 „

E mellett figyelembe veendő, hogy az utolsó két és fél évtizedben nem volt említésre méltó növekedés. Mindenesetre 1825-től kezdve akkora területet hódított Oroszország, amely fele annak, amelyet az 1650-1796-ig terjedő másfélszázad alatt hódított. A tempó egy kissé meglassabbodott, mert újabb területet már csak a központtól tekintélyes távolságra eső vidéken lehetett annektálni. A hódító politika csak mintegy 27a évtized óta szünetel. A középázsiai három oázisország volt az utolsó jelentékeny hódítás. A telhetetlen étvágy, amellyel újabb zsákmány után les, ugyan még ma sem hagyott föl, de nem sikerült neki éjszaki Perzsiát vagy Keleti Ázsiában jelentékeny területet bekebelezni.

Oroszország meg lehetne elégedve avval, amit eddig elért Roppant birodalmat hódított össze. A világtörténelem csak még egyetlen példát ismer hasonló rengeteg kiterjedésre. Sem Nagy Sándor, sem a római birodalom nem uralkodott ehhez hasonlítható területen. Sem az arab kalifatus, sem Nagy Károly birodalma, sem Dsingisz-Khán és Timur óriás birodalma nem érték el az orosz kolosszus roppant kiterjedését. Csak a mai angol világbirodalom múlja felül mintegy harmadrésznyivel terület dolgában.

Oroszország ma akkora területen és olyan tarka népelemeken uralkodik, hogy az utolsó évtizedek erős oroszosító politikája dacára se lehet ennek a túlgyorsan meghódított és kulturálisan túikevéssé keresztüldolgozott tömeg assimilációjáról beszélni. Egynéhány külsőlegesjavulástól eltekintve, amit Turkesztánban és Ázsia egyéb részein köszönhetnek az oroszoknak, semmi se történt e terület legnagyobb részén a javítás érdekében, míg ellenben nem egy vidéknek az oroszok barbár politikája súlyos gazdasági és kulturális károkat okozott.

Évszázadokon keresztül könnyű hódításokat eszközölhetett a cári birodalom. Oly piciny ellenállási vonalon haladhatott előre, hogy valóságos gúnyáron szerezhetett katonai babérokat. Ha ellenben komoly ellenfélre akadt, akkor többnyire érzékeny veréseket kapott. Napóleon még visszavonulásában is rendszerint ellátta a dolgát az orosz seregeknek, valahányszor német segítség nélkül kezdtek ki vele. A krími háború nem remélt összeomlását eredményezte az orosz hadseregnek. Az 1877/78-iki török háborút csak Románia segítségével nyerhette meg. A japán mérkőzés 1904-1905-ben azzal végződött, hogy az orosz kolosszus térdre borúit. A belső gerincvelő-nélkülisége és szellemi nehézkessége ennek a Leviathánnak ebben a mostani háborúban is világosan ki fog derülni.

Az izlam világa.

I. A mohamedánok elterjedése.

Törökország beavatkozása a háborúba reáirányítja a figyelmet az izlam világra, amelyben fellobbant végre a lapangó gyűlölet az angol, az orosz és a francia ellen. Nem tudjuk ma még, hogy micsoda tettekben fog ez a fellobbanás megnyilvánulni, de ha nem is tartjuk indokoltnak a panizlamizmus rémének abajgatását, annyit megvalósíthatónak tartunk e hatalmas tömeg részéről, hogy egy kicsit el fogják állítani ellenségeink lélekzetét.

A föld lakosságának összesen mintegy 16 százaléka tartozik az izlamhoz. Pontos népszámlálási adatok nem állnak e részben rendelkezésre, de a leggondosabb megállapítások mintegy 250 millióra teszik az izlam vallás követőit. Ennek a nagy többsége Ázsiában lakik. Európai területen nem is egész 12 millió él belőlük. A Balkán félszigeten 3,3 millió mohamedán él, az európai Oroszországban a Kaukázust is beleszámítva 8,2 millió, a többi európai államokban talán félmillió. Afrikában a lakosság túlnyomó többsége mohamedán. Ha e földrész lakosságát 125 millióra tesszük, úgy ebből több mint a $\frac{3}{5}$ -rész, körülbelül 75 millió tartozik az izlamhoz. Ausztráliában és Amerikában is van belőlük mintegy 60-70 ezer. Elterjedésük főterülete Ázsia, ahol több mint 160 millió mohamedán él. Legnagyobb számban Előindiában vannak, ahol 56 milliónyi a tömegük. Hátsóindiában 372 millió. Egy ettől eltérő becslés 62V2 millióra teszi a számukat Indiában, amivel szemben állana 207 millió hindu. Túlnyomó többségben vannak Bengáliában és Pendzsabban. Chinában és ennek melléktartományaiban lehetnek mintegy 22-33 milliónyi számban. Chinában már Krisztus után 628-ban erősen megvetette lábát az izlam, Vah Abi Kabsu, Mohamed bátyjának a sirja még ma is búcsujáráhelye a Chinában élő mohamedánoknak. Nagy az izlami-ták száma a malájok között is, ahol mintegy 30 millió a mohamedán vallású. Csak mindezek után jön az ázsiai Törökország 16,5 millió mohamedánjával. Az orosz Ázsiában China és Bockara beleszámítá-sával 972 millió izlamita él. Ebben az orosz Középzásziában a lakos-

ság 89,9%-a mohamedán, sőt Chinában és Bocharában 99,5%. Afganisztánban és Beludzsisztánban öt milliónál több a mohamedán és végül Perzsiában mintegy 8-9 millió.

Számos országot soroltunk föl és ez a felsorolás könnyen vezet arra a gondolatra, hogy az a 250-260 millió mohamedán, aki a földön él, egymástól szétszórta lakik úgy, hogy egységes mozgalom nem igen keletkezhetik közöttük. Ez azonban téves megítélése a dolgoknak. Politikailag ugyan szanaszét van szaggatva ez az óriási tömeg, de földrajzilag meglehetősen egységes masszát alkot. Kezdődik a területük az Afrikát keresztül szelő egyenlítő fölött és terjed tovább az egész északi Afrika folytatásaképpen Kisázsian és Arabian keresztül a nagy ázsiai kontinensre. Oroszországban a Kaspi tengertől Astrachan, Orenburg és Tobolsk felé, a másik oldalon egész az indus világba és a mongolok földjére visz ez a terület. Ennél a kompakt egységnél fogva nagyon is jelentős erőt fejthet ki az izlam, ha egyszer felrázzák álmából és épen Angliával és Oroszországgal szemben lehet döntő hatású a fellépése, mert tökéletesen összefüggő geográfiai tömegben épen e két ország szférájába eső területen él az összes mohamedánoknak több mint ötven százaléka.

2. Az ázsiai Törökország.

A török birodalom magva, az ázsiai Törökország $1\frac{3}{4}$ millió négyzetkilométernyi területet foglal el és 17 millió lakost számlál, ami négyzetkilométerenként 10 lakosnyi népsűrűséget jelent. A lakosság fele török, a többi szírai, örmény, arab, görög, kurd, zsidó stb. Az uralkodó vallás a mohamedán; a görögök, örmények és a szíriaiak egy része keresztény. A földje a tengerpartokon és néhány nagyobb völgyben rendkívül termékeny, a kisázsiai fensík belseje azonban jórésztben steppe; Palesztina és Mezopotámia között is mélyen benyúlik az arábiai sivatag. Ennek dacára Kisázsia és Mezopotámia par excellence gabonatermő terület lehetne és újabban nagy körültekintéssel vezetett földművelésügyi munkálatokat kezdenek folytatni. Így pl. Kisázsia szívében, Kónia közelében egy német társaság mintegy 50.000 hektár területet nyitott meg öntözőművek által a legkitűnőbb búzatermés számára. Mezopotámiában pedig angol társaságok dolgoznak rajta, hogy töltések és csatornázások által ezt a holt országot az évezredek előtti virágzó földművelés állapotába hozzák. Hogy milyen gazdag ez a föld jó termőtalajban, azt már az is bizonyítja, hogy minden mesterséges munkálat nélkül, a leprimitívebb műveléssel is képes volt gabonával ellátni a birodalom európai részét. A fő gabonafajták mellett megterem itt a gyapot, a dohány, a kávé, az eperfa és mindennemű ipari növény is. Ezeket is elég tekintélyes mennyiségben termesztik. Így például kávé Hodeida

kerületben. Ópiumot Kónia és Áfium területén, mely utóbbtól a nevét is vette, dohányt Aleppóban, selymet Brussában és Szíriában stb. Továbbá megterem az olajbogyó bor, rózsa és mindenféle déli-gyümölcs. Jelentékeny az állattenyésztés (ló, teve, juh, kecske, nevezetesen angorakecske stb.) Ásványokban Kisázsia roppant gazdag, de eddigelé a kincseknek csak kis részét bányászták ki. Konia vilajetben aranyat és ezüstöt bányásznak, Eskischrben tajték. Örményországban, Trapesunban és főleg Diabeknél, a felső Tigris mellett réz; déli Kisáziában króm, Eremlinél és a Fekete-Tengernél szén. Kisáziában és a Középső-Tigrisnél petróleum, Arábiában és a kisázsiai sóstavaknál só, Adanánál, Ciprussal szemben vas, Brussánál nagyon értékes litográfkövek. Van ezenkívül mangán, arzén, kén, aszfalt, márvány, dörzskő stb. Az ipart, amely hajdanában Szíria és Kisázsia nagyvárosaiban virágzott, mindinkább kiszorítja az európai nagyipar, de még mindig ezrek foglalkoznak szőnyegszövésssel (Szmirna), selyemszövésssel (Brussa, Damaskus), gyapotszövésssel (Damaskus) és pamutszövésssel, musselinyártással (Mossul), bőrmunkákkal, damaszkuszi pengékkel stb. A kelmefestés, amely hajdanában a föníciaiak monopóliuma volt, szintén megőriz még a maga számára egy szerény területet. Említésre méltó még a szivacs- és gyöngyhalászat. A legfontosabb kikötő: Szmirna (3 millió regiszter-tonna) a Földközi tengeren, Trapesunt a Fekete tengeren; másodsorban Beirut, Haifa, Alexendrette, Mersina stb. A szárazföldi kereskedelmet még nagyobbbrészt karavánok látják el; a jó utak teljesen hiányoznak, ellenben az Euphrat és a Tigris folyásai igen jelentékeny és nagyértékű viziutak. Ujabbán a növekvő vasúti forgalom is jelentőségre tesz szert. Különösen a bagdadi német vasútnak van nagyfontossága, amely már elérte az Euphrátot és néhány év múlva a Persaöblöt (Basra) fogja összekötni Skutarival és Konstantinápolylyal. A már szintén elkészült angorai szárnyvonalat szintén továbbépítik a Tigris medréig. Végül megemlítendő még a nagy Mekka-vasut, amely északfelé összeköttetést nyer a Bagdad-vasúttal.

3. Egyiptom.

Egyiptomot, amely névlegesen Törökország vazallusa volt a háború elején Anglia tudvalevőleg anektálta. Területe kereken egy millió négyzetkilométer, amelyből azonban csupán 30.000 négyzetkilométer a kulturterület, a többi sivatag. A lakosság száma 12 millió, nagyobbbrészt állandó lakhelyű egyiptomiak, de beduin is van még közöttük mintegy 600.000. Az európai lakosság aránylag erősen van képviselve (150.000 a törökök nélkül), legtöbbje görög (65.000) azután olasz 35.000), angol, francia, osztrák és magyar. Az uralkodó vallás a mohamedán, de van 725.000 benszültött keresztény is (koptok). A

népsűrűség igen nagy, ha tekintetbe vesszük, hogy a művelésre alkalmas terület nagyon is csekély (kisebb mint a Duna-Tisza köze). Egy négyzetkilométer kultúrterületre nem kevesebb, mint 400 személy esik. A legfontosabb kereseti forrás a földművelés, amely a kereső férfiaknak több mint kétharmadát foglalkoztatja. A legjelentékenyebb termékek egyrészt a délszaki produktumok, mint gyapot (675.000 hektár), rizs (100.000 hektár), és cukornád (20.000 hektár), másrészt a gabona félék is, kukorica (750.000 hektár), búza (475.000 hektár) és árpa (175.000 hektár). E mellett még bab is (225.000 hektár), ujabban legjobban a gyapottonyésztes fejlődik és pedig leginkább a gabonafélék rováására, különösen a Nílus deltájában. Egyiptom ma 1 millió bál gyapottonyésztesével (340 milliárd kilogram) az egész világon a harmadik helyen áll. A nádcukor is elég jelentékeny (60.000 tonna). A cerealiák jó öntözés mellett két-három termést adnak egy esztendőben. Az erdő teljesen hiányzik, de különösen Felső-Egyiptomban egyre nagyobb tért nyer a datolyapálma- és déli-gyümölcsfa-ültetés. Ezidőszerint több mint hat millió datolyapálma tenyészik. Újabban nagy vízművekkel igyekeznek a kultúrterületei gyarapítani (az assuani öntözőművek). Az állattenyésztés, amely nem valami jelentékeny, kiterjed a lovak, szamarak, bivalyok, tevék, juhok és kecskék tenyésztésére; fontosabb azonban ennél a baromfi-tenyésztés. Az ipar még mindig az élelmiszerek, cigaretta és házi-eszközök előállítására szorítkozik. A külkereskedelem szemelláthatólag növekszik. A Szuez-csatorna forgalma 1910-ben 4500 hajóval 23 millió register-tonnánál többre rúgott. A szárazföldi forgalmat egyrészt a lakott területhez arányítottan nagy kiterjedésű vasutak (4500 kilométer), másrészt a Níluson és mellékvizerein a folyamhajózás bonyolítják le. Fővárosa Kairó, amely nem csupán Egyiptomnak legnagyobb városa, hanem az egész fekete világrész legszebb és legélénkebb helye, 675.000 lakossal, akik közül 100.000 idegen.

Íme ez az a világ, amely ebben a háborúban megmozdult az angol kizsákmányolás és az orosz kancsuka ellen. E pillanatban még semmit se lehet tisztán látni, de talán nem túloznak azok, akik kezdettől fogva abban a véleményben voltak, hogy az egész európai háború, a legnagyobb, amit valaha a világ látott, csak piciny epizódja lesz annak a népfölemelkedésnek, amit az izlam megmozdulása jelent és amely új képét fogja adni az egész világnak.

A. Niceforo: A vagyontalan osztályok anthropológiája. *

II.

Az agyvelő súlya.

Közvetett következtetések és kombinációk alapján ki lehet mutatni annak a nagyfokú valószínűségét, hogy a gazdagok agyvelejének súlya nagyobb, mint a szegényeké. Ami a direkt méréseket illeti, ki kell emelni, hogy azok az eredmények, amelyeket a tudomány az egyes társadalmi országokhoz tartozók agysúlyáról szolgáltatott, korántsem tekinthetők véglegesnek és lezártaknak. Peacock edinburgi és Boyd londoni kutatásai mindenesetre arra látszanak mutatni, hogy a burzsoá és a proletár között agysúlybeli különbség áll fenn az utóbbi hátrányára. Még inkább mondható ez azokról a kutatásokról, amelyeket Matiegka tanár végzett a prágai patológiai anatómiai intézetben. Azt a tényt, hogy a nagyobb súlyú agyvelő a vagyonos osztályok körében fordul elő, lehet ezen osztályoknak a jobb gazdasági helyzeteikkel összefüggő jobb táplálkozására visszavezetni, de lehet abból is magyarázni, hogy az ez osztályok körébe tartozók intenzívebben használják agyvelejüket (szellemi munka). A legvalószínűbb azonban, hogy a viszonyok mind a két tényező összhatása alatt alakultak ki ilyen módon.

A szem és a haj színe.

A társadalmi helyzetnek a szem és haj színével való összefüggését mutatják a következő adatok:

		7	8	9	10	11	12	13
		é v e s						
Világos szemek	gazdag	18%	18%	17%	17%	15%	15%	14%
	szegény	19 „	18 „	17 „	16 „	16 „	16 „	16 „
Világos haj	gazdag	21 „	20 „	20 „	20 „	18 „	18 „	17 „
	szegény	26 „	26 „	25 „	24 „	22 „	23 „	22 „

E táblázatból kitűnik, hogy ami a világos színű hajtat illeti, arra vonatkozólag egészen határozottan elmondható, hogy a szegény gyermekeknél gyakrabban fordul elő, mint a gazdagoknál.

A világosszínű szem tekintetében azonban nem jutunk ily hatá-

* Az első közleményt 1. lapunk 1914. áprilisi számában.

rozott eredményekhez, t. i. nem minden korcsoportra vonatkozólag. Végeredményben azonban a világos szeműek is a szegények között fordulnak elő nagyobb arányban. Annak a tézisnek, hogy a világos típus a proletariátus körében sűrűbben fordul elő, van egy valószínű magyarázata. Az organikus testi fejlődésnek megakadása a proletároknál gyakran megállapítható és a testhossz, valamint egyéb fiziológiai kritériumok alapján teljes biztossággal konstatalható. Nem lehet-e a haj és szem színére, vonatkozó állításunkat e körülménnyel igazolni? Hisz ismeretes, hogy minden egyén haj és szem színe ugyanazon a fejlődésen megy át, mint maga az emberi szervezet és hogy ez a fejlődés a világosabb színektől a sötétebb színek felé irányul, – megjegyezve természetesen, hogy e fejlődés bizonyos, a faji különbségek által előidézett korlátok közé van szorítva. *Virchow* Németországra vonatkozólag megállapította, hogy ott a 14 éven aluli fiúk 72%-a szőke, a 14 éven felüli férfiaknak azonban már csak 60%-a. Hasonló eredményre jutottak Angliára vonatkozólag az ottani anthropometriai bizottságok. Kétségbevonhatatlan tény tehát az, hogy az ember hajának a színe az évek során – természetesen bizonyos határig – folyton sötétedik. Ugyanazok az okok, amelyek az emberek természetének a növekvését megakadályozhatják, a haj sötétedését, az u. n. pigmentációját is megakaszthatják. Ez az oka annak, hogy a proletárság körében gyakrabban fordulnak elő szőke egyének, mint a magasabb társadalmi osztályokban. Amerikában oly irányú megfigyeléseket tettek, hogy a katonai szolgálatra betegség, vagy a testi fejlettség elmaradottsága miatt alkalmatlannak talált állítás kötelesek közt a szőkék sűrűbben fordulnak elő. Hogy a pigmentáció mennyire összefügg a fiziológiai fejlődéssel, azt legjobban az u. n. albinizmus jelensége mutatja. Az albinizmus (fehérszínűség), vagyis a legminimálisabb mennyiségű pigment jelenléte a legtöbb esetben más beteges és degeneratív jelenségek kísérőjelensége.

A nemi érettség beállása.

Több vizsgálódás eredményeivel rendelkezünk a különböző néposztályokhoz tartozó nőknél az első menstruáció beállásának időpontjára vonatkozólag. A nemi érettség beállásának időpontját bizonyára nemcsak egy ok idézi elő. A faj bizonyára szintén befolyást gyakorol. Az éghajlat is hatással van rá; nagy hőség sietteteti e fiziológiai jelenség bekövetkezését, nagy hideg késlelteti. De a legnagyobb befolyást mégis a gazdasági tényező gyakorolja. Biztos az, hogy a birtokos osztályok leányainál hamarabb áll be a menstruáció, mint a nép körébe tartozóknál, még akkor is, ha mind a ketten ugyanazon anthropológiai csoporthoz tartoznak. Abból a kimutatásból, amelyet Antonio Marro Turinra vonatkozólag készített, kitűnik, hogy ezen olasz város proletárlányainak többségénél 15 éves korban lép fel az első menstruáció, míg ugyanazon város jobb módú osztályaihoz tartozó leányok többségénél a nemi érettség már a 13-ik életévben jelentkezik.

A nemi érettségnek ez a késői beállása egyet jelent az egész szervezet későbbi fejlődésével és további jele a proletárság fizikai alacsonyabbrendűségének.

A foetus fejlődése.

Nem rendelkezünk olyan tanulmányokkal, amelyek alkalmasak volnának arra, hogy alapjukon összehasonlítás történjék a szegény és a vagyonos osztályokhoz tartozó nőktől eredő foetusok között. Az ide vágó kutatások főleg az utóbbi csoportra vonatkozólag nem kis nehézségbe ütköznek. Annyi azonban bebizonyult, hogy a szegény osztályhoz tartozó anyáktól származó újszülöttek sokkal kisebbek és könnyebbek, mint a gazdag osztályhoz tartozó anyák újszülöttei. Ismeretes, hogy az újszülött testsúlya, mily nagy fontossággal bír, mint az ő ellenállóképességének, fizikai fejlődésének és egészségének a fokmérője. Számos tudós kutatásai folytán ma már kétséget kizárólag beigazolódott, hogy az anyáknak egész a terhesség utolsó napjáig tartó túlfeszített munkája, hiányos táplálkozása és az ipari mérgekkel való érintkezése természetesen a foetus fejlődését hátráltatta, ami éppen a kisebb súly útján jutott kifejezésre.

A physiognomia.

Az anyagilag jól szituált társadalmi osztályokba tartozó ember típusa jelentékenyen eltér a szegényebb néposztályokhoz tartozóké-
től. És itt nem csak szerzett, hanem veleszületett különbségekről is van szó. Az emberi physiognomia tudománya, amely egykor a régi physiognomisták fantáziájának szabad zsákmányul szolgált, ma már igényt tarthat arra, hogy komoly tudományágnak tekintsük. Az emberi arcvonások, mily fantasztikus álmodozási és csalási területül szolgálnak ezek a varázslók, jósek stb. részére. De amiként egykor az alchimia zavart fantazmagóriáiból a kémia tudománya fejlődik ki, ép úgy keletkezhetik ma a régi physiognomikából és chirognomikából modern pozitív tudomány. A physiognomia tudományát Duchenne helyezte komoly alapra, amidőn villamosáramokat hattanított elszigetelt arcizmokra. A tudomány azután tovább fejlődött abban az irányban, amelyet ez a zseniális francia orvos jelölt ki a számára. A német Pideritt később az összes physiognomiai kutatások tendenciáját abban foglalta össze, hogy physiognomiai attribútumokat csakis azon testrészekben szabad keresni, amelyek az értelmi tevékenység behatásának alávetvék, tehát az *izmokban*, még pedig elsősorban az oly nagy számú és mozgékony arcizmokban; ez izmoknak időszakonkénti mimikai mozgásai, a mimikus vonások, gyakori ismétlődés folytán állandó arcvonásokká lesznek és ezért egy physiognomiai kifejezést szokássá lett mimikai kifejezésnek kell tekinteni. E teóriát a physiognomia *izomteóriájának* lehet nevezni. Ez a gondolat nagy bővítést nyert Gratiolet, Darwin, Wundt, Birch-Hirschfeld, Tebaldi. Mantegazza és Venturi kutatásai alapján, de lényegileg ma is megmaradt „muskuláris tannak.” Nekünk azonban úgy látszik, hogy a modern természettudományok nagy fejlődése, különösen pedig az anthropologia és a pszichiatria terén történt nagy haladás, az „izomteóriának” izom- és csontteóriájává” való kibővítését tette lehetővé.

E teória szerint a személyiség physiognomiai típusa és ismerető jelei nemcsak az izmok játékától függenek, hanem – még pedig első sorban azon csontok anatómiai struktúrájától, amelyek az arcot és a koponya egy részét alkotják. Az izomjáték szerzett, a

csontstruktúrája velünk született. A szegény ember physiognomiai típusa a gazdagétól, mind a két tekintetben különbözik; ő mind a két tekintetben alacsonyabbrendű típust képvisel.

Quételet, Reclus és Demolius is azokra a jelekre gondoltak amelyek az arcnak a milieu okozta, vagy feltételezte izomjátéka következtében, amely gyakori ismétlődés és megszokás folytán állandósult – keletkeztek – amidőn a kedvező és kedvezőtlen gazdasági viszonyok közt élő emberek physiognomiai típusáról beszéltek. A munkások és a tisztára mechanikus, intelligenciát nem igénylő munkát végző személyek arcizmai tétlenek maradnak; a szemük kifjezéstelen, a szájuk mozdulatlan és többnyire félig nyitva van.” Demolius a gazdag Kolchisban élő emberek szépséget könnyű munkájuknak és gondtalan életüknek tulajdonítja.

Reclus és Quételet szerint az igen silány életviszonyok között élő testi munkát végző emberek physiognomiai típusa *szerezett* típus. Az általános elernyedés és fizikai dekadencia kifejezése, amely gyakran csúfítja el az alsóbb társadalmi osztályokhoz tartozó egyének arcát és amely a korai vénülés jele, szintén szerzett tulajdonság. Különösen a nőknél tapasztalható ez az arckifejezés, ha a kora ifjúság éveit már mögöttük vannak. Az izmok, a bőr, a véredények és az idegrendszer azon szabályos és progresszív elváltozásáról van szó, amelyet a modern pszichiaterok az örülteken még erősebb mértékben konstatáltak. A fizikai dekadencia, amelynek szervezetük alá van vetve, kezdettől fogva, vagy legalább is végül arcukon is visszatükröződik.

De szegények és gazdagok típusa közti különbségek nem szorítkoznak csupán az arc külső képére, hanem mélyebbre nyúlnak, egészen az arcsontokig. A szegények fiziognómiája nem is csak annyira az *izmok szerzett* helyzete és dekadenciája, mint különösen a *csontok velük született* struktúrája folytán különbözik a gazdagokétól.

Megvizsgáltunk 70 gazdag és 70 szegény gyereket abból a szempontból, hogy arcuk hány esetben, illetőleg hányféle anomáliát mutat. Azt találtuk, hogy a 70 szegény gyereknél 135 rendellenesség fordult elő, a 70 gazdagnál pedig csak 94. Semmiféle rendellenességet sem mutatott, vagyis normális volt a szegények között 10, a jómódúak között 20.

		A szegények		A jómódúak	
		k ö z ü l			
1	féle rendellenességet mutatott	---	---	18	20
2	" "	---	---	17	22
3	" "	---	---	19	15
4	" "	---	---	5	10
5	" "	---	---	—	—
6	" "	---	---	1	—

Ez adatokból kitűnik, hogy a szegény gyermekek physiognómiája jóval több rendellenességet mutat, mint a gazdagoké és ép e körülmény kölcsönzi a rosszul táplált és lélekölő munkára kényszerített embereknek a „szegényarc” jellemző külsejét. E kutatás kiegészítéseképpen a felnőtt 20-25 éves egyetemi hallgatóknak és munkásoknak egy-egy 48 főből álló anthropológiailag azonos csoportját

is megvizsgáltuk és azt láttuk, hogy a munkások 70, a diákok pedig csak 35 esetét mutatták a rendellenességnek, a munkások közül 14 volt teljesen normális, a diákok közül ellenben 25.

Ezek a rendellenességek, amelyek a szegény embert fiziognómiai típusát annyira jellemzik, az élet csiraperiódusában történt rossz arccsontfejlődésből és a táplálkozás szabálytalanságából és szűkösségéből erednek. A szegények physiognómiai típusa tehát - minthogy csontalkaton nyugszik - velük született sajátosság. Előállott a physiologiai szegénység egész csomó stigmájának felhalmozódása és bizonyos rendellenességek folytán, amelyek a foetus fejlődésének szabálytalanságaiból és zavaraiából erednek. Ezek ismét az atya és az anya szervezetének túlerőtetéséből és mérgezéseiből erednek, amely a nemzedékről-nemzedékre átöröklődtek és egyre erősödtek.

Őszülés, kopaszodás, ráncok.

Ezekre vonatkozólag a tudomány részére nem áll még kellő anyag rendelkezésre. Lombroso kutatásaiból az tűnt ki, hogy az őszülés és kopaszodás a jobbmódú osztályoknál korábban áll be, mint a szegényeknél. Jacquet ezt a szellemi munkának tulajdonítja. De főleg impressiók alapján dolgozik, pozitív számadat anyagot nem nyújtott. E téren exakt anyaggyűjtése a tudomány jövő feladata.

A szervezet produktivitása.

Az emberi szervezet tulajdonképpen oly gép, amely energiát termel, munkát (testit, szellemit vagy mind a kettőt végez) valamilyen gazdasági célból. Az emberi gép „hozadéka” nem más, mint magának az organizmusnak jellemző sajátossága és azon kevés adat alapján, amellyel e kérdésre vonatkozólag rendelkezünk, egy oly görbével ábrázolható, amely meglehetősen pontosan követi a a^i a görbét, amelyet az illető egyén fizikai és fiziológiai fejlődése mutat. Az ember gazdasági produktivitása, tehát a szervezet egy funkciója, amely, mint az őszes többiek, emelkedő, stationar és hanyatló fázissal bír. A testi munkás gazdasági produktivitásának foka a munkabér nagyságában jut kifejezésre. A munkabérnek a különböző korokban való nagyságára nézve számos adatot gyűjtöttek. Ezekből megállapítható, hogy a béremelkedés körülbelül a 40-ik életévig tart, amikor is beáll a hanyatlás. Ha már most ez adatot egybevetjük a fiziológiai fejlődésre vonatkozókkal, azt látjuk, hogy a gazdasági produktivitás fejlődésének az ideje a testi munkásoknál nagyjából egybeesik a fiziológiai fejlődés korszakával, amely szintén körülbelül a 40-ik évig tart. A felsőbb társadalmi osztályok csúcspontjain levő szabad szellemi foglalkozást űző egyénekre nézve nincsenek számszerű adataink. Ámde tapasztalásból jól tudjuk, hogy ezeknél a gazdasági produktivitás gyarapodásának időtartama messze felülmúlja a fiziológiai fejlődését.

KRÓNIKA.

A maximális árak és a lisztkeverés.

Ennek a háborúnak egyik legfontosabb kérdése, és minél tovább haladunk előre az időben, anaál inkább azzá lesz, a monarchiának élelemmel, kenyérral való ellátása. Ezen a téren sok-sok hiba történt. A legelső és a legnagyobb, hogy a háború kiütésének a pillanatában nem függesztették fel azonnal a gabonavámokat. Július végén, augusztus elején már látni való volt, hogy termésünk alatta maradt a rossz középtermésnek is és hogy egy bizonyos mennyiségű kenyérmag fog hiányozni a monarchia szükségletének a fedezéséhez. Romániából akkor még ezt a hiányt pótolni lehetett volna. A gabonavám felfüggesztése helyett azonban jött a hadsereg részére való lázas bevásárlás, amely az árakat soha nem látott magasságba verte föl. Az ár-emelkedést, mint rendesen, követte a vásárlási kedv növekedése, amely időnként a pánikszerű beszerzés méreteit öltötte magára. Ekkor tértek csak észre az intéző körök és felfüggesztették a gabonavámokat, de már akkor elkésve. Románia kiviteli tilalmat mondott ki a lisztre és a búzára. Amerikából pedig csak Itálián keresztül hozhattunk volna be kenyérmagot. Erre vonatkozó intézkedések történtek is, de mire az árú Génúába ért, itt részletezni nem kívánt okokból megghiúsult az Olaszországi transito és az ideirányított búzakészleteket kénytelenek voltak

az érdekeltek olaszoknak eladni. Rozsot, árpát és kukoricát lehetett volna még Romániából behozni, de eddigelé ez a behozatal is úgyszólván teljesen megghiúsult olyan politikai okokból, melyeknek kifejtése szintén kívül esik ennek a cikknek a keretéből.

Önmagunkra vagyunk tehát utalva olyan készlettel, amely előreláthatólag nem futja az új termésig. Ebben a szorongatott helyzetben hozta meg a kormány rendeletét a liszt keveréséről és a maximális árakról. Magából az alapul fekvő tényezőkből is megérthető, hogy helyes megoldást találni szinte lehetetlenség. A komplikációt még fokozza, hogy a háború az élelmezés kérdésében érdekeinket teljesen azonossá tette Ausztria érdekeivel, míg ellenben gazdaságilag a termelő Magyarországnak még sem áll érdekében, hogy minél olcsóbban vigyék ki terményeit Ausztriába. Bármennyire szomorú és siralmas legyen is a dolog: de mégse lehet eltagadni, hogy az árak magasságának takarékosságra kényszerítő szerepe is van, ami rendkívül fontos a jelen körülmények között, amikor az az egyetlen kérdés az életbevágó, hogy elegendő legyen a készlet. Szerintünk ebben a helyzetben a gabonamonopolium lett volna az egyetlen teljesen célravezető eszköz, ezt azonban a kormány valószínűleg technikai nehézségek miatt mellőzte.

A rendeletek, amelyek a kérdést

megoldani igyekeznek, soha sem járt utakat törnek és eddigelé nem ismert akadályokat akarnak leküzdeni. Az alapul szolgáló sokszorosán ellentétes érdekek különbözősége mellett még ez a járatlanság is nehézzé tette a rendelkezést, amelyről ma már meglehetősen állapítani, hogy alig megvalósítható az életben. A malmok panaszkodnak, hogy nem tudnak rajta eligazodni, a közönség pedig panaszkodik, hogy az ilyfajta kenyér lehetetlen. Ennek okát egy szakember* következőkben fejtette ki előttünk:

Száz kiló búzából ezelőtt 74 kiló lisztet készítettek. A rendelet szerint pedig készül:

15 kiló tiszta liszt, 15 kiló búzaliszt + 6.44 kiló árpalisztból kevert főzöliszt, 50 kiló búzaliszt + 25 kiló árpalisztból kevert kenyérliszt, összesen tehát $80 + 31.44 = 11144$ kilogramm liszt. Vagyis az eddigi 74 kiló helyett 80 kiló lisztnek kell kikerülnie 100. kiló búzából és így szükségszerűleg 6 kilogramm takarmányliszt kerül bele, ami keserűvé és egészségtelenné teszi a kenyeret.

A malmok ezzel szemben a következő keverést ajánlották. Készíttessék 100 kilogramm búzából:

15 kg. tiszta fehér liszt,

30 kg. búzaliszt keverve 30 kg. finom árpaliszt,

30 kg. búzakenyérliszt keverve 30 kg. árpakenyérliszt.

Ez összesen lett volna 75 kg. búzaliszt és 60 kg. árpaliszt, vagyis összesen minden 100 kg. búzából 135 kg. liszt; 24 kg.-mal több, mint a kormányrendelet szerinti eljárásnál és emellett még ízletes kenyeret biztosított volna.

A rendelet kijavításánál remélhetőleg figyelembe fogja venni a kormány a szakkörök előterjesztését.

Ami a maximális árat illeti, a hozzáértők hibáztatják azt, hogy az

október második, illetőleg november első két hetének a helyi árai alapján apró körzetekben autonómice állapította meg a rendelet az árat. Az áralakulások a tőzsdei forgalom hiányában, a forgalom korlátozottsága és a hadsereg részére való tömeg vásárlás ok folytán teljesen izoláltan történtek, úgy hogy az egységes bázis mellőzését jelenti ezeknek a véletlenségeken alapuló áralakulásoknak a fixponttá tévése. Ennek a következménye az, hogy száz és száz különféle ár lett az országban, ami a forgalom teljes megbénítása, vagy az árúnak olyan helyre özönlésére vezet, ahol nem tudnak vele mit csinálni.

A másik hiba az volt, amit az első pillanatban a rendelet nagy előnyének tartottunk, hogy t. i. a lisztárát is megszabja a maximális búzárhoz adott fix tétel által keletkezett összegben. Hogy az milyen furcsaságokhoz vezet, erre legyen elég egy példa:

Székesfehérváron a búza ára természetesen még mindig alacsonyabb, mint Budapesten, de a liszt drágább, mert Fehérmegyében nincsen számbajöhető malom és így Budapestről szállított lisztet fogyasztanak.

Már most megállapították a búza árát Székesfehérváron 39 koronában, Budapesten 41 koronában. Ennek alapján a finom tészta liszt ára Székesfehérváron 65-52 korona, Budapesten 68-68 korona. Ami annyit jelent, hogy Székesfehérvárra nem lehet Budapestről lisztet vinni, sőt nem lehet a főváros tőzsomszédságában lévő, de Fehérmegyében fekvő Tárnok községbe sem. Ellenben óriási tömegben fog az árú oda gravitálni, ahol magas árat állapították meg. Fiume például a búza maximális árát 48.50 koronában állapította meg, minek folytán most mindenki Fiuméba akar szállítani

* Barna János úr, az Erzsébet-malom igazgatója.

lisztet, mert a fuvardíj csak kis részét teszi ki az árak között való óriási különbségnek.

Belátjuk, hogy e rendelet megalkotásánál nem könnyű, sőt nagyon is nehéz feladat előtt állott a kormány, amelynek végtére is nem lehet figyelmen kívül hagynia azt sem, hogy majdnem teljes egészében agrár-ország vagyunk. Szerencsére a tanulságok nyomán a hibák orvosolhatók. De gyors intézkedés kell, mert a mai helyzetünkben minden pillanat drága.

Dr. K. M.

A háború hatása a munkapiacra.

1. Nálunk.

A budapesti állami ipari és kereskedelmi munkasközvetítő intézet statisztikája szerint f. év november hó 25-éig a f. évben munkaalkalomkínálat 45.759 volt, ezzel szemben az 1913. évben ugyanazon időszakban 35.808, a f. évben tehát 9951-el több munkaalkalmat jelentettek be intézetünkél. Ugyanazon idő alatt az intézetben a f. évben 28.774, a múlt éven 25.841 elhelyezésre perferuáltatok, a f. évben tehát 2933-mal több. Ezekből az adatokból egész határozottsággal megállapíthatjuk, hogy a munkáspiac állapota a mostani háborús viszonyok mellett is sokkal kedvezőbb, mint a minő volt az 1913. évben. Ha azt nézzük, hogy a hadi állapotnak mily összefüggése van a munkáspiac kedvezőbb helyzetével, közvetítési statisztikánkról arra is választ nyerünk. A mozgósítás óta letelt hónapok végén ugyanis a munkanélküliek száma a következő volt, megjegyezve, hogy a zárjelekben foglalt számok a múlt év ugyanazonos időpontjaiban jelentkezett számokat foglalják magukban: augusztus hóban 3083 (4512), szeptember hóban 2384 (5157), október hóban 2259 (4874), november hóban 3032 (5551). A munkaalkalomkínálatok száma ugyanazon hó-

napok folyama alatt a következőképen alakult: augusztus hóban 3822 (3347), szeptember hóban 6649 (3980), október hóban 8185 (3859), november hóban 4640 (2261). Ezek az adatok tehát mutatják, hogy amíg egyfelől a munkanélküliek száma jelentékenyen csökkent az 1913. év megfelelő hónapjai végén volt munkanélküliek számával szemben, addig a munkaalkalomkínálat száma jelentékenyen megszorodott (szeptember-novemberber 80-100 százalékkal). Kétségtelen az, hogy a munkanélküliek apadásában a hadbavonulásoknak jelentékeny részök volt, a munkaalkalmak szaporodási számának felszökentésében pedig nagy része volt a hadi állapottal beállt fokozottabb katonai felszerelési és ellátási szükségletek kielégítésére irányult, illetve irányuló munkásnak. Tény azonban, hogy a munkáspiac állapota csak általánoságban tekintve vált kedvezőbbé, ami természetszerű következménye annak, hogy a kedvezőbb alakulást jórészben a hadi állapot idézte elő. A munkáspiac egyes terüetein, különösen egyes ipari szakmákban egészen ellenkező hatása volt és van a hadi állapotnak, mely lényegesen megrontotta bennök az előbbi kedvezőbb helyzetet, különösen az által, hogy a munkaadók egy igen jelentékeny része redukálta vagy teljesen beszüntette üzemét csak azért, hogy esetleg veszély esetére tőkéjéből lehetőleg minél nagyobb részt menthessen meg. Kedvezőbben alakult a következő iparágakban a helyzet: a mészárosoknál, a henteseknél, a sütőknél, a cipészeknél (hiány 125), a szücsöknél, a szíjgyártóknál (hiány), a kéményseprőknél (hiány), az ácsoknál (18 hiány), a vasesztergályosoknál (hiány), a borbélyok és fodrászoknál (hiány), vagyis azon iparágakban, melyek a hadsereg ellátással összeköttetésben vannak. Ellenben kedvezőtlenül alakult a piac a következő szakmákban: az asztalosok

nál, a szabóknál, a könyvkötőknél, a nyomdászoknál, az éttermi alkalmazotknál, a kávéházi alkalmazotknál, a kereskedelmi alkalmazotknál, a magántisztviselőknél. Emellett kedvezőtlen a munkáspiac még egy további csoport iparágban is, így a szobafestő és mázolóknál, a kőműveseknél, a bádigosoknál, a gépészeknél, a fűtőknél és a villanszerelőknél. A most felsoroltak azonban oly iparágak, amelyeknél a munkások télen, normális viszonyok közt is munka nélkül vannak, a háború tehát ez utóbbi iparokban, eddig legalább, különleges hátrányokat nem okozott. Nagyobbodik most már a munkanélküliek száma újra a képzés nélküli foglalkozásokban, a napszámosok, szolgák és kocsisok kategóriájában, de ezek közt is elég jelentős számmal szerepelnek most is az úgynevezett önkéntes munkanélküliek, kik csak nagyon könnyű és aránylag igen jól fizetett munkaalkalmakra várakoznak. A fentmondottakat figyelembe véve, megállapítható az, hogy a munkáspiac állapota a háborúban a körülményekhez képest relatíve tűrhető és a munkanélküliek száma nem sokkal nagyobb a normális viszonyok között is mutatózó számnál.

2. Németországban.

A német munkapiac helyzete, amely augusztusban meglehetősen kedvezőtlenül alakult, szeptemberben majdnem valamennyi iparágban javult és ez a javulás azóta tovább tartott. Mindenekelőtt a hadiszállításokkal foglalkoztatott iparágak részben még fokozottabban dolgoztak, mint szeptemberben. Sőt a kevés kivételtől eltekintve minden téren mutatózó javulás még egyes fényüzési iparágakra is kiterjedt, így a nemes fémiparra is. Csak az építőipar helyzete nem mutatózó javulást októberben, amihez azonban a kedvezőtlen időjárás is hozzájárult.

Az ipar helyzetének javulása leg-

pregnansabban azon körülményben jutott kifejezésre, hogy a munkanélküliség október végén csak feleakkora volt, mint augusztus végén. A 38 német szakszövetségben, amelyek 1,514.700 tagjuk 89 százalékáról készítettek kimutatást, a munkanélküliek száma október végén 147,118 volt, vagyis 10.9%. Ezzel szemben szeptember végén a tagok 157%-a augusztus végén pedig 55%-a volt munkanélküli.

A Reichsarbeitsblattnak a munkanélküliség területi eloszlására vonatkozó statisztikájából kitűnik, hogy a munkanélküli szervezett munkások a legnagyobb arányban Szászországban és Thüringiában (20.9%), és Rajna jobb oldalán levő Bajorországban (20.3%), Hessenben (17.9%), Württembergben és Badenben (17%) vagyis röviden Délnémetországban vannak. Ez nem a véletlen műve, hanem sokkal inkább azon körülménynek tudható be, hogy ez országok az erősen kivitelre utalt német finomító és fényüzési ipar fő székhelyei, amely iparágokban a munkásszervezetek is igen elterjedtek és ennél fogva megfelelően több munkanélkülit mutatnak ki.

3. Nagy-Britanniában

szintén azt látjuk, hogy a munkapiac helyzete a háború kitörésekor beállott hirtelen nagy megrázkódtatás óta szemmelláthatóan javult. Úgy hogy 1914 október végén a jelentéstartó szakszervezetek 912 898 tagja közül – (a hadbavonultak leszámításával) – csak 4*4%^{vo^} munka nélkül, míg 1914 augusztus végén 71%. A munkanélküliek százalékaránya természetesen még mindig kétszerakkora, mint 1913 október végén, amikor csak 22%-ot tett ki, de mégis kissé alatta van az 1904-1913-iki decennium átlagának és mélyen alatta van az 1908-iki válságos esztendő októberi számarányának (9.4%)-

A munkapiac helyzetének javu-

lását a *Labour Gazette* a hadi megrendelésekre vezeti vissza. Ez főleg a gép- és fémiparban, a gyapjú- és fonóiparban jutott kifejezésre. A cipő-, bőr- és ruházati iparágak, hajógyárak stb. szintén számos megrendelést kaptak.

A nők munkanélkülisége még élesebb vonásokat mutat, mint a férfiaké, jóllehet októberben itt is félre nem ismerhető javulás jelei mutatkoztak.

Megjegyzendő azonban, hogy a munkanélküliek aránya a szabad-szervezetekben háromszor akkora volt augusztusban és még most is kétszerakkora, mint a – jelentést tevő – brit szakszervezetekben.

A háború hatása a szak-szervezetekre.

1. Magyarországon.

A háború szakszervezeteinket igen súlyos viszonyok között találta. A háborút megelőző két év rossz gazdasági konjunktúrái és az ezekkel járó nagyarányú munkanélküliség kimerítette a magyarországi szakszervezeteket. Szakszervezeteinknek, amelyek átlag évi kétmillió koronára rugó bevétellel rendelkeznek, az utóbbi két évben négymillió kétszázezer korona kiadásuk volt, amiből 1.200.000 csak munkanélküliek segélyezésére. Fejlődésüket ezen kívül az alacsony munkabéreknek megfelelő alacsony tagjárulékok is hátráltatták, amelyek miatt a szakszervezetek többsége tartalékalapok szerzésére képtelen volt. A háború az anyagilag kimerült szakszervezetekre súlyos csapást mért, mert egyfelől a behívások, valamint a munkanélküliség növelése folytán a járulékaikat fizető tagok jelentékeny részét elvonta, ugyanakkor azonban a szakszervezeteket óriási mértékben fokozott feladatokat állította. A háborúnak a szakszervezetekre gyakorolt ezen dezorganizáló hatása legerősebben az első háborús hóna-

pokban mutatkozott. A bevételek, és kiadások között az egyensúly teljesen felbomlott.

Lassankint azután a gazdasági viszonyok tekintetében bizonyos fokú javulás állott be, amely a munkanélküliséget is enyhítette. Egyes iparágak helyzete azonban még most is súlyos. A grafikai és fényűzési iparágakban még mindig rendkívül nagy a munkanélküliség. Minthogy az építkezés – a hitel és a vállalkozói szellem megbénulása folytán – pang, az asztalosok és kőművesek nagyrésze is munkanélkülivé vált. Kedvezőbb a helyzet a vas- és fémipari, továbbá a ruházati szakmákban, amelyekben a munkanélküliség nem nagy, minthogy e szakmák munkásai a hadfelszerelési üzemekben nyertek munkát.

2. Ausztriában.

Nem sokkal a háború kitörése után, augusztus 4-én a szocialista vezetés alatt álló szakszervezetek vezetősége felhívást bocsátott ki a szakszervezetek és a szakszervezeti tevékenység fenntartása érdekében, amelyben rámutatott arra, hogy minden tagnak proletár kötelesség-tudással azon kell dolgoznia, hogy a szakszervezetek gyöngítetlenül kerüljenek ki a világháború-okozta válságból. Augusztus 7-én a szakszervezetek központi szövetségeinek képviselői értekezletre gyűltek össze, amelyen a munkaközvetítés kérdését vitatták meg. Elhatározták, hogy a „Zentralstelle für das Arbeitsmittlungs-wesen”-nel együttes akciót indítanak a munkanélküliség enyhítésére, amely Ausztriában is, ép úgy mint nálunk, számos iparágban aggasztó mérveket kezdett öltetni. A munkanélküliségnek Ausztriában való kifejlődésére nézve pontos számszerű adatok először csak Bécsben készültek. A bécsi munkanélküliekről készült felvétel eredményeiből azonban megbízható következtetést lehet vonni arra vonatkozólag, hogy

a munkanélküliség az osztrák ipari centrumokban a háború kitörésekor milyen méreteket öltött. A bécsi felvétel 110521 munkásról és munkásnőről készült, akik a hatvan nagyobb szövetséghez tartoztak. Ezek közül augusztusban 23719-nek, vagyis 21.5 százaléknak nem volt munkája. Ha tekintetbe vesszük, hogy Bécs számos olyan iparágban a székhelye, amely jelentékeny hadseregszállításhoz jutott – hisz nyílt titok, hogy a hadseregszállítás igen jelentékeny részben Bécsben koncentrálódott – valamint azt is, hogy a teljesen munkanélkülieken kívül a megrövidített munkaidejű és megfelelően kisebb keresetű munkások is igen nehéz helyzetbe jutottak, akkor ezt a százalékarányt aggasztóan magasnak kell megítélnünk. E körülmény, a szakszervezeteket illetően, avval a hatással járt, hogy a velük szemben emelt igények meghatározódtak és ezek kielégítésére végsőkig menő erő megfeszítésre volt szükségük. Nevezetesen az említett nyolc szövetség augusztus havában 390746 koronát fordított a munkanélküliek segélyezésére és az egy tagra eső átlagos segély e hónapban 3 korona 55 fillért tett ki, míg 1913-ban havonta átlag 44 fillér esett tagra, vagyis több, mint *nyolcszor kevesebb*. Szeptemberben az osztrák munkapiacon ép úgy, mint a magyaron, némi javulás mutatkozott, de a télre ismét fokozottabb munkanélküliséggel kell számolni. E fokozott igényekkel szemben a szakszervezetek bevételei Ausztriában is, ép úgy mint nálunk, jelentékenyen csökkentek, amihez a tagok katonai szolgálatra való bevonulása nagyban hozzájárult. Hozzávetőleges pontossággal megállapítható, hogy már a háború első hónapjában a szakszervezetek kötelekébe tartozó férfimunkásságnak körülbelül $\frac{1}{5}$ része be lett hívva és azóta a behívottak száma lényegesen emelkedett. Ha már most figye-

lembe vesszük, hogy a háború-okozta munkanélküliség szintén jelentékenyen apasztotta a fizető tagok számát, akkor megállapíthatjuk, hogy a háború az ausztriai szakszervezeteket is ugyanazon nehéz feladat elé állította, mint a magyarországiakat: t. i., hogy lényegesen megcsappant bevételi forrásokkal lényegesen megnövekedett feladatokat végezzenek. Ha az osztrák szakszervezeteket a háború mégis egy fokkal kevésbé súlyosan érintette, ezt elsősorban arra a körülményre kell visszavezetni, hogy a háború nem találta őket a kimerültség és készületlenség azon állapotában, amelyeket a magyarországiak oly keservesen sínylenek.

Kétszázötvenezer dollár népszerű hangversenyekre.

Az európai kultúrember nem minden aggály nélkül szokott tudomást venni az amerikaiak zeneszenvedélyéről. Abban a törekvésekben, hogy a világ legkiválóbb muzsikusaikat horribilis fizetések mellett magukhoz csábítsák, nem annyira egy magasfokon álló és nagyigényű zenei szükségletet látunk érvényesülni, mint inkább egy kis csoport ember feltűnésthahászó kérédését. Ezt a feltevést, mely nem is jár nagyon messze a valóságtól, bizonyára módosítani fogja az a hír, mely arról szól, hogy New-York város ennek az egyoldalú, a zenei élvezetet legfényűzőbb formáiban kiaknázó kapitalisztikus művészet-monopóliumnak ellensúlyozásaként költségvetésében népszerű hangversenyek céljaira évi 250.000 dollárt irányzott elő. Hogy ez nem hiábavaló kiadás, azt mindennél jobban bizonyítja az az óriási közönség, mely a nyári hónapokban a

nyilvános zeneelőadások alkalmával a parkokat ellepi. Első helyen áll ezek között a Central Park a híres szombat délutáni néphangversenyeivel, melyeken 50-70 zenekar szolgált közreműködni.

New-York város ez irányú kultúrpolitikája azonban nem szorítkozik kizárólag a művészi élvezet nyújtására, hanem nagy gondot fordít a művészi nevelés követelményeire is. Ezt a célt a népiskolai oktatás megfelelő reformjával akarják elérni, melyre nézve Dr. Frank R. *Bit*, a new-yorki népiskolákra felügyelőbizottság elnöke így nyilatkozik: „Nincsen semmi néven nevezendő akadálya annak, hogy a new-yorki népiskolák növendékeinek százezreit annyira vigyünk, hogy az iskola után folyékonyan tudjanak olvasni. Meg kell emellett jegyezni, hogy a muzikális növendékek százalékszámával arányosan emelkedik a többi tárgyakban is jobb előmenetelt tanúsító növendékek százalékszámára. Ennek a jelenségnek magyarázata az, hogy a zene lelkiismeretes tanulmányozása ráutalja a növendéket a gondolkodó munkára és a felfogóképesség oly fokozására vezet, amely aztán másnemű tanulmányainál is javára válik”.

Itt említjük meg, hogy New-York város jelentékeny szubvencióban részesíti a színházak zenei produkcióit, évi 300.000 dollárt juttatva azok zenekari céljaira, miből 100.000-150.000 dollár esik magára, a nagy Metropolitan-Opera-House zenekarára, melyet ugyan a szegényebb néposztályok csak nagyritkán élvezhetnek, de amely tisztán művészi

szempontból, mint a világ egyik legkiválóbb zenekara érdemi meg a hatósági támogatást.

A magyar háborús szociálpolitika feladatai és nehézségei.

A foglalkozási ágak közül az ipar, a társadalmi osztályok közül pedig főleg az ipari munkásság az, amelyet a háborús viszonyok a legérzékenyebben sújtottak. De nem sokkal kisebb az a nyomor sem, amelyben – főleg a nagyobb ipari centrumokban – a háború okozta gazdasági válság következtében a középosztály alsóbb rétegei is jutottak. Azért, ha háborús szociálpolitikáról beszélünk, elsősorban **azon** intézkedésekre gondolunk, amelyek az említett osztályok gazdasági és szociális bajainak enyhítése végett szükségesek. E szempontból véve a legnagyobb szabású szociálpolitikai program a Szakszervezeti Tanács által a kormányhoz felterjesztett memorandumban jutott kifejezésre, amelyből főleg a következő pontokat emeljük ki:

A memorandum felhívja a kormányt, hogy a *munkanélküliség* enyhítése végett az összes tervbe vett állami, közgazdasági és hadászati szempontból is fontos építkezések, vasútépítések, folyamszabályozások azonnali munkabevétele és az államvasúti beruházási program végrehajtása iránt sürgősen intézkedjék. A kormány és a hadvezetőség rendelkezék a hadfelszerelési gyárakkal olyképen, hogy azokban a teljesítőképességet az elhelyezhető munkásszám szaporításával rendszerezésük. A kormány kérje fel a hadvezetőséget, hogy a német rendszer alapján kiadandó munkáknál a fizetendő munkabér is állapíttassák meg. A munkabér-megállapítás tárgyalásába a szakszervezeteket is be kell vonni. A kormány bocsásson nagyobb összegeket a segélyalapjaikat kimerített szakszervezetek rendelkez-

zésére, a munkanélküliek egységes elvek alapján való segítése céljából.

A lakáskérdés legcélszerűbb megoldásának a memorandum lakásügyi egyeztető hivatalok felállítását tartja. Ezeknek jogot kell adni arra, hogy ha a háziúr a lakó fizetési képességéhez mérten békés tárgyalás után sem akarja mérsékelni a házbért, a lakásügyi egyeztető hivatal kényszerítő erővel mérsékelhesse azt. Célszerű lenne az is, ha az állam bizonyos mérvű kisajátítási jogot engedne meg a községek részére az üres vagy felmondásban levő lakásokra nézve.

A munkásvédelmi feladatok tekintetében a memorandum – szociálpolitikai szempontból jogosan – kritizálja a vasárnapi munkaszünet felüggesztését és követeli a munkásvédelmi törvényeink: így a nők éjjeli munkájára vonatkozó törvények, az ipartörvény gyermekvédelmi intézkedéseinek és a záróra-törvénynek szigorú végrehajtását. Nagy gond fordítandó a tanonckérdés rendezésére a háború alatt.

Ezeknél azonban még fontosabb a drágaság és a népélelmezés kérdése. Szerintünk ez a háborús szociálpolitika főproblémája, de ez egyúttal a magyar szociálpolitika Achilles sarka, mert e ponton a magasabb közérdek a legerősebb társadalmi osztály rövidlátó egoizmusába ütközik. A memorandum követelése a meglévő élelmiszerek megőrzésére, a szeszfőzés teljes eltiltására, községi burgonyaszárító-telepek felállítására, a gyümölcs-konzerválás előmozdítására, a cukorfogyasztási adó eltörlésére és a teljes élelmiszerkiviteli tilalom életbeléptetésére irányulnak. A hatósági ármegállapításon kívül a memorandum a fő élelmiszerek hatósági lefoglalását és a városi hatóságok útján való kicsinybeni árusítását indítványozza.

A memorandum átnyújtása óta jó néhány hét telt el. Ha valaki azt a

kérdést vetné fel, hogy ez alatt az idő alatt mi valósult meg az előzőekben ismertetett programból, erre aligha lehetne kielégítő feleletet adni. A munkanélküliség ellen majdnem semmit sem tettek, ugyanez áll a lakáskérdésre is. A munkásvédelem szempontjait teljesen alárendelték egyéb szempontoknak – ezek azonban a jelenlegi viszonyok között nem is bírnak elsőrangú fontossággal. A közélelmezési politika a háborús szociálpolitika legfőbb alkotórésze – ennek a megítéléséhez pedig a legmagasabb árak tanulmányozása nyújtja a legbiztosabb támpontot – ezzel azonban lapunk más helyén foglalkoztunk.

A főváros háborús szociálpolitikája.

A hadbavonultak családjainak segélyezésén kívül, amelynek igazgatása főleg a fővárosi tanács kezében összpontosul, a főváros még számos irányban végez elismerésre méltó munkát abból a célból, hogy a szegény néposztályoknak a háború következtében fokozódott nyomorán enyhítsen. Első helyen

A szegény néposztályok élelmezése említendő. A főváros által naponta kiosztott ebédek száma felülmúlja a tizenötezret. A főváros ez irányban végzett akciója igen jelentékeny gyarapodásban fog részesülni a legközelebb felállítandó nagy központi konyha segítségével, amelynek céljaira 350.000 korona gyűlt össze – részben magánygyűjtés útján. A jelenleg a fővárosban működő népkonyhák között több olyan is van, amely naponta ezer vagy még annál is több embert lát el étellel. Az ú. n. szegénylős szegények részére is osztanak ki ebédeket; ezek 30 fillérért tisztességes ebédet vihetnek haza magukkal. Megjegyzendő, hogy a szegény néposztályok élelmezése terén egyes magánosok is nagy

segítségére vannak a fővárosnak. Példaképpen elég, ha báró *Kohner* Adolf nagyszabású segítőtevékenységére hivatkozunk. Bár e példát többen követték, a társadalom ez irányú segítő tevékenysége még mindig jelentékenyen fokozható lenne – és kell is, hogy fokoztassék.

A gyermekvédelem terén is sokat tesz a főváros. A fővárosi gyermekotthonokban 5838 gyermek részesül ellátásban és kap nemcsak élelmet, hanem ruhát is. A szegény gyermekekről még egy másik irányban is történik gondoskodás, amennyiben kb. 40000 téli ruha lesz közöttük szétosztva.

Az anyavédelem érdekében is történnek intézkedések. A szülő nők részére otthont állítottak fel 60 ágygal; ugyanott harminc csecsemőről is gondoskodás történik. A háború kitörése óta 2600 szegény asszony talált itt menedéket és a természetben nyújtott segítségen kívül 16500 korona pénzsegély került kiosztásra.

A szegény családok pénzzel való segítése szintén egyik fontos eleme a nyomor enyhítésére irányuló tevékenységnek. A fővárosi szervek augusztus-októberben kb. 35000 család részére összesen 5.275,000 korona állami segélyt osztottak szét és ezt a főváros a maga részéről havi 120000 ebédutalványon kívül még kb. száz-húszezer koronával egészítette ki.

Az iparosok támogatása is azon szociális akciók közé tartozik, amelyeket a főváros a feladatai közé sorol. Ezeknek ugyanis kölcsönt nyújt a főváros, részben házbérfizetés céljából, részben pedig azért, hogy üzemüket fenn tudják tartani. Ugyanez áll a *kiskereskedőkre* is. A háború által sújtott művészek, írók és újságírók segélyezése is folyamatba vétetett.

A szegény néposztályok köszénnel való ellátása.

Ez a közéletmezésnél nem kevésbé fontos probléma is élénken foglalkoztatja a városi tanácsot – e téren azonban sajnos igen sok nehézség áll az akció útjában. Ugyanezt lehet mondani a főváros azon akciójáról is amelynek célja

a lakosság élelmiszerekkel való ellátása.

A gabona vámok felfüggesztése későü érkezett. Ugyanez áll a maximális árak megszabásáról is, amelytől – ha a viszonyok meg nem változnak – úgy sem lehet eredményt várni. A háború egy bizonyos mérvű drágulást szükségessé és elkerülhetlenné tett, de nálunk az áremelkedés ezt a mértéket messze felülmúlta. A főváros a maga akcióját e tekintetben nagymennyiségű élelmiszer beszerzésére koncentrált, hogy így legalább egy bizonyos mértékig elejét vehesse a visszaéléseknek.

Ezek vázlatosan ismertetve a főváros háborús szociálpolitikai tevékenységének főelemei. Senkisémet fogja természetesen feltételezni, hogy a nyomor leküzdésére ez intézkedések elegendők. Itt csak a legkirívóbb bajok enyhítéséről lehet szó és a társadalom, nevezetesen a gazdagok kötelessége, hogy a fővárosi akció hatályossá tétele érdekében semmiféle áldozattól se riadjanak vissza.

A monarchia pénzügyi és közgazdasági felkészültsége.

Az alsó-ausztriai iparegyesületben dr. *Krobatsch* tanár e tárgyról igen érdekes előadást tartott. Kimutatta, hogy Ausztria-Magyarország nemcsak katonailag és politikailag, hanem pénzügyileg és gazdaságilag is igen jól fel van készülve. A jegybank és a többi hitelintézetek háborús pénzügyi tevékenysége teljesen kielégítőnek mutatkozott. Ez évi július hó végén az Osztrák-Magyar

bank érckészlete kerek 1600 millió koronára rúgott, a bankjegyforgalom pedig 2130 millió korona volt; két-ötödös fedezet mellett tehát a bankjegyforgalom kerek 1800 millió koronával volt szaporítható, a német fedezeti viszony alapul vétele mellett pedig 2700 millió koronával. A kis jegyek és pénzek kiadásával, újabban pedig a kölcsönző-pénztárak alapításával, elég magas összegek voltak a pénzügyi igazgatás rendelkezésére bocsáthatók, amelyek új adók behozatalát, illetőleg kölcsönök felvételét jövidéig nélkülözhetővé tették. A korona árfolyamának a külföldön való sülyedése főleg a külkereskedelem visszafejlődésére vezethető vissza. A külkereskedelem terén beállott javulás (az augusztusi 30 millió K-nyi kivitellel szeptemberben 62 millió áll szemben) a valutaárfolyamok terén is javulást idézett elő.

A közvetlen pénzügyi harcokészültségen kívül a közvetett – a nemzeti vagyonban és az adótartalékokban mutatkozó – felkészültség jön még figyelembe. *Fellner* szerint a monarchia két államának nemzeti vagyona összesen 127 milliárd K-ra rúg, amiből 85 millió esik Ausztriára és 42 millió Magyarországra. Dr. Róbert Meyer és Steinmann-Bucher kutatásaiból kitűnt, hogy *Fellner* becslése túlalacsony. Az előadó szerint a két állam nemzeti vagyona 160-180 milliárdra tehető. A takarékpénztárakban és a bankokban Ausztria – Magyarországon folyószámlára és betéti könyvekben 1911-ben kerek 17 milliárd korona volt elhelyezve, amely 1914 közepéig kb. 20 milliárdra emelkedett. A megtakarított vagyon évenkénti emelkedése is jelentékeny.

Ami az adótartalékot illeti, az előadó számításai szerint a nyilvános állami adókból egy lakosra esik 78-4, Nagybritanniában 71, Németországban 60, Ausztria-Magyarországban pedig 45 márka. Mindkét

ország pénzügyminisztere helyesen cselekedett, amidőn nem új adók behozatala, hanem kölcsön igénybevétele mellett határozott; minthogy ennek a feltételei lényegileg aránylag nem sokkal kedvezőtlenebbek, mint a többi országokban, amelyekben hadikölcsönt vettek igénybe.

Azt a kérdést, hogy Ausztria-Magyarország és a német birodalom, valamint a többi hadviselő országok mily hosszú időre vannak pénzügyileg és gazdaságilag felkészülve, a franciaországi és angliai folyóiratokban és összefüveteken feltűnően gyakran tárgyalják és többnyire arra az eredményre jutnak, hogy Anglia és Franciaország sokkal hosszabb időre vannak felkészülve, mint Németország és a monarchia. Cassel, svéd tanár, azonban kétséget kizárólag beigazolta, hogy ezek az állítások és bizonyítgatások kellő tudományos alappal nem bírnak.

Az előadó végül arra az eredményre jutott, hogy Ausztria-Magyarország nemcsak katonailag, hanem gazdasági és pénzügyi erő és felkészültség szempontjából is méltó szövetségese a német birodalomnak és remélhető, hogy a diadalmas háború a szövetségi viszonyt minden irányban meg fogja erősíteni, különösen pedig gazdasági téren, amiből mindkét birodalom országainak nagy hasznuk lesz.

A tömeglélek a háborúban.

Régóta tapasztalt tény az, hogy az ember erkölcsi minősége más, aszerint, hogy egyedül vagy mint valamely tömeg alkotó eleme lép fel. A gyakorlati élet megfigyelései alapján az is megállapítható, hogy ez a minőség a szám növekvésével sülyed. Elég ha egy népgyűlésbe, csödületbe vagy izgatott tömegbe kerülünk, hogy ezt a sajátságos átalakulást magunkon is megfigyeljük. Önálló gondolkodásunk felmondja a

szolgálatot, ítélőképességünk megbénul, a nyugodt megfontolásnak is vége van, az ember az összességnek akaratszerűen magával ragadott részévé lesz, különös tulajdonságokkal, amelyek azelőtt ránézve idegenek voltak.

A tudomány ilyen esetekben pszichológiai tömegről beszél és ennek törvényeit a tömeglélektan kutatja, amely az egyéni lélektantól lényegesen eltér. A tömeg szenvedélyesebb, ingerlékenyebb, hiszékenyebb, a szuggeszióknak sokkal inkább ki van téve, brutálisabb és kevésbé fogékony erkölcsi megfontolások iránt. Vagyis röviden szólva a tömeg mint ilyen, úgyszólván egy-egy egészen új egyén, amely külön törvényeknek van alávetve és csak a maga külön módján befolyásolható és vezethető. Népszerű fejedelmek, had- és népvezérek tudják ezt és élnek e különleges eszközökkel - hol ösztönszerűleg, hol ravaszul és megfontoltan. Hisz az erőseknek mindig az volt a becsvágya, hogy a „sokfejű állaton” uralkodjanak.

Különleges szerepet játszik ez a sokfejű állat a *háborúban*. Hisz a háború a tömegérzúletek és a tömeghatások főkorszaka. Az egész nemzet egy egységes tömeggé olvad össze, amely a „pszichológiai tömeg” törvényei szerint működik. Vége a nyugalomnak és egyensúlynak, a kritikának és önuralomnak. A tömeglélek, amely máskor ezerféle irányba és mozgásba oszlik, most minden erőt a maga irányába ragad és két pólus között mozgat. Ezek: a *tömeghisztéria* és a *tömegheroizmus*.

A dolog természetében rejlik, hogy a *hisztériával* határos jelenségek főleg a nemharcoló lakosság körében fordulnak elő. A tétlen vesztegeled és várás, izgató, félelemből és reményből eredő feszültségével, a gazdasági nyomás, az általános bizonytalanság egy abnormis, neki egyébként idegen állapotba hozzák a néplelket, amelyben az

minden ingerre fokozottan reagál. Közelebb áll a nevetéshez és sírás-hoz, mint máskor. Még a csendes nép „is hirtelenül hajlandó lesz viharos tüntetésekre és bösz szenvedély izzik vékony lepel alatt. Mindenekelőtt azonban a szuggerálhatóság emelkedik. Egy kéz alatt tovább adott kedvező hír nagy győzelemmé növi ki magát, egy megfontolatlan szó pánikot idézhet elő.

A határterületek természetesen ennek különösen ki vannak téve. Így például Németországban a dán határon egész sorát figyelték meg a tipikus eseteknek. „Egy éjjel” – írja egy német megfigyelő – „Észak-Schleswigben nagy zivatar húzódott végig, amely felkeltett bennünket álmunkból. Be kell vallanom, hogy az első gondolatom az volt, hogy tengeri ütközet folyik. Mások sem menekültek e szuggeszió alól. Egy éjjeli sürgöny kategorikusan jelentette: „Tengeri ütközet folyik” és a következő napon a legközelebbi dán határvárosban nagy falragasz hirdette: „Helgolandnál négy német hadihajó elpusztult, az ötödik kiszabadult.” Reuter sem hazudhatta volna szebben.

Egy más alkalommal a Róm szigetétől északnyugatra egy nyolc-kilenc bárkából álló dán halász-flotilla mutatkozott. Néhány óra múlva ez az egyszerű és jelentéktelen tény a következő alakban került a nép szájába: „Az angolok megtámadják Esbjerget, a dán halászbárkák a német vizeken keresnek menedéket, az elsöre fehér zászló van kitűzve. A hír mindinkább terjed és egyre nagyobb méreteket ölt. Végül már magát a polgári hatóságot is nyugtalanítja. A h-i országos tanács-hivataltól ismételtlen kérdés érkezik, hogy vajjon igaz-e hogy 20.000 angol szállt partra Esbjergben.

A szuggesztív tömegképzetek módja és tartalma a hely, idő és a mindenkori érdeklődés főtárgya szerint igazodik. Így tudvalevő dolog,

hogy a *kémüldözés* több rossz hatással is járt, sőt néha szükséges akciókat is megnehezített illetve megakadályozott. Mily gyakran jelentettek a határról autókat, amelyeken áluhás kémek ültek, – az idegen tisztek és a feketeteruhás hölgyek gyakran szerepet játszottak, – de az autókat hiába vártuk és bizonyára csak a felizgatott tömegfantázia szüleményei voltak. Hogy specialiter az angolok kémhajszái gyakran milyen nevetségesekké fajultak, arról számos példát ismertetnek a napilapok és folyóiratok.

Az ilyen és ezekhez hasonló nevetséges jelenségek odahaza nem nagy jelentőséggel bírnak. A harctéren azonban a tömegszuggerzió gyakran élet és halál, az ütközet, sőt bizonyos körülmények között egy egész hadjárat kimenetele szempontjából döntő lehet. Nem mindegy ugyanis, hogy a belső és külső főlény érzésével állunk-e szemben az ellenséggel, vagy szívünk legmélyén félünk-e tőle. Az ily pozitív és negatív érzelmek keletkezése azonban sokkal kevésbé függ kézzelfogható tényektől, mint bizonyos szuggerzió erejű tényezőktől, aminő a vezetés módja. A harctéren levő katona lelke az ellenség közelségének közvetlen hatása alatt még ingerlékenyebb, mint az otthonmaradtaké. Pánik és hősiesség imponderabiliáktól, meg nem mérhető befolyásoktól függ, amelyek a gondolat sebességével mennek át agyvelőről agyvelőre.

A hadsereg egy különös pszichológiai egység, egy szellemi instrumentum, amelyen csak mesteri kéz képes jól játszani. Az egyes gyávább, ha a kéz hiányzik, bátrabb, ha megvan. A tömeglélek elemi alapjaiból támadó hősiességet felkelteni, fenntartani, a teljes odaadásig, sőt önfeláldozásig fejleszteni, az igazi, nagy hadvezérek feladata és titka.

A háború és az orosz zsidók.

B. W. *Segel* nyílt levelet intézett *Zangwill* *Israelhez*, amelyből kiemeljük a következőket:

Ép most menekültem el Lemberg-ből, az Ön orosz barátai és szövetségesei által remélhetőleg csak rövid időre meghódított Galícia fővárosából és Berlinben olvastam az Ön felhívását a semleges országokbeli zsidókhoz, különösen pedig az amerikai orosz és lengyel zsidókhoz, amelyben Ön az ő rokonszenvüket igyekszik a szent cári birodalom és annak kozákhordái részére megnyerni. Égető szégyent éreztem az Ön írásának olvasásakor; úgy hatott az rám, mint személyes sértés. Hogyan? Hát valóban annyit nyerne a civilizáció, ha az oroszok áhítózza osztrák és porosz tartományok két milliónyi zsidósága orosz uralom alá jutna? Ön is egészen más hűrokat pengetne, ha abba a veszedelembé jutna, hogy saját testén érezze a cár uralmát. Hisz Ön is költő, Ön Orosz-Lengyelországban született, de ha szüleinek nem lett volna az a szerencsés ötletük, amidőn Ön még csecsemő volt, hogy az Ön hazájától elszakadjanak, hiszi-e Ön, hogy ma kitüntetésekkel és tantiémekkel gazdagon ellátva ülhetne a brit birodalom fővárosában és felhívásokat intézhetne idegen zsidókhoz? Had mondjam el Önnek egy igazi költőnek *Sámuel Frugnak* az esetét, aki ma a legnagyobb orosz nyelven író lírikus. Nos, a legnagyobb modern orosz költő – valamennyi orosz irodalomtörténet annak ismeri el – csak mint egy zsidó milliomos szolgáljábír Pétervárott tartózkodási joggal. Mint legnagyobb orosz költőnek ehhez joga nem lenne. Pétervárott erről a következő tréfás megjegyzést tették: „A mi szent Oroszországunk a világ-legcivilizáltabb országa. Van-e még egy ország, amely lakásai közé számíthatja a jelenkor egyik legnagyobb költőjét?” Ez az a civi-

záció, amelyért-Anglia hadba szállt.

Őn ismétli azt az ostoba hazugságot, hogy ez a háború „made in Germany” Németország magatartása e háborúban az Ön állítása szerint ép olyan barbár, mint a kedélyalkata a békében. De vajjon Németország volt-e az az ország, ahol teljes béke idején, egy szent ünnep alkalmával a jaltai, jekaterinoslavi és kisinevi vérengzéseket rendezték egy teljesen ártalmatlan és békeszerető lakosság ellen. Vajjon Németországban uszította-e rá a kormány a lezüllött tömegeket és az emberségükből kivetkezett katonahordákat a diákokra, munkásokra és polgárookra, amikor ezek az alkotmány megszületését ünnepelni akarták. És vajjon Németországban lövik-e le a sztrájkoló munkásokat, mint a kutyákat és korbácsolják véresre a politikai foglyokat?

Őn szidja a porosz militarizmus!

Meggondolta-e Ön, hogy e porosz militarizmus alatt sok sok ezer orosz zsidó talált menedéket és védelmet, midőn az orosz civilizáció által fel fogadott banditák elől menekült? Az orosz civilizáció elűzte őket az orosz főiskolákról és a porosz militarizmus uralma alatt a porosz tanintézetekben elégíthették ki tudvágyukat. Vajjon melyek azok a nemes szellemi képességek, amelyeket az Ön szövegsége a porosz militarizmussal szembehelyezhet? *A vesztegetés és az árulás.* Galiciai őikereiket egyes-egyedül e művészetekben való mesteri jártasságuknak köszönhetik.

Őn azt állítja, hogy Németország fehér haderői egy fekete ügyért harcolnak, ellenben az Anglia által a háborúba vitt fekete haderők egy fehér ügyért küzdenek. De én azt hiszem, hogy az az ügy, amelyért Anglia harcol, nem is fehér, hanem sárga, mert Anglia az aranyért harcol, amelyet a mai angol nemzedék kultúrájának alapja gyanánt tisztel.

The great illusion.

Az összes hadviselő nagyhatalmak kapitalistái szívük mélyén azt a meggyőződést táplálják, hogy a fegyveres győzelem egyet jelent a gazdasági győzelemmel, hogy országuk termelőinek és kereskedőinek ép olyan haszna lesz abból ha a konkurens ország termelése és kereskedelme összeroppan, mint amilyen haszonnal fog járni a politikai imperializmusra nézve az ellenséges ország haderejének összetörése. Ha e felfogást a való tényekkel egybevetjük és összehasonlítjuk, csakhamar rájövünk, hogy az nem egyéb súlyos tévedésnél. A legerősebb talán ez a tévedés az angol kapitalistáknál, akik a német versenyipar legyűrésében és pozícióinak elhódításában látják a háború egyik főfeladatát. De vajjon hasznot jelentene-e az angol gazdasági élet szempontjából a német gazdasági élet szempontjából a német gazdasági élet megbénulása? Akik azt hiszik, hogy igen, azok egy nagyfontosságú körülményről megfeledkeznek. Arról ugyanis, hogy a különböző népek és országok gazdasági életének mai bonyolultsága, összefüggése és ezerféle kölcsönhatása mellett a versenyző ország iparának megsemmisítése is sokkal komplikáltabb hatást idéz elő a nemzetközi gazdasági életben, mint ahogyan ők azt elképzelik. így példának okáért Amerika jelenleg nagyjából abban a helyzetben van, mint hogyha az angol kapitalisták által óhajtott körülmény, t. i. a német ipari termelés megsemmisítése tényleg sikerült volna, amennyiben német iparcikkek Amerikába való szállítása igen nagy nehézségekbe ütközik. És vajjon milyen hatást idézett ez elő az Óceánon túl. Igen súlyosakat és messzeágazóakat, amint az az „Engineering News” c. előkelő amerikai folyóirat egy cikkéből kitűnik, amelyből kiemeljük a következőket:

Az acélgyárosokat komolyan nyugtalanítja az a kérdés, hogyan fedezék ferromangán szükségletüket. A műtrágyagyáraknak azzal a lehetőséggel kell számolniuk, hogy kénytelenek lesznek üzemüket beszüntetni, mert nem kaphatnak német hamuzsírt.

A textilipart a német festékek és festóanyagok elmaradása létérdekeiben veszélyezteti. A vegyszer- és gyógyszerkereskedelemben az árak kétszeresre és háromszorosra emelkedtek – és ez a kereskedelem is nagy veszélyben forog.

Amit az amerikai újság egyik legerősebb német iparágról, a vegyszeri iparról megállapított, az természetesen kisebb-nagyobb mértékben sok más iparágra is áll.

Különösen jellemzőnek és a dolgok igen helyes megítélésére vallónak tartjuk azt a következtetést, amelyet az amerikai író a tényekből levon és amelyet szószerinti fordításban közlünk:

„Különösen érdekes azt megállapítani, hogy Angliának, Németország nagy üzleti riválisának és mai ellenségének gyárosai a német gyártmányok teljes elzárása folytán ép oly rossz helyzetbe jutottak, mint mi az Egyesült Államokban. Angol hírek leleplezik előttünk, hogy midőn az angol gyárosok azon nagy tervekről beszélnek, hogy az összes most Németország által el nem érhető országokba irányuló bevitt magukhoz ragadják, ebben az irányban tett minden lépésükben megakadályoztatnak az által, hogy nem juthatnak hozzá azokhoz az anyagokhoz, amelyeknek Németországból való beszerzéséhez hozzászoktak.”

Az angol kapitalisták elfelejtik, hogy ugyanakkor, amikor az ellenség megsemmisítését hirdetik rosszul felfogott üzleti érdekből, a saját *vevőik és szállítóik* ellen hirdetnek irtó hadjáratot és tulajdonképpen azon dolgoznak, hogy sajátmaguknak kedvezőtlenebb feltételek mellett kell-

jen vásárolniuk és eladniuk – ami kétszeres veszteség. Igaz, hogy a többi országok kapitalistái is ugyan ebbe a hibába estek. De az angoloknál súlyosbító körülmény, hogy Anglia a nemzetgazdaságtan és a liberalizmus klasszikus hazája és hogy Norman Angele a „The great illusion” szerzője angol ember.

A hadiadó.

A magyar kormány november 25-én hadiadójavaslatot terjesztett a képviselőház elé, amelyet az országgyűlés elfogadott. Az új adó célja, hogy a vagyonosabb elemeket a háború céljaira megadóztassa és így elvileg helyesíthető. Az új adó csak a 20.000 koronánál nagyobb évi jövedelmekre vonatkozik és lényegileg a Wekerle-féle jövedelmiadó részleges életbeléptetésének tekinthető. Az adókulcs progresszív, 35%-ról 5%-ig emelkedik.

Ha már most az elvi kérdéstől eltekintünk és az új adót közelebről megvizsgáljuk, több kifogást kell ellene tennünk. Mindenekelőtt nem helyesíthetjük, hogy a részvénytársaságok, szövetkezetek, korlátolt felelősségű társaságok, biztosító társaságok és bányatársulatok mentesek az új adó alól. Ezt annál is inkább kifogásulnunk kell, mert az új adó várható hozadéka amúgy is túlkicsiny. Amidőn ugyanis az adóköteles jövedelem alsó határát 20.000 koronában szabták meg, az új adót a jövedelmek meglehetősen körére szorították. Ezt ugyan lehetett volna egy bizonyos módon ellensúlyozni, úgy t. i., hogy a kulcsot erősen *progresszíven* állapították volna meg – de ennek ellenkezője történt és a progresszió igen mérsékelt.

A törvény az iránt is rendelkezik, hogy a jelen törvény alapján beszedendő adó tiszta hozadékának egy megfelelő részét hadsegélyezési célok előmozdítására az országos hadsegélyező bizottság rendelkezésére bocsáthassa és hogy erre az összegre elő-

leget már az 1914. év folyamán utalványozhasson, továbbá, hogy az adó tiszta hozadékának egy részét az egyes városoknak juttathassa hadsegélyezési célok előmozdítása érdekében teljesített kiadások részbeni fedezésére.

Amerika hallgat.

A japánok infámiája bennünk csak a csalódás keserű érzetét keltette föl. Tudtuk régen, hogy az államok egymásközötti viszonyában a moralitás más mint amit az iskolában tanítanak. Mégis azt hittük, hogy a Bushido nemes szelleme, amelynek a glóriájában a japánok tündökölni szerettek előttünk: bizonyos lovagias felfogásra kötelezi őket a nemzetközi viszonylatokban is. Mi tehát csalódtunk. Egész közönséges rablóknak bizonyultak a kis sárga majmok is és ezzel hosszú időre le is törött a mi szemünkben a glóriájuk koronája is. Megvetésünket már csak fokozhatják azzal, ha valóban katonákat fognak Európába szállítani a nekünk soha semmit se vétett németek ellen.

De nem is rólunk akart itt szó lenni, hanem Amerikáról. Évek óta halljuk, hogy Amerika egy vonalnyit se enged a Csendes Óceánon a japán terjeszkedésnek. Láttuk az ideges nyugtalanságot, amelyet az Unió mindannyiszor elárult, mihelyt Japán csak megmoccant valamely irányban. És az utóbbi időkben már annyira kiélestedt ez a kölcsönös féltékenység és gyűület, hogy már-már úgy látszott: a legközelebbi nagy háború Amerika és Japán között fog lefolytatódni.

Erre mi történik? A japánok kapva-kapnak az európai háborún és a kárörvendő angolok, oroszok, franciák üdvívalgása közepette elfoglalják a Bemetektől Kiautschout. A német Kiautschoutól igazán nem volt mit félniük az amerikaiaknak. A német Kiautschou mindenki részére nyitva állott csatlakozó vasútjaival, még az angoloknak is, amelynek a kereskedelme nagy előnyöket húzott belőle.

A japánok kezében azonban Kiautschou nem lesz egyéb, mint a japán kereskedelemnek gondosan őrzött bevonulási kapuja, amelyet az idegen államok elől lehetőleg zárva fognak tartani. Japán megkezdte ezzel annak a törekvésnek a megvalósítását, hogy monopolizálja Kína kereskedelmét, aminek az angolok fogják ugyan a legnagyobb kárát látni, de ^vnglia németgyűlöletének vakságában most ezzel se törődik, csak ha a gyűlölt vetélytársat sikerült abból az egy pozíciójából elmaratnia. Az Egyesült-Államok azonban ezzel az egyetlen politikai vigasztalással se enyhítheti a veszteségét, ami ezzel éri. Az ő útjukat bizonyára a leginkább fogja Japán Keletáziában elzárni és emellett még a pompás kiautschoui erődítések állandó fenyegetések lesznek a Philippinák ellen. Az Unió nem azért hódította meg a Philippinákat, hogy gyarmatosítsa és még kevésbé, hogy lakóit az Egyesült-Államok polgáiraivá tagye, hanem hogy fogyasztóterületet szerezzen magának és hogy politikai bázisul szolgálja a kínai partok tekintetében. Nem csináltak belőle soha se titkot, hogy milyen éhesen sandítottak a japánok folyton ezekre a szigetekre és hogy milyen nehezen volnának ezek a szigetek a japánok ellen megvédhetők, ha arra kerülne a sor. Amerika minden katonai és haditengerészeti törekvése ezt az egyetlen dolgot tartja folytonosan szem előtt. A Panama-csatorna megépítésének se volt egyéb indoka, mint a japánoktól való félelem és az ellenük való védekezés kényszere.

És mégis Amerika a legteljesebb nyugalommal nézte végig Kiautschou ostromát és elrablását. Pedig a helyzet olyan volt, hogy ennek az egyetlen nagy tengeri erővel rendelkező semleges hatalomnak egyetlen szavára leszerelték volna az angolok az ő sárga szövetségeseiket. Amerika mégis hallgatott és hallgat ma is még. Sőt nemcsak hogy hallgat, hanem leplezetlen kárörömmel ujjong világgá minden

hirt, még a legvadabb hazugságokat is, ami a németekre nézve kellemetlen és fűj fel nagyja minden nevetséges csekélységet, ami az ő legveszedelmesebb vetélytársával szövetkezett entente sikereit jelenti.

Olyan jelenség ez, amely előtt értelmetlenül áll azaz ember, akibe évtizedeken keresztül beleverték a materialisztikus gondolkodást. Úgy látszik nem igaz, hogy a népeket csak az anyagi érdekeik vezetik cselekedeteikben. Úgy látszik a népek épen úgy követnek el ostobaságokat és esnek áldozatul újságcsinálta hangulatoknak, mint akármelyik tökfilkó.

Németországi sztrájkok és kizárások 1914. harmadik negyedében.

Erről ideiglenes statisztikai áttekintés jelent meg a Reichs-Arbeitsblatt utolsó számában. E negyedévből két hónap esik a „Burgfriede” idejére, amelynek beállta ót?, alig volt munkaviszály. Az összeállításban tehát úgyszólván csak a júliusi küzdelmekről van szó. Az 1914. év 3-ik negyedében jóval kevesebb sztrájk volt, mint 1913. harmadik évnegyedében. Az utóbbi folyamán u. i. 557 sztrájk és 34 kizárás nyert befejezést, ezúttal pedig csak 117 sztrájk és 7 kizárás. Kezdődött 1913 3-ik negyedében 381 sztrájk és 14 kizárás, 1914 3-ik negyedében 117 sztrájk és hét kizárás. Sztrájkok összesen 1790 üzemben 70,851 alkalmazott. A kizárásoknál némi eltolódást szenved a kép. 1913 harmadik negyedében 29 üzem állt meg kizárás folytán, amelynek összesen 15,903 embert foglalkoztattak, az idén a megfelelő időszakban 227 üzem 21,078 alkalmazottal. Ez azonban kizárólag a lausitzi textilipari nagy kizárásra vezethető vissza. Az egyidejűleg sztrájkolók legmagasabb száma 1914 harmadik negyedében 15,781 volt az előző évi 66,621-el szemben. Az egyidejűleg kizárt munkások maximális számában azonban elmékedés konstatál-

ható, de ezt ismét az említett liusitzi nagy kizárás okozta.

Németországi munkabérek.

Ernst Drahn ily című könyve (Deutsche Arbeitslöhne. Kultur und Fortschritt, Hefte für Sozialpolitik, Frauerifrage, Rechtspilege und Kultúrán teressen Nr. 510) bő statisztikai adatgyűjteményt és feldolgozást szolgáltat a németországi munkabérek megítéléséhez. A tanulmányt a munkabérförnyés történelmi fejlődésére való visszapillantás vezeti be, amelyet a munkabér és munkaidő kölcsönös viszonyára vonatkozó fejtegetések követnek. Az egyes iparágak és hivatásokra vonatkozó bérstatisztikai összeállítások tanulságos betekintést tesznek lehetővé a tanúit és nem tanúit németországi munkások és munkásnők különböző csoportjainak bérvizonyaiba.

Ezen összeállítások szerint a tanulatlan férfimunkások bére 22 márka körüli ingadozik, a tanultaké pedig 28 márka körül (hetenkint), míg a munkásnőkének alig feleannyi jövedelmük van. Drahn statisztikai adatokkal bizonyítja, hogy Herkucz professzornak a, Verein für Sozialpolitik 1911 október havi gyűlés alkalmával ismertetett becslése, amely szerint a tanúit munkások munkabére évi 1500-2400 márka között ingadozik, ami 40 márkás átlagos hetibérnek felelne meg, túl magas volt.

Az angliai, németországi franciaországi, belgiumi és az unióbeli építő-, fém-, gép- és nyomdaipari munkabérekre és munkaidőre vonatkozó statisztikai táblázatokból kitűnik, hogy a német munkás általában rosszabbul lesz fizetve és lioszszabb ideig dolgozik, mint az angliai és az Egyesült-Államokbeli kollégái, míg Franciaországban és Belgiumban még kedvezőtlenebbek a munkabér- és munkaidő-viszonyok, mint Németországban.

A hároméves katonai szolgálat mérlege Franciaországban.

A mai világháború közepette egyik legfontosabb probléma a hármastentet-hoz tartozó hatalmak felkészültségének mérve és különös érdeklődésre tarthat számot az a kérdés, hogy a francia hadsereget mily mértékben erősítette meg a hároméves katonai szolgálat visszaállítása. A hadseregére vonatkozólag¹ nemrég¹ megjelent statisztikai adatokból kitűnik, hogy a francia hadsereg a háború kitörésekor 104.000 emberrel kevesebb katonával bírt, mint amennyivel bírnia kellett volna és csak 102.000 emberrel többel, mint amennyivel a két megelőző évben rendelkezett. 1914. májusra vonatkozólag a hivatalos adatok a következők:

Teljes állomány	709.203
Tényleges „	<u>605.149</u>
Hiány:	104.054

E hiány okai a 20 éves korban való besorozás, a két újoncosztálynak télen rosszul felszerelt helyiségekben való összezsúfolása és a túlterhelés. A hiányzók kilenc tizedrésze szabadságolt rekonvaleszcens, aki ugyan ott szerepelt a katonai listákon, *de nem tudna háborúban résztvenni*. Igen érdekes az 1914. május havára vonatkozó betegségi statisztika is, amely azt mutatja, hogy a francia hadseregnek e hónapban *kb. 140.000 betege volt*.

1913. novemberétől fogva 1914. május végéig, vagyis 7 hónap alatt 14.690 embert bocsájtottak el a francia hadseregből azon a címen, hogy katonai szolgálatra alkalmatlanná vált. Ugyanezen idő alatt 3000 francia katona halt meg a kórházakban.

A háború hatása a betegsegélyző pénztárak betegállományára.

E tárgyban a Frankfurt a/M.-ban levő általános helyi betegsegélyző pénztár körkérdést rendezett. E kör-

kérdés eredménye gyanánt az a sajátságosnak látszó tény derült ki, hogy a birodalom 30 nagy betegsegélyző pénztáránál a keresetképtelen betegek aránya 1914 július 1-től 1914 október 1-ig 3.28%-ról 2.52%-racsokként. Az üzemi betegsegélyző pénztáraknál és a keresetképtelen betegek arányát illetőleg szintén határozott csökkenő tendencia volt megfigyelhető.

E meglepő és előre nem látott jelenségről a „Deutsche Krankenkassen Zeitung” a következőképen nyilatkozott:

„A pénztáraknak orvosaihoz intézett azon figyelmeztetésre, hogy a háborús időkben lehetőleg takarékoskodjanak, bizonyára közreműködött e meglepő eredmény létrejöttében. A legtöbb nagy pénztár a tagjaihoz is hasonló szellemű felszólításokat intézett. Es egy öreg tapasztalt pénztári orvos, akivel az alacsony orvoslétszám okairól eszmecserét folytattunk, azon a nézetten volt, hogy ebben kell a főokot keresni. *A háborús idők áldozatkész hangulata jut szerinte a könnyű betegek széles rétegeinek azon elhatározásában kifejezésre, hogy e nehéz időkben mindenféle csekélységekért ne vegyék a pénztárakat igénybe.*”

Egy franciaországi szocialista városi hatóság háborús intézkedései.

A százötvenezer lakossal bíró Toulouseban, amelyet évek óta szocialista községi tanácsosok igazgatnak, egy ottani Bedouce nevű szocialista levele szerint, amely a „Vorwärts”-ban is megjelent, a közéletmezés ellátásának szervezését a háború kitörése után tüstént a város vette a kezébe. A város igyekezete abban összpontosult, hogy a szülőkölködőkről gondoskodják és e célból augusztus 12-től augusztus 31-ig összesen 350 ezer élelmiszeradományt osztottak ki közöttük. Külön városi tejkiosztó helyek gondoskodnak arról, hogy a szegény gyere-

kek tejhez jussanak. A behívottak családjaikat a város napi 1.25 frankkal segíti. A munkanélküliek is városi támogatásban részesülnek. A mintegy 15,000 munkanélküli ingyen kapja a mindennapi kenyerét a kenyérszétosztóhelyeken. A munkanélküliség redukálása végett a város nagyszabású munkáslakásépítkezésbe kezdett. Az itt megadott munkabérek felét utalványokban fizetik ki, amelyekért a kenyérgyártó helyeken kenyér vehető. Nagyszabású előkészületeket tettek abban az irányban is, hogy a szegény lakosságot a télre, meleg ruhával és fűtőanyagokkal ellássák.

A munkanélküliekről való gondoskodás Berlinben.

1914 szeptember 14. óta, amikor a városi munkaközvetítő intézetek működni kezdtek, október 31-ig, a munka-, állás- és keresetnélküliek összesen 58591 folyamodványt nyújtottak be. Ezek közül az említett napig 3700-at nem intéztek el, 8369-et elutasítottak és 10332-öt áttettek a berlini *országos* biztosító intézethez. Közvetlenül a várostól a nevezett idő alatt 36305 személy nyert támogatást. Ezek közül azonban kiesett e 7 hét folyamán összesen 8877 személy, túlnyomó részben azért, mert munkát kapott. A támogatásban részesülők száma, amely október 10-én 29200 volt, október 31-ig 27500-ra csökkent, jóllehet e három hét alatt 10000 új kérvény érkezett. Városi hozzájárulást a szervezeteik-nyújtotta segítséghez október 5. től 10-ig 14800-an élveztek, de számuk az október 19-25. közti héten 12500-ra szállt le. A berlini munkapiac helyzetének ezen javulása, amely a támogatásban részesülő munkanélküliek számának csökkenésében jut kifejezésre, a: on tény által nyert kiegészítést, hogy a központi munkaközvetítő intézet a háború kitörése óta összesen 29000 embernek juttatott

Berlinen kívül munkát. Ezek fő részét a sánckészítésre kiküldött munkások alkotják, akiknek száma kerek 27000-re rúgott. A mezőgazdaság részére több mint 1200 munkást közvetítettek. Bármily kedvező is volt a munkapiac ezen alakulása, mégsem lehet titkolni, hogy a tél beálltával a munkaviszonyok rosszabbodásával kell számolni.

Erre való tekintettel a Berlin városa még egyéb módokon is közreműködik a munkanélküliek helyzetének javításában. Így Wermuth főpolgármester javaslatára nemrég elhatározták, hogy a lakbérfizetés terén nehézségekkel küzdő munkanélkülieket a város anyagi támogatásban fogja részesíteni.

Az osztrák-német szociáldemokrácia háborús szociálpolitikai programja.

Az ausztriai német szociáldemokrata párt vezetőség és a reichsrati német szocialista képviselők klubja október végén értekezletet tartott a drágaság és munkanélküliség ellen irányuló intézkedések, valamint a háború közvetlen áldozatairól való gondoskodás tárgyában.

1. A drágaság ellen

a következő intézkedések követelésében állapodtak meg: 1. A legmagasabb árak megállapítása a gabonanyereskedelemben és a gabonával való ellátás tervszerű állami szervezése a szükséglet és a készletek megállapítása, az állam és a községek kény szervásárlásai és ha szükséges, a nagykereskedelem állami monopólium tárgyává tétele. 2. A lisztrel és kenyérral való ellátás szabályozása egységes örlési és sütési szabályok előírásával. 3. Kenyérmag takarmány gyanánt való felhasználásának azonnali eltiltása. A műtrágyatermelés előmozdítása, égetési tilalom rozsra, kukoricára és burgonyára. 4. A gabona- és takarmány-behozatal szervezése, általános élelmi-

szer- és takarmánykiviteli tilalom felállítására.

II. A munkanélküliség ellen

a következő intézkedések tétessenek: 1. Közmunkák, folyószabályozások, középítkezések stb. 2. A munkanélküliek állami támogatása a munkások autonóm testületeinek és szakszervezeteinek közreműködésével. 3. Az e célra szükséges anyagi eszközök biztosítása végett legalább ötszázmillió koronányi összeg előteremtése, akár a vagyonos testületektől vagy adófizetőktől felveendő kényszerkölcsön vagy pedig egy a nagy vagyonokra a németbirodalmi *Wehrbeitrag* mintájára kivetett hadiadó segítségével.

III. A háborús események által közvetlenül sújtottakról való gondoskodás terén

a következőket követelik:

1. A mozgósítottak hozzátartozóira vonatkozó 1912 október 26. törvény kiterjesztését a lakóhelyükön vagy üzemükön kívül hosszabb időre hadiszolgáltatásra behívottakra.

2. Új törvény alkotását, amely az elesettek özvegyei és árvái, valamint a hadi szolgálatok következtében teljesen vagy részben keresetképtelenné vált egyének részére kielégítő és állandó ellátást biztosítson.

3. Állami gondoskodást a háborús események által közvetlenül sújtott vidékekről: különösen a lakóházak felépítése és a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem reorganizálása tekintetében.

A reichsrati német szocialista klub megbízásából néhány képviselő e követeléseket gróf Stürckgh miniszterelnök elé terjesztette. A miniszterelnök kijelentette, hogy a kívánt rendszabályok egy része úgy az élelmiszerpolitika, mint a munkáról való gondoskodás terén már a megvalósulás stádiumába lépett. És valóban, azóta számos program-pont nyert többé-kevésbé kielégítő megvalósítást: így a kenyérliszt-

feldolgozás, élelmiszerkiviteli tilalom, a gabona vámmentes behozatala, a maximális árak szabályozása a gabona- és lisztkereskedelemben, középítkezések végrehajtása stb. Ha ezek közül egyik-másik késve érkezett, az bizonyára nemcsak az osztrák kormány hibája, hanem e tekintetben a felelősség nagy része a túlzó agrárérdekek képviselőire hárul.

„Cselédek” vagy háztartási „segéd-erők”.

Kopenhágában nemrégiben élénk diskusszió tárgya volt a cselédkérdés. Ez érdeklődés felkeltésének külső oka a nőcselédeknek szakszervezetben való tömörülése, mely szervezet igen erélyes és kezdeményezésekben gazdag vezetés alatt áll és láthatólag kedvezően hatott ki a cselédek szolidaritás-érzetének fokozása tekintetében, de meg abban a tekintetben is, hogy a közvéleményt sok esetben rá tudta bírni a bér- és munkafeltételek kedvezőbbé alakítására. A szervezet nagy gondot fordít minden oly kérdés tanulmányozására, mely a cselédlányok szociális helyzetét érinti és e téren nagy segítségére van a szervezetnek a vezetőség által kiadott szaklap, mely erősen el van terjedve oly szolgálólányok között is, akik maguk nem tagjai a szervezetnek és kiknek csak e lap útján kelthetik fel a cselédosztály kérdései iránti érdeklődését. Misem bizonyítja jobban ezen lap témáinak közérdekű voltát, mint az a körülmény, hogy számos ott felvetett kérdés az egész kopenhágai sajtót foglalkoztatta. A felvetett témák fölötti vitákat, elég gyakran sok temperamentummal, többnyire maguknak a háziasszo-

nyoknak részvételével folytatják és ezekből is kiderül, hogy mily közérdekű és átfogó természetű a cselédkérdés.

Újabb időben egy új cím kérdése vert fel nagy port cselédkörökben. Szakszervezetük ugyanis mozgalmat indított abban az irányban, hogy a szolgálóknak a kereső nők között megfelelőbb helyzetet biztosítsanak a mainál, melyet nézetük szerint nagy mértékben elmeresít a szerencsétlen „cseléd” elnevezés, amely oly időből származik, amikor még oly felfogások voltak uralkodók a gazda és cseléd viszonya tekintetében, melyek már rég elavultak. Ezt a címkérdést különösen azért tekintik fontos problémának, mert szerintük egy méltóbb megszólítás kíméletesebb bánásmódot és nagyobbfokú szociális megbecsülést vonna maga után. Evégből a kopenhágai szolgálólányok szakszervezete azt javasolja, hogy a cseléd elnevezés helyett a „háztartási segéd” elnevezést honosítsák meg. Ez utóbbi általános megjelölése a foglalkozásnak, mely számos, a speciális foglalkozásra utaló melléknevet is foglalhat magában, a végzett munka köre szerint, így a szakácsné konyhasegéd, a mindenes házisegéd volna stb. Ennek a követelménynek megfelelőleg a cselédek szaklapjának címe is megváltozott, amennyiben az eddigi „A cseléd” címet „A háztartási segédek”-re változtatták. A szervezett szolgálólányok ezentúl csak oly föltétel mellett lesznek hajlandó szolgálatot vállalni, hogy az új címet szerződésileg biztosítják nekik. Mint a sajtóban folytatott vitákból kiderül,

a háziasszonyok nagyrésze hajlandó is lesz ezen kívánalomnak megfelelni.

Nemzetközi jelentés a szakszervezetekről.

A szervezett munkások nemzetközi titkársága – mint tíz év óta minden esztendőben – vaskos, 354 oldalas könyvben számol be a világ szakszervezeti mozgalmáról. A könyv címe: Zehnter Internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung 1912.

Az érdekfeszítő adatokban bővelkedő könyvből a következő számokat közöljük:

A jelentés szerint 19 országban a taglétszám 11,435.498-ról 12,368.103-ra emelkedett. Ebből esik Angliára 3,010.346, Németországra 3,317.271, az amerikai Egyesült-Államokra és Kanadára 2,496.000, Franciaországra 1,064.413, Olaszországra 860.502, Ausztriára 534,811 Belgiumra 231.805, Hollandiára 169.144, Dániára 139.012, Svédországra 121.866, Magyarországra 111.966, Spanyolországra 100.000, Svájcra 86.313, Norvégiára 60.975, Finországra 23.839, Romániára 9708, Horvát-Szlavonországra 6783, Bosznia-Hercegovinára 5522 és Szerbiára 5000. Ha ehhez hozzászámítjuk a délafrikai szervezeteket, körülbelül 100.000, Új-Zeelandot 60.000, Ausztráliát 933.200 és Bulgáriát 10.000 taggal, akkor Oroszország és a kanadai nemzeti szövetségek nélkül összesen 12 millió 971 ezer 903 szervezett munkás volt 1912-ben. A pénztári forgalomra nézve 15 ország adatai ismeretesek, amelyek szerint a készpénzállomány 288 millió korona. Ez az összeg azonban korántsem a teljes, mert nem küldték meg az adatokat Franciaország, Spanyolország, az Egyesült-Államok stb. Az egyes kiadási tételek közül kiragadjuk a fontosabbakat. Utazási- és költözködési segélyre kifizettek 12 országban 2,400.000

Pénztári akció a katonák meleg ruhával való ellátására. Ausztriai példára hazafias akcióba kezdtek a pénztárak. Buzgón járnak el az irányban, hogy a munkaadók és munkások közösen viseljenek 10 fillért minden tag után, az így a pénztárhoz begyűlő pénzen a pénztár a katonák részére melegruhát fog vermi, amelyet a Hadségélyző hivatal útján juttat a harcosokhoz. Persze az új teher vállalása nem megy mindenütt simán s ezért alternatív eljárás van: vagy egyszersmindenkorra fizetik be a tagonkénti 10 fillért, vagy hetenkénti önkéntes adakozásként vállalják. Az első módot véve, amely föltétlen keresztül fog menni mindenütt, számítva arra, hogy az átlagos taglétszám ma körülbelül 750.000, tehát hetvenötezer korona fog begyűlni a harcos katonák meleg ruháinak bevásárlására. Kétségtelen, hogy önkéntes adakozásnak ez nagyon szép. De ez igazán szociális, s később a pénztárak életére igen erős kihatással jelentkező célt sokkal jobban támogathatnák a pénztárak, ha, amint azt több pénztár meg akarta tenni, a kezelésében levő alapok, vagy azok kamatainak egy részét fordíthatnák e célra. Az Országos Pénztár persze mindig visszautasítja az ily irányú határozatokat, mert az ellenkezik a törvénnyel. Nem így Ausztriában. Ott külön kormányrendelet engedte meg a betegségélyző-alapoknak katonai téli ruha beszerzésre való igénybevitelét.

Az Országos Pénztár 1914. évben nem tart közgyűlést s ezért csak az igazgatóság fogja megállapítani az 1915. évi költségvetést, amely nagyjában az 1914. évihez fog igazodni.

Pénztári önkormányzati ülés rendőri asszisztenciával. Ez is a háborús világ szüleménye. Egyes rendőrhatalóságok azt a kivételes ren-

delkezést, hogy egyesületek csak a rendőri hatóság engedélye s annak képviseltetése mellett tarthatnak ülést, úgy magyarázták, hogy a munkásbiztosító pénztárak önkormányzatai sem ülésezhetnek e nélkül. A soproni rendőrkapitány például görcsösen ragaszkodik az ez irányban kimondott szavához. A másodfokú rendőrhatalóság még nem döntött a hozzá megfélebbezett kérdésben.

A baleseti munkaadók háralléka a háború előtt és most. Ez év május hó végén 9,198.405 koronát tett ki a munkaadók baleseti tartozása, erre június hóban fizettek 863.607 koronát, úgy hogy a tényleges tartozás a háború előtt 8,334.898 korona.

Ez év szeptember havának végén a tartozás már csak 7,909.222 koronára esett, s mert október és november hónapokban 1,726.243 K volt a befizetésük a tényleges tartozás ma 6,182.980 K. *A háború eddigi tartama alatt tehát 2,151.918 K-át fizettek Magyarország munkaadói a balesetbiztosítási költségekre.*

Ezen, lehet mondani fokozott fizetés mellett, az országos pénztár még nehezebben kártalanít mint annak előtte. Itt arra gondolunk, hogy nemcsak az újabb, de a régebbi kártalanítási ügyeket, mihelyt arról van szó, hogy a sérült orvosi megvizsgálása szükséges ügyüket, a béliek kivételével a jobb időkre teszik el. A vasúti közlekedés nehézsége nem minden esetben feltétlenül elfogadandó indok a sérült ügye elintézésének ad grecas kalendásig való eltolására, nem különösen akkor, amikor a munkaadók az áldozatkészségig menőleg fizetnek.

Mit akart tenni Belgium a munkásbiztosítás terén közvetlen a háború előtt? A belga kamara által elfogadott törvényjavaslat az eddigi önkéntes biztosítási rendszerrel szem-

ben a kényszerbiztosítás rendszerét akarta meghonosítani Belgiumban. Érdekes, hogy a munkáspárt ellene szavazott. A munkáspárt kénytelen volt a javaslat ellen harcolni, mert az a biztosítási kötelezettség megállapításánál ezer és ezer kézi és szellemi munkást figyelmen kívül hagyott, továbbá a javaslat a rizikók nagy részét a kerületi pénztárakban összesítette, az elvben kimondott segélyezéseket nem biztosította, az alacsony bérosztályokban lévő biztosítottakat a törvény nem mentesítette a járulékfizetés alól, az átmeneti intézkedések nem gondoskodtak a régi, elöregedett tagokról, az aggori biztosítás terheit jórészt a munkásoknak kellett volna viselniök, stb. Ezekkel a hiányosságokkal indokolta a munkáspárt az új munkásbiztosítási törvény elleni tartózkodó álláspontját; az érdekes a dologban csupán az, hogy mindeme hibák mellett is a munkáspárt a kamarában a javaslat mellett szavazott. Ennek a magyarázatául nyilatkozatot adtak ki, amelynek tartama az, hogy a munkásfrakció nem szavazhatott a javaslat ellen, mert az az előbbi önkéntes biztosítás helyett a kényszerbiztosítás elvét mondta ki és mert az aggkori és rokkantbiztosítási ágazatnál az állam az eddiginél nagyobb (bár alig egyharmad) terhet vállalt magára. Az új törvény tehát még a munkásság álláspontja szerint is bizonyos haladást jelentett volna a régi állapothoz képest, és tekintve azt, hogy kétféle biztosítottól volt szó, a nyilatkozat szerint a munkáspárt jövő programjának egyik sarkalatos pontja: az új törvény revíziója. De mikor lesz ez?

Hadifoglyok és internáltak. Az Országos Pénztár elnöksége kimondta, hogy a hadifogoly sem betegség, sem baleset esetére nem biztosítandó.

Véleményünk szerint jogi szempontból a hadifoglyokkal azonosan bírálendók el az” „internáltak”-nak

nevezett ellenséges állambeli illetőségű polgári egyének. Nem lehet tehát ezeket sem biztosításra kötelezetteknek tekinteni. Róluk ugyanis – ha önmaguk nem képesek a létfontartásukat biztosítani – az ellenséges államnak kell gondoskodnia minden irányban. Betegség esetén tehát orvosi gyógykezelésről és gyógyszerről szintén az ellenséges állam gondoskodik. De ezenkívül már azért sem lehetnek ezek sem a pénztár tagjai, mert a segélynyújtások teljes végrehajtása ugyanolyan nehézségekbe ütköznék az „internáltak”¹¹-nál, mint a hadifoglyoknál.

A budapest körüli erődítési munkálatok alkalmazottainak baleset esetére való biztosítása. A k. u. k. Befestigungsbaudirektion budapesti erődítési munkálataira az O. P. a balesetbiztosítási kötelezettséget kimondta és az üzemet f. évi szeptember hó 3-ától kezdődőleg a 602/b üzemcímbe E) veszélyességi osztályba, a közepesnél nagyobb, 18 arányszámmal besorozta.

A munkabérbevallások ellenőrzése és a finomabb besorozás. Az Országos Pénztár elnökének sürgetésére még a háború előtt elhatározta a pénztár, hogy a közgyűlés által a személyi járandóságokra megszavazott hitel keretén belül elszámolandó megtakarítások terhére 1400 koronát szánt arra, hogy a pénztár műszaki közegei megfelelő felosztás szerint 1914 augusztus 1-ig a budapesti és környékbeli üzemetek megvizsgálhassák.

Már akkor tervezték, hogy az augusztus 1-ig előírányzott üzemevizsgálatok befejezése után úgy a felosztó-kirovó, mint a tőkefedezeti üzletághoz tartozó üzemetek munkabér ellenőrzése üzembesorozási szempontból meg kell vizsgálni.

Ennek azonban jórészt útját állotta a háború. Mindamellert megtört a jég és az O. P. határozott egy csomó

üzem finomabb besorozása fölött. Sok munkaadónak nem igen volt ínyére a szigorú és kérlelhetetlen eljárás, de a többség, s főleg azok, akik az ügyekkel való foglalkozás mellett látták, hogy egynehány üzem házatájának alaposabb megvizsgálása körülbelül 24000 K. járulékbévetel többletet jelent, nem csak megnyugosinak, de egyenesen követelik az ellenőrzés forszírozását. Ennek eredménye azután az a határozat, amely kimondta, hogy az üzembesorozó által megindított, az általános mozgósítás alkalmával egy időre felfüggesztett üzembesorozási és munkabérelőellenőrzési szemlék haladéktalanul tovább folytatandók. Lehetőleg azokat az üzemeket fogják elsősorban felülvizsgálni, amelyeknek tulajdonosai és az O. P. álláspontja között az üzembesorozási határozattal kapcsolatban nézeteltérés merült fel, hogy a helyszíni adatok felülvizsgálata folytán a hosszadalmas felebezési eljárás kikerülésével legyenek besorozásuk végleg elintézhetőek azáltal, hogy a közös megállapodással tett előterjesztés alapján hozandó határozatok mielőbb jögerőre emelkedjenek.

A munkásbiztosító pénztár házi gyógyszerész és a magyarországi gyógyszerész egyesület. Egy pestkörnyéki gyógyszerész a következő panasszal és kérelemmel járult a magyarországi gyógyszerész egyesülethez: Az Országos Munkásbiztosító Pénztár az általa Rákospalotán fentartott 280 ágyas munkáskórház részére a belügyminisztertől házi gyógyszerész felállításának engedélyezését kérte. Pest vármegye tiszti főorvosa a házi gyógyszerész engedélyezését ellenzi. Az iratok most Pest vármegye főispánjánál vannak és az illető gyógyszerész arra kéri az egyesületet, hogy e veszedelmes kísérlet ellen erélyesen állást foglalva, küldöttségileg járuljon az engedély megtagadása céljából úgy

Pest vármegye főispánjához, mint a belügyminiszterhez. A házi gyógyszerész felállítása annál feleslegesebb, mert hiszen a munkáspénztár kórháza a szállított gyógyszerek árából ma is 50% engedményt kap. A gyógyszerészegyesület igazgatósága elhatározta, hogy küldöttségileg felkéri Pest vármegye főispánját, hogy a kérdéses házi gyógyszerész engedélyezését ne véleményezze, annál kevésbé, mert helyben két gyógyszerész is van és e gyógyszerészek feltétlenül hajlandók a munkáspénztárral a gyógyszerészszállításra nézve méltányos egyezményt kötni.

A kártérítési kereset elutasítása a műtét megtagadása miatt. Tudvalevőleg nagyon gyakori kérdés az, köteles-e a sérült magát a célból megoperáltatni, hogy a sérülés következményeit enyhítve, ezzel a kártérítésre köteles terhet is könnyítse. Egy ideig ebben a kérdésben az illetékes bíróságok me-reven ragaszkodtak ahhoz a doctrínához, hogy mindenki a maga teste fölött disponál és senki sem kötelezhető arra, hogy műtétnek vesse magát alá csak azért, hogy állapotának javulása a vétkes félnek anyagi előnyét is involválja. Hans Lieske a Berliner kleine Wochenschrift ez idei 26. számában érdekes közleményt ír e tárgyról, amelyben konstatálja, hogy a német bíróságok, legkülönösebben pedig a Reichsgericht nézete e kérdést illetőleg, az utóbbi időkben nagyon megváltozott és ismételten döntött úgy, hogy a kártérítést követelőt keresetével elutasította, ha kimutatható volt, hogy a szükséges műtét megtagadása járult hozzá a sérülés következményeinek súlyosabbá alakulásához. Az ismételt felsőbb fokú döntésekből most már bizonyos határozott judikatúra alakul ki, még ha a törvény szorosan ebben a kérdésben ma sem intézkedik és ma is csak ott áll, ahol

előbb, amikor még a műtét megtagadásának jogát feltétlenül elismerték. A mai judikatúra tehát bizonyos feltételek mellett ettől eltér és a műtetre való beleegyezést a kártérítési követelés feltételül szabja meg. De csak akkor, ha a műtét nem veszélyes. Ez alatt az értendő, amit szakszempontról általában veszedelmesnek mondunk. így ki vannak zárva azok a műtétek, amelyek narkosist igényelnek, mivel a narkosis maga minden óvatosság mellett is veszélyes lehet. De nem szabad, hogy a műtét nagy, a helybeli érzéktelenítés által le nem küzdhető fájdalommal járjon, mivel arra már senki sem kötelezhető, hogy a sérülésének tetéjébe még újabb fájdalomnak tegye ki magát azért, hogy a kártérítésre kötelesek kisebbek legyenek a költségei. A műtét által elérhető javulásnak jelentékenynek kell lenni, mely a munkaképességet vagy teljesen helyreállítja, vagy legalább is ezt a teljes munkaképességet megközelíti. A kártérítésre köteleseelőre ki kell, hogy jelentse, hogy a műtétnek és kezelésnek költségeit viseli, esetleg ezen költségeket előlegezi is. Természetes, hogy a műtét nem sikerüléséből eredő következményekért is a kártérítésre köteles felelős, mert ez a kár is okozatos összefüggésben áll a sérüléssel. Ha a kezelőorvos a műtetre készülő betegnek azt ajánlja, hogy „előbb rendezze ügyeit”, úgy ebben magában már elegendő ok rejlik arra, hogy az illető a műtétre való beleegyezést megtagadja. Az orvosnak, mint látható, ily ügyek minden fázisában véleményadásával igen fontos szerep jut.

Táppénz a kórházban töltött időre. A szabadkai munkásbiztosítási választott bíróság 1914. Bs. 42/5. szám alatt fontos Ítéletet hozott. Igénylő ugyanis – ki bujакóros betegségéből kifolyólag nem

pénztári beutalás folytán, kórházban volt – féltáppénzt kér a kórházban, továbbá a kórházban eltöltött idő utáni napokra is, mert a kórházból való kijövele után is munkaképtelen volt. A bíróság a kért időre megítéli a féltáppénzt a következő indokolással: 1. az 1898: XXI. te. 1. §-a csak a szegény pénztári tagokra vonatkozik, 2. ez esetben nem a kerületi pénztár nyújtotta a kórházi ápolást, 3. a bujакóros megbetegedés s az ily betegség miatt szükségessé váló kórházi ápolás, a pénztárt a táppénzfizetési kötelezettség alól mentesítő eszközök között a törvényben nincsen felsorolva – s így igénylőt, úgy a kórházban, mint a kórházon kívül eltöltött időre is megilleti az egész táppénz. Mivel azonban igénylő csak féltáppénzt kért – s ennek kifizetését a pénztár nem is ellenezte – a bíróság a fél kérelmén túl nem terjeszkedhetik és megítéli igénylő részére a fél táppénzt arra az időre is, mikor már nem volt kórházban.

Az egri és a gyulai kerületi pénztárak székházat kapnak, a munkálatok már megindultak, úgy hogy még ez évben az új hajlékaikba költözik a két pénztár. Mindkét épülő székházban moderó rendelő intézet is lesz.

A munkaadó nem felelős az oly sérülésért a melyet maga a munkás idézett elő azzal, iiogy a testi épségének biztosítása érdekében tett intézkedést teljesen figyelmen kívül hagyta. Ezt mondotta ki a Curia a következő indokolással: „Igaz ugyan, hogy az 1893: XXVIII. t. c. 1. §-a szerint a munkaadó köteles ipartelepén mindazt létesíteni, ami az alkalmazottak testi épségének lehető biztosítása érdekében szükséges, minthogy azonban ugyanazon törvények 2. §-a szerint a munkás is köteles a testi épség biztosítása érdekében tett intézkedésekhez al-

kalmazkodni s az e tekintetben mérvadó rendszabályokat megtartani; a sértett pedig azonfelül, hogy a gép szabályszerű és veszélytelen kezelésére kitanított, ismételtlen figyelmeztetve volt arra, hogy a gép mellett tőkére állva dolgozni és a gépen átnyúlkálni veszéllyel jár. Továbbá gépekkel dolgozó ipartelepen kivihetetlen oly készülék felállítására, mely minden veszélyt alapjában kizár arra az esetre is, ha az alkalmazottak a testi épségük biztosítása érdekében tett intézkedéseket teljesen figyelmen kívül hagyják is.”

Hány és milyen hadbavonult baleseti sérültnek fizet az Országos Pénztár járadékot? Katonai szolgálatra behívtak 139 olyan baleseti sérültet, akinek az Országos Pénztár 10-20% munkaképesség csökkenés után fizet járadékot; van ezenkívül:

hadbavonult járadékos	munkaképesség-csökkenéssel
33	20—30%-os
10	30—40 „
9	40—50 „
2	50—60 „
2	60—70 „
2	70—80 „
2	80—90 „
2	90—100 „

Szerb honos pénztári tag a hadiállapotra való tekintettel részesülhet-e a pénztártól segélyezésben? Ezt a kérdést fejtegeti szépen a b-i választott bíróság 1914. Bet. I. 127/2. sz. Ítéletében. A konkrét igényt magát ugyan elutasította a bíróság, de azt kimondotta, hogy az igényt pusztán *azon az alapon*, mert az igénylő pénztári tag szerb honos, a hadiállapot dacára sem lehet elutasítani. Az ítélet idevonatkozó részét érdekességénél fogva közöljük.

A bíróság a felvett kérdés elbírálásánál abból indult ki, hogy az a körülmény, hogy a törvény 5. §-a a balesetbiztosítástól megkülönböz-

tetőleg a külföldi honosok betegsegélyezését mindenféle viszonyosságtól függetleníti és a betegsegélyeket bármely állam honosának a tagság felforgása esetén feltétlenül nyújtani rendeli, kétségtelenül arra vall, hogy a betegsegélyezést tisztán csak humanitárius szempontokból kezeli és olyan sürgős jellegű, nélkülözhetetlen támogatásnak tekinti, amelyet az egyes államok között fennálló jogviszonyok minősége nem befolyásolhat, miután a betegségnél és a betegsegély nyújtásánál nem valamely állandó jellegű kedvezményről van szó, hanem csak arról, hogy valamely betegségben sínylő munkás helyzete ideiglenesen megjavíttassék és róla felgyógyulásáig gondoskodás történjék.

A törvénynek ezen 5. §-a tehát már egymagában is arra utal, hogy az ideiglenes jellegű betegsegélyezés az egyébként arra szorultaktól még akkor sem tagadható meg, ha az illető pénztári tag esetleg egy ellenséges és velünk hadiállapotban levő állam polgára.

Hogy pedig ez a felfogás helyes, azt támogatja a szárazföldi háború törvényeiről és szakaszairól szóló és az 1913. XLIII. törvénybe becikkelyezett hágai egyezmény 23-ik cikkének h. pontja is, amely egyenesen megtiltja, hogy az ellenséges állam polgárainak jogai és követelései megszüntéknék, vagy a peres úton való érvényesítésből kizártaknak nyilváníttassanak. Ezen rendelkezés elsősorban a magánjogi követelésekre és jogosítványokra vonatkozik ugyan, azonban nem téveszthető az sem szem elől, hogy az 1907. évi XIX. t.-c.-en alapuló biztosítás az egyébkénti magánjogi természetű biztosítás jellegét nem nélküli teljesen és alapján szintén abból alakú, hogy a biztosított járulékfizetési kötelezettségeivel szemben a biztosítónak kockázatviselése és kárpótlási kötelezettsége áll fenn és a leglényegesebb eltérés csak abban nyilvánul, hogy a jogviszony a biztosító és biztosított között rendszerint

nem a felek akaratából, hanem a törvény parancsa folytán áll elő, ami azonban magába véve a jogviszony jellegét alig változtathatja meg és így az 1907. évi XIX. t.-c.-en alapuló betegség elleni biztosításból eredő jogok szintén telítve vannak olyan magánjogi elemekkel, amelyek azután e jogoknak az 1913. XLIII. 23. cikk h. pontja alá vonását feltétlenül megkívánják.

Az ellenséges állam polgáraival szemben való pénztári betegsegélyezési kötelezettség elismeréséhez egyébként további adatot szolgáltatnak az ellenséges hadviselő államok megsebesült, vagy beteg katonáinak ellátására vonatkozóan fennálló törvényes rendelkezésekből levonható joghasonlatosság is, márpedig az 1864 augusztus 24-én, illetve 1906 július 6-án Genfben létrejött nemzetközi egyezmények, amelyeket hatályban és érvényben állónak az 1913. XLIII. t.-c. 21. cikke egyenesen irányadóul szab meg, első cikkében világosan előírja, hogy az ellenségeskedésekben fegyveresen és ténylegesen résztvevő katonai személyek is, ha sebesült vagy betegként az ellenséges állam hatalmába kerülnek, állampolgárságukra tekintet nélkül kímélendők és ápolandók, tehát mindazon egészségügyi segélyezésben részesítendők, ami felépülésükhöz célszerű és kívánatos.

Ha tehát jogrendünk a momentán betegségben sínylő hadviselő egyénnel szemben is oly messzemenő humanizmussal intézkedik, még kevésbé tagadható meg az ily ideiglenes segély az ellenséges állam azon polgáraitól, akik az ország határain belül békés foglalkozást üznek és akik a minősítő foglalkozás gyakorlásával, valamint a betegsegélyezési járulékok fizetésével a pénztárral szemben tagsági jogot is szereztek, amiből egyúttal következik, hogy a bíróság az igénylő szerb állampolgársága és a Szerbiával fennálló hadiállapot dacára is igénylőnek a betegsegélyekre való igényjogosultságát épségben mara-

dandónak találta és őt az állampolgársága, vagy a Szerbiával szembeni hadiállapot okából a segélyezéséről kizárhatónak nem vélte.”

1. Terheli-e a pénztárt a bujakóros betegséggel kórházban ápoltagja ellenében hozott esetleges téves közigazgatási intézkedésekkel szemben jogorvoslati vagy bármiféle elhárítási kötelezettsége vagyis ha valamely pénztári taggal szemben a közigazgatási hatóságok sérelmesnek vélt intézkedést keresni az előírt úton?

2. Lehet-e a pénztárral szemben táppénzigénye annak a keresetképtelen tagnak, akit bujakóros betegségből folyólag a kórházban az 1898: XXL. t.-c. 9. §-a alapján a m. kir. államkincstár terhére ápolnak vagyis akinek a kórházi ápolásával fölmerült költségek nem a pénztárt terhelik?

Érdekesen és helyes szociális érzékre való módon, de amellet legalisan oldja meg a kérdéseket a budapesti munkásbiztosítási választott bíróság a M. N. igénylő betegsegélyezési perében hozott 1912. Bet. II. 52/19. sz. Ítéletében. Igénylőt bujakóros betegséggel kórházban ápolták és a felmerült kórházi költségeket tőle követelik. Igénylő azzal a kérelemmel fordult a pénztárhoz, hogy a felmerült kórházi ápolási költséget a pénztár térítse meg helyette a kórházat fentartó hatóságoknak. Ha pedig a pénztár a kórházi költségeket nem tartozna kifizetni, akkor legalább a kórházi ápolással járt keresetképtelen betegsége tartamára a megfelelő táppénzben részesíttessék.

Igénylő első kérelmének indoklására felhozta, hogy ő bujakóros bántalom miatt állott kórházi kezelés alatt és miután őt mint pénztári tagot a kórházi költség semmi esetre sem terhelheti, ennek dacára a kórházat fentartó hatóságok a költségeket most tőle követelik. Igénylő szerint a pénztárt csak azon ked-

vezmény illeti, hogy a bujakóros betegséggel okozott kórházi költségek erejéig a kincstárral szemben megtérítési igénnyel léphet fel, tagjait azonban az ily költségek alól a kórházakkal szemben minden esetre mentesíteni tartozik.

Igénylő második kérelmét betegségének *keresetképtelen* jellegére alapítja és álláspontja szerint az 1898: XXI. t.-c. 9. §-a nem tartalmaz jogfosztást a tagokkal szemben oly irányban, hogy midőn a kórházi ápolási költség nem esik a pénztár terhére, a tagot keresetképtelen betegség esetén megillető táppénz a tagtól elvonható lenne.

A pénztár igazgatósága az igényeket elutasította. Az elutasítás indokait és a választott bíróságnak az igények tárgyában elfoglalt álláspontját a hozott ítélet a következőkben tünteti fel. (Az ítéletet csak kivonatosan közöljük.)

„A pénztár elutasító határozata azon indokoláson nyugodott, hogy az 1898: XXI. t.-c. 9. §-a, valamint az 1907: XIX. t.-c. 206. §-a a pénztárakat a bujakóros bántalmak szükségelte nyilvános betegápolás költségei alól feltétlenül és kifejezetten mentesíteni kívánta, így a pénztár a kórházi költségeket a jelen esetben meg nem térítheti, de nem nyújthat még táppénzt sem, mert az összes betegségigényeket a törvény 58. §-ának megfelelő kórházi ellátás felemészti és pótolja, már pedig az imént felhívott két törvényhely intenciója szerint az államkincstár terhére eső kórházi ápolás a pénztár által nyújtott kórházi ellátással egy jelentőségű, vagyis ilyen esetben a pénztár még a törvény 50. §-ában említett egyéb segélyeket sem köteles adni.”

Igénylő ezen határozat ellen felelkezett és állította, hogy a péuxtár tartozik a kincstár elleni megtérítési igényeinek fennmaradásával, a költségeket a kórháznak megtéríteni. A választott bíróság ezzel az

állásponttal nem azonosította magát, hanem az itt következő álláspontra helyezkedett:

„Igénylő kórházi kezelésére bujakóros természetű bántalom adott alkalmat, ennél fogva a kórházi kezelés költségei az 1898. XXI. t.-c. 9. §., illetőleg az 1907. XIX. t.-c. 206. §-a alá esik, amely törvényszakaszok viszont kétséget nem tűrő határozottsággal rendelkeznek oly irányban, hogy ezen költségekkel a pénztárak meg nem terhelhetők, a miből egyúttal az is következik, hogy nincs törvény alapja az igénylő abbeli kérelmének, hogy a pénztárak ennek dacára a kórházi költségeiket a kórházfentartóknak előbb megfizetni tartoznának és csak visszkereseti igénynyel fordulhatnának azután az államkincstár ellen. Ha ugyanis a bíróság ennek a kérelemnek helyt adna, épen azon elvet sértené meg, amely a felhívott törvényhelyekben kifejezésre jut és amely épen abban gyökerezik, hogy az ily bántalmak kórházi gyógykezeletéséről való gondoskodás államfeladat és hogy ennél fogva a pénztárak nem juttathatók abba a helyzetbe, hogy tagjaik után olyan költségeket viseljenek, amelyek, ha nem pénztári tagról van szó, amúgy is az államkincstár terhére esnek.

De nincs is nyoma a törvényben sehol annak a felfogásnak, hogy a pénztárt a tagjai ellenében hozott esetleges téves közigazgatási intézkedésekkel szemben jogorvoslati vagy bármiféle elhárítási kötelezettség terhelné és amennyiben valamely pénztári taggal szemben a közigazgatási hatóságok sérelmesnek vélt intézkedéseket tesznek, ez csak arra lehet ok, hogy maga a pénztári tag az előírt úton orvoslást keressen, de semmi esetre sem lehet alap arra, hogy a közigazgatási téves intézkedések nyomán a pénztár terhére olyan szolgáltatások utaltassanak, amelyeket a törvény

az ő segélynyújtási feladatai közül egyenesen kizárt.”

Igénylő másik (a keresetképtelenséggel járt kórházi ápolás tartamára kért táppénz) igényének azonban a bíróság helyt adott. A választott bíróság álláspontja a következő:

„A kórházi vagy egyéb gyógyintézeti ellátás a pénztárt egyébként fennálló segélyezési kötelezettsége alól csak annyiban mentesítheti és az egyéb segélyigényeket a pénztárral szemben a kórházi ellátás csak annyiban emésztheti fel, amennyiben a gyógyiintézeti ellátást tényleg a pénztár nyújtotta, azaz az ellátás a pénztár költségére történt.

Hogy ez a felfogás helyes, azt mutatja annak a megfontolása is, hogy az 1907. XIX. t.-c. meghozatalának kétségtelenül az ipari munkások helyzetének javítása volt a célja és hogy merőben ellenkezék a törvény ezen egész célzatával, ha annak intézkedései akként magyarázhatnának, hogy ezen védni kívánt osztály terheit csak súlyosbítják anélkül, hogy abból reájuk nézve más, nem biztosított osztályokkal szemben előny származnék, nevezetesen a biztosításra kötelezettek visszahelyezését jelentené az, hogy ők annak dacára, hogy az elnyerendő betegségek fejében külön járulékokat tartoznak fizetni, szintén csak ugyanazt kapnák, amit az 1898. XXI. t.-c. 9. §-a egyéb vagyontalan betegeknek is biztosít, akik pedig betegségi ellátásukért semmiféle járulékot sehol nem fizetnek.

Emellett az sem téveszthető szem elől, hogy ha a törvény egész rendszere nem is az ügyleti biztosításra van alapítva, hanem a biztosítás kényszerén nyugszik, nem nélkülözheti a biztosításnak azon alapvonását és természetét, hogy a biztosítás viselőjének járulékszedési jogával szemben azon feltétlen kö-

telezettsége áll fenn, hogy a biztosított esemény (betegség) bekövetkeztekor a kárpótlásul kijelölt szolgáltatásokat valóban nyújtsa, mert hisz különben a biztosítottakra nézve az egész biztosításnak eredménye problematikus és teljesíthetetlen maradna.

Nem változtat ezen a törvény 206. §-a se, mert e §-nak már azon szövege is, hogy „a törvényben foglalt határozmányok *mellett* az 1898. XXI. t.-c. 9. §-a továbbra is érvényben marad, már a *mellett* szót, hogy a törvény alapján a tagok részéről a pénztárak ellen támasztható igényeket nem kívánja érinteni, miután ellenkező célzat esetén a „*mellett*” szót, mely mindig együvé rendeltséget és egymás mellett való megállhatóságot jelent, nem alkalmazta volna s mert a §. értelme is csak annak a felfogásnak enged tért, hogy a pénztárak állását sem kívánta az államkincstár javára közkórházi ellátások tekintetében hátrányosabbá tenni, vagyis hogy ezen egész intézkedés csakis a pénztárnak és az államkincstárnak az egymás közötti viszonyát szabályozza, de a tagok igényeit semmiképp nem befolyásolja.

Hogy pedig a tagok igényeit az egyéb közalapokból vagy államköltségen nyújtott segélyek befolyásolnák és hogy az ilyen egyéb közalapokból vagy államköltségből nyeri segélyek a pénztártól kijáró segélyekbe betudhatók lennének, azt a törvény egyetlenegy más intézkedése sem támogatja, sőt ennek a törvény 67. és 97. §§-aiban foglalt és mindennemű beszámítást kizáró intézkedése is ellene mond és e felfogás a törvény intézkedéseiben alapot nem nyer, hanem ellenkezőleg a törvény 72. §-ának utolsó előtti bekezdésében, amely visszamaradt, de közköltségen ellátott gyermekeknek pénztári járadékait részükre egyenesen tőkésíteni rendeli világosan kifejezésre hozza a

törvényhozó azon akaratát, hogy az esetleges államköltségen nyert ellátás a pénztártól a tagsági viszony alapján igényelhető segélyekkel mindenkor csak párhuzamos lehet és egymást ki nem zárja, miért is a táppénzt az adott esetben a nem pénztári költségen élvezett klinikai ellátás is megállapítandó volt, annál is inkább, mert a törvény 50. §-a az egyes betegségek között különbséget nem tesz és így bujakóros bántalom esetén is, kivéve a pénztártól nyert kórházi ellátást, a pénztári tag mindazon segélyeket követelheti, amelyek őt a pénztárral szemben bármely egyéb bántalom esetén megilletik.”

A választott bíróság álláspontjával ellenkező álláspontot látszik elfoglalni a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal a K. A. betegsegélyezési perében 1912. P. 42/2. sz. alatt hozott ítéletében, amely az 1898: XXL t.-c. 9. §-át a munkásbiztosítás terheit tetemes részben megkönnyítő rendelkezésnek tekinti. Lehetségesnek tartjuk ugyan, hogy az állami munkásbiztosítási hivatal csak arra gondolt, hogy a bujakór elmebaj és trachoma esetén – amikor a házi gyógykezelésnél sokkal költségesebb kórházi vagy gyógyintézeti kezelés igénybevétele indokolt és szükséges – a pénztár ezen *drágább* gyógykezelés költségeinek viselésétől mentesítettik, de egyébként fennmarad a pénztár segélyezési kötelezettsége és ehhez képest munkaképtelenség esetén táppénz utalható ki a beteg tagnak.

Az állami munkásbiztosítási hivatal 1910. évi jelentése. Két vastkos kötetben számol be az állami hivatal az országos pénztár és helyi szervei 1910. évi működéséről. A munkásbiztosítás eme zöld könyvei azért vesztenek sokat, különben igen becses szociális biztosításunkat megvilágító, s majdan a kutatóknak a mai szociális viszonyainkat hüen

visszatükröztető adatai értékéből, mert a mai rohanó világban – ha csak nem speciálisan a múltat akarjuk vizsgálni – négy év előtti állapotokról keseregni, illetve azokról beszámolót tartani, nem sokat ér. Azt sem lehet kifogástalanul hagyni, hogy az országos pénztár is késik a maga jelentéseivel, de az aktuális eredményeket mégis csak tőle kapjuk. Csak egyetértő összműködés kellene ahhoz, hogy meg lehessen takarítani a statisztikai anyag rengeteg munkát és pénzt igénylő kétszeri feldolgozását.

Jó, hogy az 1907: XIX. t. c. 177. §-a tényleg akkép rendelkezik, hogy az állami hivatal a pénztárak működéséről tartozik jelenteni. Mert így megállja a helyét a jelentés általános bevezető része. De ha az állami munkásbiztosító nem volna olyan mindenható hatalom, s az ő saját maga működéséről tartoznék jelentést tenni, akkor ugyanez a jelentés, amelyben különben a maga tevékenységét minden egyes pontnál nem mulasztja el élesen kidomborítani, föltétlenül azt az általános impressiót váltja ki, hogy a magyar munkásbiztosítást az országos pénztár nemcsak ellátja, hanem megteremtette azt, óriási mértékben fejleszti az eszmét, előkészíti a jövőt s amikor mindezen munkákba az állam, az arra hivatott csodálatos bölcsességgel megkonstruált szerve útján a maga erejével, tekintélyével, irányításra hivatott fegyelmezettségével beleszól, a magyar munkásbiztosítás az irányítás, az új gondolatok termékenyítő elhíntése helyett csak a sújtó kezét érzi e nagytektélyű szervnek.

A jelentés két részre oszlik: betegsegélyezési és balesetbiztosítási ágazatra. Az első rész a következő beosztást követi: 1. az országos pénztár működése; 2. a taglétszám hullámzása; 3. a betegségi statisztika; 4. a pénztárak működésének pénzügy eredményei; 5. a pénztárak személyzete és orvosai.

ad. 1. Az országos pénztár működése 1910-ben. Az önkormányzat szerveinek végleges megalakulása ebbe az évbe esik. Az országos pénztár megalkotta a tisztviselők szolgálati és fegyelmi, valamint illetményszabályzatát, megalkotta a nyugdíjintézeti alapszabályokat, ezek a kérdések még sem nyertek elintéztést *ebben az évben* (!) mert a hivatal még nem dönthetett. Erre az évre esik az orvoskérdés rendezésével való komoly foglalkozás és pedig orvostisztviselői rendszer formájában. A kérdés alig, hogy csak közeledett is a megoldáshoz, amelyben tudvalevően nagy része van és volt a közigazgatási hatóságok érthetetlen magatartásának. A végleges rendezés helyett az eredmény az orvosköltségeknek 1908 évvel szemben 36%-tel való emelkedése. A gyógyszereszekkel való megegyezés szükségét és az ezúton elért eredményeket elismeri a hivatal, mégis közbelépett, mert az egyezségkötésre a helyi szerveket tartja illetékeseknek. A retaxálás költségei vitássá tétettek, de a hivatal nem döntött, ugyancsak elhalasztotta a döntést a hivatal a fürdőszereződések jóváhagyása kérdésében is. A kötszerződés, szék-házépítési akcióra vonatkozólag szintén ezt a kényelmesebbik megoldási módot választotta. Az országos pénztár 1910. évi üzembesorozási tevékenységét nem találja a hivatal kielégítőnek. Ugyancsak kifogásolja, hogy a betegsegélyezési és a balesetbiztosítási ágazat számadásai nincsenek egymástól elválasztva. A balesetbiztosítás terheit vizsgálva, kombinatív számítás alapján arra az eredményre jut, hogy több mint egymillió koronát használt fel a betegsegélyezési ágazat a baleseti ágazat pénzéből. (Igaz, hogy később kénytelen elismerni, hogy csak az 1910. évben 65.050 baleseti sérültnek 70napon belüli segélyezése 1,473.382.50 koronájába került a betegsegélyezési ágazatnak).

Egy járadékos járadéka átlagban 204 K. (Ausztriában 199 K 99 f, Németországban 210 K 58 f.) A balesetek nálunk kimutathatóan súlyosabb kimenetelűek. Az ipari betegségek kártalanítását kimondó országos pénztári közgyűlési határozatot a hivatal megsemmisítette. A baleseti tartalékolások elmaradtak. Az 1910. év zárszámadási eredményét a hivatal 2,157.822 K hiánnyal zárulónak mutatja ki, amiből megállapítja, hogy az országos pénztár pénzügyei kielégítőknek nem mondhatók. Ezért a takarékoságot tartja szükségesnek, bár nyilvánvalónak látja, hogy a bevételek nem elégségesek, a kiadások fedezésére. Az országos pénztárnál a betegsegélyezési ágazatra egy tagra 1 K 52 fill. adminisztratív költség esett. Az ausztriai központi szervezeteknél együttvéve 91 fillér adminisztratív kiadás jutott egy tagra. E nagy eltérésből azt a következtetést vonja le, hogy *az országos pénztárban a betegsegélyezési ágazaton sok az olyan adminisztratív tevékenység, amelyre a törvény a pénztárt nem kötelezi*. A baleseti ügyek adminisztrálása 1 tagra vonatkoztatva 1 K 4 fillér, amely körülbelül megegyezik a külföld hasonló költségeivel. A központi önkormányzati üléseinek kiadásai 71.487 K 8 fillért tettek ki.

ad. 2. A pénztárak és pénztári tagok száma fejezete alatt, mindenekelőtt bevallja a hivatal, hogy az életképtelen törpe pénztárakat nem osztotta fel. Az átlagos taglétszám 1,047.681 volt, ami az előző évi taglétszámmal szemben 11 „2% emelkedést jelent. A férfi és a nőtagok arányszáma nem változott (86-14%), de a belépés és kilépés a nőknél valamivel gyakoribb volt. A taglétszám minimuma az év I. negyedére a maximuma pedig a III. negyedére esett.

ad.3. Apénztárak betegségi statisztikája. Az összes betegségi esetek száma 336.347, amely szám az előző

évi betegségi esetek számát majdnem fedi. A betegségi esetek dandárja az év első havára esett. A betegek aránylag legnagyobb része a 31-40 éves tagokból rekrutálódott. Az egyes betegségek tartamát tekintve a 8-14 napig tartó betegségek voltak a leggyakoribbak. Általában 1 táppénzes betegség 16 napig tartott és 22 K 23 fillérbe került. Egy kórházi eset általában 9 napig tartott és 37 K 80 fillérbe került. Egy fürdősegély általában 31 napig tartott és 145 K 64 fillérbe került. A fürdőköltségek aránytalan növekedése kétségkívül megállapítható. Minden 1000 tag közül általában 300 kapott táppénzt, 20 került kórházba és 20-at utaltak fürdőbe, és 40 tag kapott gyermekágyi segélyt. A betegségi esetek száma és azok időtartama körülbelül megegyezik az ausztriai és németországi adatokkal.

Ad. 4. A pénztárak működésének pénzügyi eredményei. A tagjárulék 23,095.197 K-át tett ki. Egy tagra átlag 22 K 5 f járulék esett, ami valamivel kevesebb az ausztriai járuléknál, de aminél a németországi járulók 48%-tel nagyobb. A fenti járulékbetéttel szemben a pénztárak kiadatok: segélyezésre 20,233.364 K-át, a kezelésköltségekre pedig 3,374.679 K-át és egyéb költségekre 277.873 K-át. A segélyezés és a kezelés költségeinek arányszáma 85-15. A kezelési költségek úgy Ausztriában, mint a Németbirodalomban kisebbek. A fentiekből a pénzügyi eredmény nyilvánvaló, amelyet komorabbá tesz a járulékhátralék folyton gyorsabban növekvő összege. Ennek az eredménye a kimutatott 897.845 K hiány. A hivatal is elismeri és pedig kifejezetten, hogy a közigazgatási hatóságok nem járnak el kellő eréllyel a behajtások körül.

ad. 5. A pénztárak személyzete és orvosai. A tisztviselők száma 2.8%-kal, a napidíjasok száma 24.6%-kal szaporodott. Egy tisztviselőre

1364 tag, egy napidíjasra pedig 1456 tag esett. Az orvosok száma csökkent. Egy orvosra 379 tag esett. A II. kötet a balesetbiztosítási ágazat statisztikai adatait közli. Besorozott üzem volt 1910-ben 19.992. A beszámítható javadalmazások 594,205.393 K-át tettek ki, amely összeg után 6,511.858 K járulék rovatott ki. Tehát egy üzemre 325 K 1000 K javadalmazásra 10 K 35 f járulék esett, amely összeg, a külföldi költségekkel egybevetve nem mondható magasnak. 38.618 baleset történt a 734.317 biztosításra kötelezett taggal. Vagyis 1000 tagból átlag 52.6-et érte baleset; Ausztriában csak 35 tag szenved balesetet 1000 tag közül. A legtöbb baleset a gép, szerszám és műszeriparban, a faiparban, építési vállalatoknál és a szállítás és fuvarozásnál történt. A balesetek túlnyomólag férfiakat érték. A maximum a 8-14 napi gyógykezelést igénylő balesetre esett. A halálos balesetek száma növekedett. A balesetekkel elvesztett munkanapok száma 529.286.

Kartellek, trustok.

Dr. Jacobi Andor.

Kartell és ellenkartell. A társadalmi szervezkedés amaz alakulataival szemben, amelyek a kartellekben jelentkeznek, az egyedüli célravezető védekezési eszköz: az ellenszervezkedés, az ellenkartell. Tény azonban, hogy a termelés sokkal szervezhetőbb, mint a fogyasztás, már csak azért is, mert valamely árucikk fogyasztói rendszerint sokkal többen vannak, mint termelői. A termelők gazdasági ereje egyénileg sokkal nagyobb, mert sokkal koncentráltabb is, mint a fogyasztóké; ezenfelül a termelő egészen más energiát fordít az általa termelt cikk eladási feltételeinek kedvezőbbé tételére, mert annak az egy vagy néhány cikknek a termelése az ő gazdasági létalapja, míg

a fogyasztó érdeke egy cikkben kevésbé átfogó. A nagy tömegcikk termelői igen nagy vagyoni erőket visznek a harcba, míg a fogyasztók: a nagyközönség a dolog természeténél fogva gyöngé gazdasági alanyok sokaságából áll. Ezért a szárazföldön kevés példája van a hatékonyan szervezett fogyasztásnak, kivéve a munkások néhány bevásárló szövetkezetét, amelyek azonban voltaképp nem a termelők profitját kisebbítik, hanem egy a termelővel szemben szintén gyöngébb társadalmi elem: a közvetítő kereskedelem révén érnek el megtakarításokat.

Kettősen érdekes tehát ily körülmények között a siker, amelyet nemrég a fogyasztásnak egy bizonyos téren elérnie sikerült. Természetes, hogy nem a nehéziparról van szó, amely milliárdjai, a földben gyökeröző monopóliuma és az uralkodó rétegekkel való közeli nexusánál fogva bevehetetlen fellegvárként jelentkeznek. A készipar, még pedig a közvetlenül az egyes fogyasztó szükségleteit fedező készipar mezején vívatott a harc. A német nyakkendőgyárosoknak kartelljük van. Ez úgy igyekezett vevőit arra bírni, hogy kizárólag nála vásároljanak, nem pedig outsidersknél is, hogy azoknak, akik nem kötelezték magukat kizárólag nála vásárolni (persze kötbér alatt), drágább árat számított. (Ez az úgynevezett Treurabbat, amelyet azok a vevők élveztek, akik a kizárólagossági kötelezettséget elvállalták. Ilyen megállapodások kötését akarják most tilalmazni az Északamerikai Unióban. L. múlt számunkat.) Azonban a vevőknek is van szervezetük: a német nyakkendőgyárosok egyesülése. Ez kijelentette, hogyha a termelők kartellje megmarad a Treurabatt-rendszerénél, bojkott lesz az eredmény és rendeléseiket az outsidersgyáraknak és külföldieknek fogják átadni. Ez hatott és a német nyakkendőgyárosok – bár egymás között szervezve ma-

radnak – a büntető rabatt nélkül fogják üzleteiket csinálni. A készipar kartelljeinek gyöngébb hatékonyságához ez mindenesetre érdekes adalék. Hasonló volt az eset ugyancsak Németországban a posztógyárak és a posztókereskedők szervezetei között.

A német nehézipar szervezkedési törekvései. A német nehéziparban kétféle irányzatot lehet megkülönböztetnünk: Az egyik abban nyilvánul, hogy egyes művek folyton terjeszkednek, úgy vízszintes, mint függélyes irányban, azaz egyrészlől más, ugyanazon cikkeket termelő műveket szereznek telepeket, amelyek a nyerstermékeket szállítják, vagy amelyek az illető megszerző mű segédanyagait adják, vagy végül, amelyek az illető megszerző iparvállalat termékeit finomítják. De kiterjed ez a mozgalom a fuvarozó vagy elárúsító vállalatokra is. Így a Rajnawestfáliai szénkartell kebelében, amely maga is szervezetek szervezete, működő rajnai „Kohlenkontor” Mühlheimban, amely a rajnamenti széneladást és fuvarozást eszközlí, nagy változásokon ment át. Ez az „iroda” eredetileg nagy szénkereskedők egyesülése volt, akik függetlenek voltak az egyes művektől és egymás között a szén szállítást és eladást mennyiségileg felosztották. Az egyes nagy bányák így nem bírtak közvetlen befolyással magára a terméknek elhelyezésére. Utóbbi időben azonban, előbb csak elszigetelten, majd később mind sűrűben történt, hogy egyes nagy bányaművek magukhoz váltották az egyes „Kontor”-tagok részesedését, illetve megvásárolták az illető kontingenssel bíró kereskedőházat. Így azután a legtöbbje azoknak az eddig független nagykereskedőházaknak, amelyek eddig a „Kohlenkontorban” irányították a német szénkereskedelem jelentékeny részét, átment a bánya-

művek tulajdonába. Minthogy ezek a kereskedőházak mind jelentékeny hajóparkkal bírnak, az egyes megszerző művek immár kereskedelmi apparátust és fuvarozóeszközöket is szereztek és ezáltal saját énjöket a szervezettség tökéletes fokára emelték. A vezetőgondolat mindig egy: minél intenzívebben kiépíteni a műveket: műszakilag, terjedelemben, kereskedelmi apparátusban, azaz oly nagy vállalatokat teremteni, amelyek arányaikban immár az amerikai trösztökhöz hasonlíthatnak. Ez az egyik irány.

A másik a régi kartellszervezetek meghosszabbítása vagy újból feltámasztása. Tudnunk kell ugyanis, hogy a szénkartell, helyesebben a rajnawestfáliai szindikátus, amelynek szervezete erősen szabályozott, míg a felső sziléziai lazább, úgy a vas-kartell maga lejáróban van. Utóbbi az egyes árúnevek szerint két nagy osztályra oszlik: A- és B-termékekre. Az A-termékekben – vas feldolgozatlan állapotban – a kartell fennáll. Ellenben a B-termékeknél (bádog, tartó, szög, csövek, drót stb.) nem jöttek a legutóbb feloszlott külön szervezetek ismét létre. Ebben az irányban azonban igen nagy erőfeszítések történnek. A konjunktúra hanyatlását ugyanis ép a vasipar érzi meg legjobban. Ezt pedig legjobban érzik azok a művek, amelyek az ipari termelés skáláján feljebb állanak. Minél közelebb áll valamely mű terméke a késziparhoz, annál jobban érzi a gazdasági válságot. Az egyes művek között a tárgyalások

folynak, azonban nem tudnak előre haladni. A főök az egyes művek nagy quota-követelése. Ennek oka ismét a nagy terjeszkedés, amelyet az egyes művek, amelyek ma már nem egyes művek, inkább művek csoportjai, időközben megvalósítottak.

Így kerül szembe a kartell és a trösztirány.

A kartell inkább demokratikus irány. Az alepeszme az, hogy nagyban-egészben egyenrangú felek akciószabadságukban magukat korlátozzák, a közös prosperálás kedvéért. A kartell lényegileg jogi fogalom. A tröszt gazdasági tény: az egyes vállalatoknak szerves egységbe foglalása. Már most Németországban, mindaddig, míg az egyes bányaiipari vállalatok nagy számban voltak, e téren a kartellirozás természetesen ömlő folyamat volt. Hogy azonban egyes vállalatok elérték az amerikai méreteket, immár mind nehezebb lett az egyesülés az önmérséklet alapján, amit a kartell jelent és az irányzat a legnagyobb erő kifejtése lett, amely a trösztöt jellemzi.

A jövő prognózisa az, hogy a német bányaiipar mind kisebb számú, nagyon-nagy egységből fog állani. Tehát elérkezik majd az idő, amikor a német bányaiipar is „morganizálva” lesz, ahogy az acélipar nagy amerikai szervezőjéről, Morganról, e folyamatot elnevezték. Az épen így a kartellek által képviselt demokratikus alakból a trösztök oligarchikus alakjára tér át. Ez kihat a társadalom rendjére is.